

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

Barbora Mičková

Cizinci v Evropě:

**Analýza diskurzu konstrukce „cizinců“
ve zpravodajství v denících Die Frankfurter
Allgemeine Zeitung a Lidové noviny**

Rigorózní práce

Praha 2013

Autor práce: **Barbora Mičková**

Vedoucí práce: **PhDr. Lenka Vochocová, PhD.**

Rok obhajoby: **2013**

Bibliografický záznam

MIČKOVÁ, Barbora. *Cizinci v Evropě: Analýza diskurzu konstrukce „cizinců“ ve zpravodajství v denících Die Frankfurter Allgemeine Zeitung a Lidové noviny*. Praha, 2013. 121 s. Rigorózní práce (PhDr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí rigorózní práce PhDr. Lenka Vochocová, PhD.

Abstrakt

Rigorózní práce *Cizinci v Evropě: Analýza konstrukce „cizinců“ ve zpravodajství v denících Die Frankfurter Allgemeine Zeitung a Lidové noviny* se zabývá mediálním diskurzem, v rámci kterého je konstruována cizinecká kategorie v médiích. Téma národní identity, plurality kulturních identit a občanství je v současné době progresivní oblastí výzkumu sociálních věd, která má praktické využití v oblasti státní správy, politiky, ekonomie i podnikání. Cílem práce je pojmenování diskurzivních konstrukcí, které jsou používány při definování *cizince*, a zasazení tohoto cizineckého diskurzu do kontextu německé, české a evropské identity. Práce používá přístup kritických diskurzivních studií a využívá interdisciplinarity: zasazuje tak diskurz do kontextu konceptu národní identity, kulturní identity a multikulturalismu. Výsledky analýzy provedené zakotvenou teorií práce aplikuje na dílčí diskurzivní prvky a přístupy. Rigorózní práce obsahuje návrh hypotéz, jejichž ověření může být předmětem dalšího výzkumu.

Abstract

The thesis *Foreigners in Europe: Discourse Analysis of Construction of „Foreigners“ in News in Newspapers Die Frankfurter Allgemeine Zeitung and Lidové noviny* deals with the discourse in which the category of *foreigner* is constituted in the media. National identity, cultural pluralism and citizenship belong to a very progressive area of social science research recently, with wide range of use in public policy, politics, economy or business. The aim of this thesis is to identify the discursive constructions used when defining *foreigner* and to contextualize this foreigner discourse to the German, Czech and European identity. The Critical Discourse Studies as well as an interdisciplinary approach are used, explaining the discourse from the perspectives of national identity, cultural identity and multiculturalism. The results of the grounded theory analysis are applied to the particular discursive constructions and approaches. The thesis presents the hypothesis for potential further research.

Klíčová slova

cizinec, občan, občanství, národ, identita, multikulturalismus, diskurz, moc

Keywords

foreigner, citizen, citizenship, nation, nationhood, identity, multiculturalism, discourse, power

Rozsah práce: 193 073 znaků.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.

Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.

Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely. Naopak doufám, že moje práce poskytne informace využitelné pro další výzkum.

V Praze dne 20. 8. 2013

Barbora Mičková

Poděkování

Na tomto místě bych především ráda poděkovala vedoucí diplomové a rigorózní práce PhDr. Lence Vochocové, PhD. za velice podnětné vedení práce, vstřícné konzultace, trpělivé komentování jednotlivých fází práce a nakažlivě nadšený přístup k mediální vědě a studiím. Ráda bych poděkovala také oponentovi mé diplomové práce Prof. PhDr. Jiřímu Krausovi, DrSc. za inspirativní a cenné poznámky v oponentské práci, které rigorózní práce reflektuje.

Institut KOMUNIKAČNÍCH STUDIÍ A ŽURNALISTIKY, UK FSV
Teze RIGORÓZNÍ práce

Tyto teze tvoří přílohu „Přihlášky ke státní rigorózní zkoušce“

TUTO ČÁST VYPLŇUJE ŽADATEL:

Informace o žadateli:

Příjmení a jméno:

Barbora Mičková

E-mail:

barbora.mickova@centrum.cz

Telefon (nejlépe mobilní):

+420 777764650

Razítko podatelny:

katedra:

k rukám:

Předpokládaný název rigorózní práce v češtině:

Cizinci v Evropě: Diskurzivní analýza konstrukce „cizinců“ ve zpravodajství v denících Die Frankfurter Allgemeine Zeitung a MF Dnes

Předpokládaný název rigorózní práce v angličtině:

Foreigners in Europe: Discourse Analysis of Construction of „Foreigners“ in News in Newspapers Die Frankfurter Allgemeine Zeitung and MF Dnes

Předpokládaný termín předložení práce:

Září 2013

Pedagog, s nímž byly teze konzultovány :

PhDr. Lenka Vochocová, PhD.

Charakteristika tématu a jeho dosavadní zpracování žadatelem (rozsah do 1000 znaků):

Projekt otevřené Evropy se (znovu) ocitá kulturní křižovatce: cizinci pro evropské země představují šanci i problém. Znamenají především kulturní, ekonomické, sociální a náboženské rozdíly oproti většinové populaci, se kterými se obě skupiny musejí vyrovnat. Rok 2010 byl v tomto ohledu přelomový, do té doby otevřená cizinecká a přistěhovalecká politika většiny evropských zemí narazila na reálné integrační problémy. Německá spolková kancléřka Angela Merkel dokonce v říjnu 2010 přiznala neúspěch projektu „Multi-kulti“ a ve většině evropských zemí se zahájily aktivní debaty o tradičních hodnotách jednotlivých států a národů.

Jak přispívají k integraci cizinců v Evropě média? Jak prezentují tuto probíhající debatu? Jak média ilustrují chování cizinců v Evropě, prezentují cizince spíše jako hrozbu, nebo jako běžný aspekt globalizovaného světa? Jak důležité téma představující cizinci ve zpravodajské rovině? Spojují média výrazně téma cizinců s dalšími tématy? Ve své rigorózní práci se zaměřím na zobrazení cizinců v předních médiích Německa (Die Frankfurter Allgemeine Zeitung) a České republiky (MF Dnes) s cílem nalézt odpovědi na předchozí otázky.

Předpokládaný cíl rigorózní práce, původní přínos autora ke zpracování tématu, případně formulace problému, výzkumné otázky nebo hypotézy (rozsah do 1200 znaků):

Cílem práce je zanalyzovat přístup vybraných evropských médií, Die Frankfurter Allgemeine Zeitung (dále FAZ) a MF Dnes v kontextu zobrazení cizinců v rámci určitého diskurzu, zda problém

cizinců spojují s jiným konkrétním tématem, charakteristikou a používají specifické výkladové rámce, jak jsou témata v souvislosti s cizinci zobrazovaná a zda můžeme sledovat určité evropské tendence k podobnému zobrazování, či naopak lze vysledovat odlišnosti.

Podobným tématem se zabýval i Stuart Hall v publikaci „Policing the Crisis: Mugging, the State and Law and Order“, kde se autoři soustředili na roli zpravodajství v šíření a udržování dominantní ideologie (na příkladu kriminality ve Velké Británii).

Práce bude vycházet také z Foucaultovy teorie diskurzu jako prostředku prosazení moci, kdy jazyk a diskurz, ve kterém je užíván, zásadně ovlivňuje mimotextuální pojetí problému. Metodologicky se budu opírat především o práce N. Fairclougha a T.van Dijka a jeho zpracování kritické diskurzivní analýzy.

Klíčovými slovy mé rigorózní práce jsou: diskurz, moc, morální panika, nastolování agendy (agenda-setting), sociální konstrukce reality, veřejné mínění.

V období září-říjen 2011 se ve své diplomové práci zaměřím na prezentaci cizinců ve zpravodajství těchto výše zmíněných médiích. Zanalyzuji přístup médií k tématu cizinců z hlediska kritické diskurzivní analýzy, zaměřím se tedy na širší socio-ekonomický kontext.

Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu):

1. Úvod do problematiky mediální nezávislosti a mediálního diskurzu ve zpravodajství v tisku
 - 1.1. Zpravodajství v deníku FAZ
 - 1.2. Zpravodajství v deníku MF Dnes
2. Formulace výzkumné otázky
3. Metoda
 - 3.1. Kritická diskursivní analýza
4. Koncept nastolování témat v médiích:
 - 4.1. „Moral Panics“ – Koncept Morální paniky
5. Diskurz & diskurzivní analýza
 - 5.1. Diskurz jako kontext
 - 5.2. Diskurz a ideologie
 - 5.3. Kategorie diskurzu
 - 5.4. Interdisciplinarita diskurzu
 - 5.5. Kritická diskurzivní analýza MF Dnes
 - 5.6. Kritická diskurzivní analýza FAZ
 - 5.7. Analýza diskurzivní praxe
 - 5.8. Analýza socio-politické praxe
6. Závěr

Vymezení podkladového materiálu (např. analyzované tituly a období, za které budou analyzovány) **a metody (techniky) jeho zpracování:**

Frakfurter Allgemeiner Zeitung: září 2011 – říjen 2011

MF Dnes: září 2011 – říjen 2011

Základní literatura (nejméně 10 nejdůležitějších titulů k tématu a metodě jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

BERGER, L. Berger, LUCKMAN Thomas: *Sociální konstrukce reality - Pojednání o sociologii vědění* (The Social Construction of Reality, a treatise in the sociology of Knowledge), Brno, CDK : 1999, 1.vydání, ISBN 80-85959-46-1

Dnes již klasická práce dvojice amerických autorů je systematickým teoretickým pojednáním o sociologii vědění. Autoři se soustředují na osvětlení svého základního chápání problému sociologie vědění a staví tento obor do středu zájmu sociologické disciplíny. Zároveň se pokoušejí o jeho aplikaci na úrovni subjektivního vědomí, tedy na budování teoretického mostu k problémům sociální psychologie.

CHOMSKY, Noam, FOUCAULT, Michal, ELDERS, Fons; *Člověk, moc a spravedlnost, Praha : Intu, 2005. 110s. [z anglického originálu Human nature: justice versus power, z knihy Reflexive water: the basic concerns of mankind přeložil Ondřej Slačálek]. ISBN 80-903355-3-5*

V roce 1971 se Noam Chomsky a Michel Foucault zúčastnili v Holandsku televizní debaty, ve které se promítly názory obou vědců z různých myšlenkových okruhů. Věnují se tématům jako lidská přirozenost, role jazyka jako/a nástroje moci. Český překlad doplňují dvě eseje, které s odstupem více než třiceti let diskusi interpretují.

FAIRCLOUGH, N.: *Media Discourse*. London: Edward Arnold, 1995. 214 s. 1. vyd. ISBN 0-340-63222-4.

Publikace se zaměřuje na média, mediální diskurs a jejich vzájemného proojení se sociálními procesy, Fairclough vytváří jedinečný rozsah náhlednutí do mediálního diskursu. Fairclough aplikuje rámec kritické analýzy diskursu na jazyk médií, jenž vyvinul v dílech „Language and Power“ a „Discourse and Social Life“. V této knize se autor soustředí na proměnu praxe mediálního diskursu v souvislosti se širšími procesy společenské a kulturní proměny.

FOUCAULT, Michael: *Archeologie vědění, Praha, Herrmann & synové : 2002, 1.vydání . 318 s. ISBN 80-239-0124-9* V knize se Foucault pokouší objasnit metodologická východiska svých tří předcházejících historických studií. Kriticky reviduje užívané postupy, snaží se přesně a důsledně definovat základní pojmy (diskurs, výpověď), vymezuje se vůči tradičním disciplínám, jako je historie idejí či anglosaská analytická filosofie jazyka, a do svého repertoáru zavádí nové pojmy: diskursivní formace či nediskursivní praxe.

HALL, Stuart et col., *Policing the Crisis: Mugging, the State and Law and Order*, Palgrave Macmillan. 1978. 448p. ISBN 978-0333220610

Knih vznikla jako reakce na vzrůstající křivku kriminality v Británii v roce 1970. Výsledky tohoto pokusu o analýzu jsou ovšem použitelné stále. Koncept „Mugging“ vysvětluje podíl police a státní iniciativy na tomto fenoménu, kdy jsou v zájmu politiky dodržování zákona a pořádku „zastřašování ve veřejném zájmu“ použita média, která se tak stávají nástrojem k dosažení prosazovaného státu quo a dochází k tak k jevu, který autoři nazývají „Morální panika“, ve kterém se minoritní skupiny paušálně spojují s negativními jevy ohrožujícími společnost.

HARCUP, Tony, *Journalism*, Sage Publications Ltd, 2003, 978-0761974994

Komplexní průvodce žurnalistickou profesí, který v sobě shrnuje základní témata jako etika, zpravodajské hodnoty, objektivita a vliv moderních médií.

HERMAN, S. Edward, CHOMSKY, Norman, Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media, Pantheon 2002, ISBN 978-0375714498

Manufacturing Consent patří k nejznámějším dokladům systémové („radikální“) kritiky fungování médií ve Spojených státech amerických. Ačkoliv text vyšel na konci studené války a v zásadě se zabývá chováním amerických médií v 60. -80. letech 20. století, jeho základní argumentační rámec překonává specifické podmínky bipolárního patu a je převoditelný na předchozí i budoucí období. Autoři svým způsobem navazují na práci Waltera Lippmana, který po první světové válce definoval „vyrobění souhlasu“ jako klíčový úkol státní propagandy. Práce vychází z předpokladu silných účinků médií a všimá si zejména státních, finančních a organizačních regulativů mediálního chování.

IYENGAR, Shanto: Is Anyone Responsible?: How Television Frames Political Issues, Chicago : The University of Chicago Press, c1991., 195 s., ISBN 0-226-38855-7.

Publikace se zabývá politickým diskursem v USA, jak je prezentován v médiích, současně se zabývá vztahem tohoto diskursu a politického povědomí.

McCOMBS, Maxwell: Agenda setting. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. Preložil Vlastimil Nečas. 256 s. ISBN 978-80-7367-591-2.

Kniha představuje jeden ze základních konceptů současných mediálních studií, který navazuje na myšlenky klasika mediálních teorií W. Lippmana. Někdy až neomezená moc médií a její účinky na publikum se odvíjejí především od toho, jaká témata ve své agendě vybírají jako ústřední a jaké mínění si o nich vytváří veřejnost.

RANTANEN, T.: The Media and Globalization. SAGE Publications, London. 2005. 1. vyd. 180 s. ISBN 07619-7312.5.

Tato kniha nabízí jasný a přístupný přehled o globalizaci a klíčové roli médií, úvod do konceptů a teorií globalizace, empirická data produkce a konzumace médií a metodologii vztahů individuálních, lokálních zkušeností ke globálnímu obrazu.

REESE, D. Stephen, GANDY, H. Oscar, GRANT, E. August, Jr.: Framing Public Life. Perspectives on Media and Our Understanding of the Social World. Lawrence Erlbaum Associates, Inc., Publishers, 2003. 399 s. ISBN 0-8058-3653-5.

Kniha nabízí interdisciplinární přístup ke studiu konceptualizace a zkoumání médií. Ilustruje, jak texty a ti, kteří je poskytují, silně tvarují, neboli rámcují naše sociální světy, a tak ovlivňují náš veřejný život.

SCHULZ, W., HAGEN, L., SCHERER, H., REIFOVÁ, I.: Analýza obsahu mediálních sdělení. Praha: Karolinum, 1998.

Kniha se zabývá především problematikou vztahů mezi třemi skupinami, a to politiky, médii a občany (publikem). Dále nás seznamuje s metodami analýzy obsahu mediálních sdělení a praktickou částí, kde je v projektu použita kvantitativní obsahová analýza.

TRAMPOTA, Tomáš – VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. Metody výzkumu médií. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. 293 s. ISBN 978-80-7367-683-4

Kniha představuje přehled základních metod uplatňovaných akademickým a komerčním výzkumem pro zkoumání médií, a to jak pro výzkum mediálních organizací, mediálních sdělení, i mediálních příjemců a účinků na ně. Text se snaží přemostit propast mezi akademickým výzkumem a výzkumem komerčním. Každá z kapitol sestává z teoretického pojednání o metodě, návodu její aplikace a příkladu výzkumu z praxe.

van DIJK, A. Teun: Discourse Studies. SAGE Publications Ltd., London, 2007. 1. vyd. 377 s. ISBN 978-1-4129-3617-0.

Články shromážděné v této knize jsou důležitým přínosem v oboru studia, tradičně nazvaného

diskursní analýza, nebo také studium diskursu. Kniha zahrnuje významné obory studia diskursu – narativní analýzu, argumentaci, psychologii porozumění, etnografii mluvení a médií.

Diplomové a disertační práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let):

TŮMA, Ondřej. *Analýza mediálních obsahů zpravodajských deníků v České republice a Spolkové republice Německo k problému migrace*. Praha, 2009. Bakalářská práce. FHS UK. Vedoucí práce Karel Müller.

BARTŮŇKOVÁ, Tereza. *Reprezentace Vietnamců v českém tisku*. Praha, 2009. 101 listů. Vedoucí práce Tomáš Trampota.

KLUSOVÁ, Monika: *Mediální obraz Vietnamců v českém tisku*, Olomouc, Univerzita Palackého, Filozofická fakulta, 2008, vedoucí práce: M. Topink

Datum / Podpis studenta

26.6.2013

.....

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT **VYTIŠTĚNÉ** (včetně části, kterou vyplňuje institut!), **PODEPSANÉ** A VE **DVOU** VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO V HARMONOGRAMU PŘÍSLUŠNÉHO AKADEMICKÉHO ROKU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNY UK FSV. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI **VYZVEDNOUT** V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A **NECHAT VEVÁZAT** DO RIGORÓZNÍ PRÁCE.

TUTO ČÁST VYPLŇUJE INSTITUT:			
Vyjádření katedry:		Schváleno ☐	
		Neschváleno ☐	
Důvody případného neschválení práce		Téma je již zpracované ☐	
		Špatně formulované téma a cíl ☐	
		Špatně zvolená metoda práce ☐	
		Nedostatečná rešerše literatury ☐	
		Nevhodně zvolené prameny ☐	
		Nedostačující úroveň tezí ☐	
		Jiné	
		
		
Navržený konzultant	Souhlas konzultanta navrženého vedením institutu	Příjmení a jméno	Datum /Podpis
	
Návrhy na další konzultanty		Příjmení a jméno	Příjmení a jméno
	
Schválené teze převzal/a žadatel/ka		Příjmení a jméno	Datum /Podpis
	
Návrhy na oponenta:		Příjmení a jméno	
		

Obsah

Úvod	4
1. Úvod do problematiky cizinectví a mediálního diskurzu ve zpravodajství v tisku	5
1.1 Cíl rigorózní práce.....	6
1.2 Konceptuální linie rigorózní práce a kritické diskurzivní studie	10
1.3 Reflexe navržených tezí.....	12
1.4 Diskurzivní perspektivy zkoumání „cizinců“.....	13
2. Cizinec v Evropě: sociodemografická situace	20
2.1 Abstrakt a cíl kapitoly.....	20
2.2 Pojem, potenciální přístupy	20
2.3 Situace v SRN a ČR.....	21
2.3.1 Situace ve Spolkové republice Německo	22
2.3.2 Situace v České republice.....	24
2.4 Multikulturalismus.....	29
2.4.1 Úvod do etnicity: Tavící kotlík vs. Salátová mísa.....	32
2.5 Evropská identita.....	34
3. Přístup, metoda a výzkum	39
3.1 Abstrakt a cíl kapitoly.....	39
3.2 Kritické diskurzivní studie: úvod do teorie přístupu	39
3.3 Metoda zakotvené teorie.....	41
3.3.1 Výzkumné otázky	44
3.4 Mediální systémy v SRN a ČR se zaměřením na deníky Frankfurter Allgemeine Zeitung (FAZ) a Lidové noviny (LN)	44
3.4.1 Spolková republika Německo: FAZ.....	46
3.4.2 Česká republika: Lidové noviny.....	48
3.5 Kvalitativní analýza.....	49
3.6 Selektivní kódování.....	49
3.6.1 FAZ	53
3.6.2 Lidové noviny	54
3.6.3 Přehled kategorií: výsledky axiálního kódování deníku FAZ	56
3.6.3.1 Sardinky v oleji beze jména i práv	57
3.6.3.2 Evropská unie cizích občanů?	58
3.6.3.2.1 Víra ve společnou integrovanou EU.....	58

3.6.3.2.2	Antievropské tabu	59
3.6.3.3	Cizincem ve vlastní zemi.....	60
3.6.3.4	Násilí	60
3.6.3.4.1	Cizinec – mučitel.....	62
3.6.3.5	Blízký Východ.....	62
3.6.3.6	Multikulti vs. Nepřizpůsobivost	63
3.6.3.6.1	„Multikulti nade vše“	63
3.6.3.6.2	Multikulti vs. Strach z islamismu a islámu	64
3.6.3.7	Turecko: Hrozba vs. Příležitost	65
3.6.3.7.1	Turecko: Naděje pro Evropu	65
3.6.3.7.2	Turecko a Německo: Lokomotiva Evropy	66
3.6.3.8	Východní Evropa.....	67
3.6.3.9	Německo pomáhá	67
3.6.3.10	Ekonomika a dluhová krize.....	67
3.6.3.10.1	Řecko	68
3.6.3.11	Vzdělání a školství	69
3.6.3.12	Zdravotnictví: Německo léčí nemocnou Evropu	69
3.6.4	Přehled kategorií: výsledky axiálního kódování deníku Lidové noviny	70
3.6.4.1	Had na prsou: Cizinci jako nebezpečí	71
3.6.4.2	Podpora izolacionismu: „Všude dobře, doma nejlíp“	73
3.6.4.3	Násilí	73
3.6.4.4	„No boundaries“: Vzděláním k multikulturalismu	74
3.6.4.5	Cizinci jako naděje moderního státu	75
3.6.4.6	Cizinci v evropských státech: „Kebab vítězí nad currywurstem“	76
3.6.4.7	Evropská Unie: „Řešení pro Evropu je v mlze“	77
3.6.4.8	Češi v zahraničí: „Check Czech“	77
3.6.4.9	Cizinectví a identita: Češi jako cizinci v Evropě.....	78
3.6.4.10	Evropská unie: „zájmy hlavně naše, peníze hlavně jejich“	78
3.6.4.10.1	Východní partneři.....	79
3.6.4.10.2	Slovensko.....	80
3.6.4.10.3	Západní Evropa	80
3.6.4.11	Poznámka k romské menšině.....	81
4.	Kritické diskurzivní studie: Sociodiskurzivní praxe a interdisciplinarita diskurzu	82
4.1	<i>Diskurz a ideologie</i>	82
4.2	<i>Moc</i>	84
4.3	<i>Interdisciplinarita diskurzu</i>	85
4.3.1	Koncept národa a národní identity	85

4.3.2 Orientalismus	89
4.3.3 Morální panika	91
Závěr	93
Summary	99
Použitá literatura	100
<i>Knihy</i>	<i>100</i>
<i>Příspěvek ve sborníku.....</i>	<i>107</i>
<i>Elektronické dokumenty.....</i>	<i>109</i>
<i>FAZ</i>	<i>112</i>
Články citované v rigorózní práci.....	113
<i>Lidové noviny</i>	<i>116</i>
Články citované v rigorózní práci.....	116
<i>Akademické práce.....</i>	<i>121</i>
<i>Legislativa</i>	<i>121</i>
<i>Video</i>	<i>121</i>
Seznam příloh.....	121

Úvod

Téma této rigorózní práce reflektuje momentální vývoj Evropy: jsme svědky situace, kdy evropské státy jednak řeší politiku začleňování cizinců do společnosti, jednak společně budují evropskou jednotu a evropské občanství a současně se jednotlivé národy pokouší o definici sebe sama. Dochází k paradoxní situaci, kdy jsme v jiných evropských státech současně evropskými občany a současně cizinci. Téma národní identity právě ve vztahu k nadnárodnímu evropskému uspořádání se stalo předmětem zájmu a výzkumů. Tato rigorózní práce zkoumá, jak se v tomto nově nastaveném uspořádání mediálně konstruuje „cizinec“ a jaké atributy má cizinecký diskurz s ohledem na české a německé mediální zpravodajství. Znalost dané problematiky a mediálního (a tedy také občanského) přístupu lze pokládat za zásadní nejen pro další analýzy, ale zejména pro praktický dopad v dalších oblastech jako je politika, ekonomie, školství a obchod. Znalost cizineckého diskurzu je také zásadní pro definici diskurzu identity v národním i evropském pojetí.

1. Úvod do problematiky cizinectví a mediálního diskurzu ve zpravodajství v tisku

„Evropa byla na počátku renesance místem setkání a fúze nejrozmanitějších vlivů: tradic řeckých, římských, germánských, anglosaských, vlivu čínského i arabského.“
 Claude Lévi-Strauss (1999, s. 53)

Claude Lévi-Strauss připomíná koncept Evropy jako kulturní křižovatky, jejíž neodmyslitelnou skutečností je téma národní identity, míšení kultur a cizinectví. Veřejný a politický diskurz v současnosti zažívá „návrat občana“ (Scobey, 2001, s. 20), což je téma, které v době pádu komunistického režimu v evropských zemích nebylo příliš frekventované (Miller, 2007, s. 27, Kivisto, Faist, 2007, s. 1). Téma se vrací právě v souvislosti „s rozšiřováním nadnárodních (nadstátních) evropských struktur a tentokrát přichází s kardinálním tázáním po možné existenci evropské identity“ (Jirák, 2010, s. 7). Národní identita a sounáležitost se stávají předmětem explicitního diskurzu právě „v situacích, kdy jsou národní zájmy ohroženy těmi *druhými*“ (Holý, 2001, s. 19 In Šenkýřová, 2010, s. 57). S tématem národní identity, občanství a snahou o jeho definici je tak důležité definovat také jeho dichotomický protipól – „cizinectví“.

Na podzim 2010 německá kancléřka Angela Merkel¹ oficiálně ohlásila, že tzv. projekt Multikulti² "*totálně selhal*" (FAZ, 2011, č. 241, [online]). Na počátku roku 2011 na ni navázal britský premiér David Cameron se stejným tvrzením (Liberation, 2011, [online]), v únoru potom informaci se stejným sdělením potvrdil také tehdejší francouzský prezident Nicolas Sarkozy (Liberation, 2011, [online]), následně též australský premiér John Howard a tehdejší španělský premiér José Maria Aznar (The Telegraph, 2011, [online]). V listopadu 2010 proběhlo ve Švýcarsku referendum o vyhoštění cizinců – „kriminálních živelů“ (Anon., FAZ, 2011, 29/11, [online]), tzv.

¹ Práce užívá nepřechýlená ženská jména.

² V germánských zemích se taktéž používá politická zkratka „Multikulti“, resp. Multi-kulti, která je užívána též médií, a to jak varianta s pomlčkou, tak dohromady bez pomlčky. Jednoslovnou variantu bez pomlčky používá také tato práce. **Multikulturalismus**, neboli **kulturní pluralismus**, je politika vlády cílená na upevnění vztahu mezi rozdílnými kulturami v zemi (Kymlicka, 2001). Více o multikulturalismu níže v kapitole 2.4.

Ausschaffungsinitiative (návrh referenda o vyhoštění, překlad vlastní), která byla označována jako výsledek rozporu mezi vládní imigrační politikou a vůlí občanů ve Švýcarsku, kteří podle strany SVP, která referendum iniciovala, nesouhlasí s pobytem cizinců, kteří porušují právní řád Švýcarska. V srpnu 2011 byl v Norsku spáchán atentát příslušníkem většinové společnosti na mladé příznivce multikulturního modelu liberálního politického spektra (AP, The Guardian, 2011, 22/11 [online]), jehož motivací byl údajně nesouhlas s přijímáním cizinců, zejména z islámských zemí.

Zástupci států výslovně potvrdili, že multikulturalismus považují za chybu s tím, že *„nelze věřit v mýtus multikulturalismu v západních společnostech, neboť imigranti musí také ukázat respekt ke kultuře země, do které přicházejí, pokud chtějí, aby většinová společnost uznávala jejich hodnoty“* (Sarkozy cit. podle Liberation, 2011, [online], vlastní překlad). Evropské a obecně i ostatní vyspělé ekonomiky provází nárůst počtu cizinců, resp. obyvatel s přistěhovaleckým původem (Expatica, 2011, [online]). Nejedná se pouze o demografickou změnu, ale též o změnu sociální, politickou, ekonomickou, mediální a kulturní. Taková změna ve společnosti se přenáší i do společenského, potažmo mediálního, diskurzu.

„Multikulturní politická společnost se musí vyrovnat především s nacionalismem, rasismem a politickým násilím, které – jak například říká Zygmunt Bauman – jsou důsledkem modernity, nikoliv jejím popřením, nebo nedostatkem“ (Pribáň, 2004, s. 11). Znalost cizineckého diskurzu je v této situaci klíčovou pro zhodnocení reálné situace evropské identity a jako určující faktor jejího dalšího směřování.

Cíl rigorózní práce

„Kdo jsem?“ je ústřední a zároveň nezodpověditelná otázka dvou klíčových postav moderní kultury, Hamleta a Dona Quijota. Čím více pátráme po autentické definici sebe sama, tím více nám uniká“ (Pribáň, 2004, s. 13). Cílem rigorózní práce je představit jednu z kategorií identity, a to *cizineckou diskurzivní konstrukci*, a vztah této konstrukce k evropské identitě v diskurzech různých disciplín, tedy v rámci interdisciplinárního pojetí diskurzu s důrazem na nacionalismus. Klíč k rozluštění složitého vztahu mezi proklamovanými ideálními tvrzeními a každodenním viděním

světa či dokonce každodenní realitou leží právě v oblasti médií (Mihejl, 2011, s. 2, srov. k tomu např. Jirák, 2010, s. 5).

Média jsou dominantním zdrojem hegemonie v občanských společnostech moderních států³. Tato práce se zaměřuje na přístup médií k cizincům - zkoumá způsob, jakým o nich média referují, diskurz, popřípadě diskurzy, které v tomto procesu používají a zejména proces konstrukce cizince jako určujícího prvku utváření občanství. Cizinec je velice široká kategorie, kterou má tato práce za ambici vysvětlit jak v rámci polarizovaných perspektiv, tak v kontextu konceptuálních aplikací interdisciplinárního diskurzu. Též lze „cizince“ chápat jako kategorii, která není omezena státní příslušností a do které mohou tedy spadat i vlastní příslušníci daného státu, pokud je bude většinová společnost, resp. média, vnímat jako cizince. Práce si klade za cíl popsat tento cizinecký mediální diskurz a jeho specifika, zejména s ohledem na multikulturální přístup, evropské občanství a evropskou integritu. Kritická analýza diskurzu se pokouší o definici těchto diskurzivních strategií, analýza se vztahuje na diskurzy, které používají německé a české seriózní zpravodajské deníky. Pomocí kritické analýzy diskurzu práce přiblíží dominantní ideologii ve vztahu ke konstrukci cizinců a evropské identity. Ideologie je zde chápána jako „*myšlený systém reprezentace*“ (Hall, 1996, s. 26 In Izadi, Biria, 2007, s. 140) v kontextu využívání mocenských sil. Ústředními pojmy této práce jsou kromě diskurzu a cizinců, kterým se bude práce dále detailněji věnovat, také kontext a moc. „*Zdánlivá neutralita a politická neviditelnost mocenských technik je to, co je dělá tak nebezpečnými*“ (Foucault In Faubion, 1994, s. xv, vlastní překlad). Právě definování diskurzivní konstrukce je klíčové pro pochopení těchto technik.

Při formování soudobého cizineckého - nejen mediálního - diskurzu je nutné znát tuto výchozí situaci a tyto tendence i pro další politický a ekonomický vývoj země, popřípadě politického uskupení. Právě znalost diskurzu je klíčová pro predikce sociokulturního, sociologického, politického i ekonomického rázu. Polarizace My versus Oni totiž není konečným stádiem: obyvatelé, kteří mají cizí původ, tvoří již

³ Ačkoliv kupříkladu Gitlin (2003) upozorňuje na to, že v liberálních kapitalistických společnostech se nikdy nejedná o čistou hegemonii (s. 254).

značnou část obyvatelstva evropských států a jsou tedy nejen početnou čtenářskou skupinou, ale též skupinou spotřebitelskou či voličskou.

Práce si klade za cíl definovat a vysvětlit cizinecký diskurz v seriózních denících ve dvou vybraných evropských zemích. Pro analýzu byly vybrány jeden deník ze Spolkové republiky Německo a jeden z České republiky: ve Spolkové republice Německo je zpravodajství zastoupeno celospolkovým deníkem *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, v České republice bude potom výzkum prováděn na deníku *Lidové noviny*. Analýza vychází z dvouměsíčního období září - říjen 2011.

Německo lze považovat za historicky, ekonomicky, politicky i demograficky největší evropskou mocnost, která je určující pro evropský vývoj. Spolková republika Německo byla také vybrána jako reprezentant "staré" Evropy, který aplikoval politiku multikulturalismu a nyní hledá jiný přístup k problematice cizinců, jak řešit nastalou situaci, se kterou se ovšem potýkají skoro všechny vyspělé země. Česká republika není klasickou imigrační cílovou destinací pro stejný typ cizinců, jako je tomu u tradičních evropských zemí⁴ (Německo, Rakousko, Švýcarsko, Nizozemsko, skandinávské země atd.). Jako „tradiční problematická“ menšina není v České republice uváděna skupina obyvatel jiného státu, ale její vlastní romská populace (například Jakoubek a Hirt, 2005). Teprve poté následují různé „cizinecké“ menšiny, které budou popsány v rámci této rigorózní práce.

Práce vychází z teoretických přístupů kritické analýzy diskurzu, poststrukturalistické perspektivy (Foucault), kulturních studií (Hall), přístupů multikulturalismu, nacionalismu a kulturního občanství. Použity byly jak domácí, tak zahraniční zdroje. České publikace jsou použity zejména pro informace týkající se české sociodemografické a mediální situace, popřípadě aplikace teorií (například multikulturalismu) v České republice. Zajímavé pohledy vztahující se k masovým médiím, národní identitě a češtví nabízí Sborník Národního muzea v Praze *Masová média a národní identita: Příspěvky k poznání role masových médií* (Jirák, Sekera,

⁴ Za tradiční země považuji ne-postkomunistické ekonomicky silné země Evropy, zejména tedy výše uvedené.

2010, č. 55, 3 – 4). Pro přiblížení a aplikování problematiky jednotlivých koncepcí práce vychází spíše ze zdrojů zahraničních. K teoretické koncepci i aplikaci diskurzivního přístupu a k jednotlivým interdisciplinárním teoriím je zdrojů dostatečné množství, zvláště v posledním desetiletí je v publikačním rozsahu patrný zájem o témata cizinectví, identity a kulturního občanství (např. Miller, 2009, Mihejl, 2011, Kivisto, Faist, 2010).

Akademických prací k tomuto tématu zatím není příliš mnoho. Z oblasti výzkumu identity se některé práce orientují na oblast reprezentace češství jako například bakalářská práce „Konstrukce češství v českých tištěných médiích: Mladá fronta (Mladá fronta Dnes) a Rudé právo v letech 1989 a 1992“ (Šenkýřová, 2010, s. 57). Z oblasti konstrukce cizinectví uvádím dvě relevantní práce, které mi byly známy v době realizace rigorózní práce: bakalářská práce „Analýza mediálních obsahů zpravodajských deníků v ČR a SRN k problému migrace“, která byla v roce 2009 obhájena na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy (Tůma, 2009) a diplomová práce „Reprezentace Vietnamců v českém tisku“, která byla obhájena taktéž v roce 2009 na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy. Práce zaměřená na vietnamskou menšinu kvantitativní analýzou přiblížila jejich zastoupení v českém tisku a porovnála závěry analýzy s možným vlivem na stereotypizaci. Práce zaměřená na problém migrace v českém a německém tisku (Tůma, 2009) kvalitativní obsahovou analýzou podrobila zkoumání deníky *Mladá Fronta Dnes* (MF Dnes) a *Süddeutsche Zeitung*, kde se autor soustředil na tři hlavní témata: jaké mediální obsahy jsou zastoupeny v denících, kdo je zdrojem a kdo v příspěvcích vystupuje a konečně jaké typy a jaký charakter článků se k danému tématu objevují. V *MF Dnes* byla nejčastějším tématem kriminalita, přičemž migranti ve většině článků vystupovali jako agresoři. Druhým nejčastějším obsahem byl obraz migrantů jako pracovní síly, třetím potom bylo jejich vyobrazení jako přenašečů nemocí a poslední oblastí byla integrace. Integrace byla naopak nejčastějším tématem v případě deníku *Süddeutsche Zeitung*, který se ve zprávách o integraci zaměřoval zejména na výuku dětí a zapojení migrantů do kulturního života. *MF Dnes* využívá jako mluvčí k tématu migrace obvykle představitele státní správy nebo vědce, téměř však chybí názory samotných migrantů, které jsou podle této bakalářské práce naopak početné v případě německého zpravodajství. *MF Dnes* pro sdělení s tematikou migrace používá spíše kratších článků bez možnosti hlubší analýzy problému, což je naopak běžné u deníku *Süddeutsche Zeitung* (Tůma, 2009).

Uvedená bakalářská práce se soustředila na mediální obraz výlučně migrantů. Tato rigorózní práce má však za cíl postihnout, *kdo je za cizince považován a jakým způsobem* je tento cizinecký status konstruován. Z důvodu širšího uchopení tématu a koncentrace na konstrukci diskurzu se tak zkoumané obsahy nebudou zaměřovat pouze na explicitně vyjádřenou vazbu k cizincům nebo migraci.

Konceptuální linie rigorózní práce a kritické studie diskurzu

Nebezpečím diskurzivního zkoumání je vždy možnost přílišného rozmělnění tématu či sklouznutí k vágním konstatováním. Tato práce se snaží dodržovat níže uvedenou logickou strukturu, která se bude držet jasné konceptuální linie a vytyčených bodů. Ústředním tématem práce není mediální obraz cizinců, ale jejich diskurzivní konstrukce. Klíčovými pojmy jsou diskurz, moc, kontext, interdisciplinarita, multikulturalismus, nacionalismus, dále také přirozeně cizinec, identita a občanství. Práce rámcově vychází z aplikování myšlenek Michaela Foucaulta (především v části o diskurzu, moci a disciplíně, *Archeologie vědění*, 2002, *Dohlížet a trestat*, 2000), Theuna van Dijka (*Discourse and Context*, 2008, *Discourse and Power*, 2008, *Ideology: a multidisciplinary approach*, 1998), Ruth Wodak (zejména *The discursive construction of national identity*, 1999), Stuarta Halla (zejména *Policing the Crisis: Mugging, the State and Law and Order*, 1978) a Normana Fairclougha (*Media Discourse*, 1995). Pro definování jednotlivých teoretických oblastí a směrů jsem aplikovala teorie z publikací českých i zahraničních autorů (zejména z oblasti multikulturalismu a nacionalismu).

V první části je na samém začátku představena situace v Evropě z pohledu multikulturalismu a cizinectví. Oba tyto instituty jsou zde také přiblíženy. Dále je zde zhodnocena teze rigorózní práce a vysvětleny důvody její změny oproti tezi původní. V první části uvádím také základní výchozí koncepty a jejich teoretické ukotvení.

Navazující druhá část je věnována české a německé imigrační politice, demografickým údajům a především sociálně-kulturním aspektům s ohledem na historický vývoj v daných zemích. Druhá část obsahuje také představení multikulturálního přístupu integrace a evropské identity.

Třetí část se věnuje výzkumu, metodě a vlastní analýze. V této části je krátce představena kritická analýza diskurzu a metoda zakotvené teorie, která je použita pro konceptualizaci diskurzivních sdělení. Před samotnou analýzou práce dále osvětluje některé klíčové koncepty, které se v analýze objevují a které ovlivňují výzkumné otázky, stejně jako jsou stručně přiblíženy zkoumané deníky *Frankfurter Allgemeiner Zeitung* a *Lidové noviny*. Součástí této kapitoly je také stanovení výzkumných otázek. Samotná analýza metodou zakotvené teorie má dvě části: první obsahuje otevřené a následné axiální kódování, jehož závěry jsou co možná nejpřesněji specifikovány, aby následně mohla být ve druhé části na základě selektivního kódování vytvořena teorie, jež je předmětem dalšího ověření. Z důvodu přehlednosti je tento výzkumný chronologický postup představen obráceně: nejdříve jsou uvedeny závěry selektivního kódování, jejich porovnání i obecné charakteristiky, poté je teprve uveden přehled jednotlivých kategorií vzniklých na základě otevřeného a axiálního kódování.

Výše zmíněná část tvoří největší část rigorózní práce. Závěry analýzy bude práce aplikovat v rámci diskurzivních strategií. Tato část je interdisciplinárně rozdělena do více oblastí, které jsou však spolu vzájemně propojené a doplňují se. Pozornost je kladena především na prvek mocenského diskurzu, kulturní pohled, problematiku občanství z hlediska komunitárního a liberálního pojetí politiky - tak jak je specifikováno dále - a aplikaci závěrů výzkumu v rámci koncepce multikulturalismu.

Vysvětlení metody je součástí další části, již na začátek je však třeba uvést několik zásadních poznámek k tomu, jak tuto práci číst. Názvy deníků, slova a pojmy, které lze považovat za tendenční nebo výrazně diskurzivně zabarvené, jsou označeny *kurzívou*. Uvozovkami jsou označeny názvy článků a přirozeně citace a přímé promluvy v rámci jednotlivých článků. Německé názvy článků, popřípadě také klíčová slova a pojmy z nich citované, jsou uvedeny přeložené do češtiny, v závorce, případně v poznámce pod čarou, je pak uvedena jejich původní německá verze, aby i bez dalšího dohledání mohl být pro čtenáře ovládající němčinu patrný možný posun vzniklý překladem (ať už je dán kontextem, možnostmi jazyka či přístupem ke zpracování překladu).

Reflexe navržených tezí

Navržené teze schválené v červnu 2011 vycházejí zejména z ideje zkoumání cizinců ve světle projektu evropské identity a zkoumání konstrukce cizinců v kontextu multikulturálního pojetí národní identifikace a integrace. Nejviditelnější změnou rigorózní práce oproti navrženým tezím je změna části zkoumaného vzorku. V tezi uvádím jako výběr vzorku německý deník *Frankfurter Allgemeine Zeitung* (FAZ), jako jeho český protějšek byla vybrána *Mladá fronta Dnes*. FAZ je prominentním⁵ a druhým nejčtenějším deníkem v Německu. Nejčtenějším německým deníkem je *Süddeutsche Zeitung*, jehož ideovým protějškem by byla právě *Mladá fronta Dnes*. Vzhledem k ideovému pozadí obou deníků stejně jako poměrům čtenosti byl zvolen tento lépe korespondující deník. Druhým nejčtenějším nebulvárním deníkem v České republice je deník *Právo*, jehož profil čtenáře se však od *Frankfurter Allgemeine Zeitung* liší (muž v manželství, tzv. „přednosta domácnosti“, 45-65 let, viz *Právo*, 2012, [online])⁶, následuje nebulvární *Deník*, který se ale spíše zaměřuje na regionální zpravodajství lišící se v jednotlivých regionálních mutacích a dále *Lidové noviny* a *Hospodářské noviny*, které byly pro tuto práci též zvažovány. Vzhledem k jejich spíše ekonomickému zaměření byly ale upřednostněny *Lidové noviny*, které měly v době výzkumu také větší prodejnost i čtenost⁷, a také pro jejich humanistickou historickou tradici⁸. *Frankfurter Allgemeine Zeitung* jsem si vybrala primárně vzhledem k jeho mezinárodnímu

⁵ Deník označuji jako prominentní vzhledem k jeho přesahu do zahraničí (například příloha NY Herald). Oproti *Süddeutsche Zeitung* se zaměřuje na informace ekonomického, politického či kulturního rázu, nevěnuje se společensky lehčím tématům. Příspěvky ve FAZ mají často vliv na veřejné mínění či na společenskou agendu setting (Germany's Daily Newspapers. In: Goethe Institut [online]. Nov 2011 [cit. 2012-12-12]. Dostupné z: <http://www.goethe.de/wis/med/pnt/zuz/en8418130.htm>)

⁶ Profil čtenáře FAZ je součástí kapitoly 3.

⁷ Další údaje a vysvětlení viz kapitola 3, podkapitola Lidové noviny.

⁸ Lidové noviny jsou historicky prvním českým deníkem, mají návaznost na první republiku a působili v nich historicky uznávaní příspívatelé hlásící se k ideálům humanismu, kteří byli známí i v zahraničí, například Tomáš G. Masaryk, Ferdinand Peroutka či Karel Čapek (Bednařík, Jirák, Köpplová, 2011, s. 156, s. 161 – 162).

postavení, zaměření, nezvyklému statusu vydavatele a z důvodu vlivu na zpravodajství z německého úhlu pohledu, které bývá přejímáno v ostatních zahraničních titulech⁹.

Dále jsem oproti původní tezi přeskupila a rozvedla členění jednotlivých kapitol, jak je uvedeno výše u vysvětlení konceptuální linie práce. Tento krok umožňuje lépe logicky vystavět strukturu práce od nutných přiblížení teoretických konceptů, sociodemografické cizinecké struktury s vysvětlením pojmů a přístupů, vysvětlení klíčových konceptů přes vlastní výzkum a jeho výsledky k různým diskurzivním perspektivám a jejich závěrům. Oproti navrhovaným tezím rigorózní práce věnuje také více prostoru různým interdisciplinárním aplikacím diskurzu.

Diskurzivní perspektivy zkoumání „cizinců“

Tato podkapitola přiblíží základní terminologii vážící se k diskurzu a perspektivám jeho zkoumání, které tato práce používá. Pro **diskurz** je typický souhlas ohledně použití jednotlivých znaků: „*Diskurz je domluvené použití formulovaných znaků pro komunikaci názorů*“¹⁰ (A. Gardiner, 1989 cit. podle Charaudeau, Maingueneu, 2002, s. 186). Jedná se tedy o společně sdílený mentální obraz reality, kde se kombinuje pozitivistický i naturalistický přístup. Diskurz je podle některých vědců opakem záměrného jednání, jeho specifickým znakem je tedy jeho všudypřítomnost a de facto bezděčné promítání do sdělení (Charaudeau, Maingueneu, 2002, s. 186-188). Diskurz je vždy nějakým způsobem orientovaný, není neutrální (byť se tak může tvářit, neutrální diskurz neexistuje), je jakousi formou jednání, neboť jednání ovlivňuje - tím, že ideje obsažené v diskurzu nás nutí zaujmout, potvrdit, či popřít určité stanovisko. Je interaktivní - i relativně pasivního příjemce nutí k nějaké akci a nutí ho tak ke spoluúčasti na diskurzu - je závislý na kontextu a je vázaný k místu, času, podmínkám a také na určitá pravidla (Charaudeau, Maingueneu, 2002, s. 186-188). Soubory historicky utvářených pravidel a konvencí podmiňujících podobu diskurzu v rámci

⁹ Další údaje, stejně jako vysvětlení netradičního postavení vydavatele, který je pětičlenným kolektivním orgánem, uvádím v kapitole 3, v podkapitole věnované Frankfurter Allgemeine Zeitung.

¹⁰ „L'utilisation, entre les hommes, des signes sonores articulés, pour communiquer leurs désirs et leurs opinions sur les choses.“

každé opozice vycházejí z pojetí diskurzu jako *langue* (jazykový systém), který se používá v kontextu vyplývající z příslušnosti člověka k určité kategorii. Tento vztah se nazývá **diskurzivní formace** (Kraus, 2008, s. 115). Diskurz je spojen zejména s Michaelem Foucaultem, který jej definoval. Tento francouzský poststrukturalista se soustředil na zkoumání diskurzivních struktur a formací. Tyto struktury a formace „*nechápe jen jako samotné texty, (...), ale jako soubor presupozic (předpokladů) které podmiňují podoby těchto textů*“ (Kraus, 2008, s. 115). **Diskurz** tato práce pojímá obecně v širokém slova smyslu, tedy jako mentální pozadí každé jednotlivé promluvy (*parole*) (tamtéž). Diskurz konstituuje společnost a kulturu. Jednotlivé diskurzivní promluvy potom přispívají z hlediska teorie moci k reprodukci a transformaci společnosti a kultury (Fairclough, Wodak, 1997). Fairclough pro další výzkumné kroky navrhuje diskurzivní řád generující heterogenitu, který spočívá v deskriptivní části (textová analýza), interpretaci (procesní analýza) a vysvětlení (sociální analýza) (Fairclough, 1995). Van Dijk takový řád nahradil sociokognitivním přístupem (van Dijk 1997, 2001).

Společenský **kontext** je zvláště v současné kritické analýze diskurzu pojímán jako jedna z nejvíce určujících kategorií vlivů na konečný diskurz. Kontext je pozadím diskurzu, které je restriktivně teoreticky omezeno, „*abychom se neztratili v nekonečném diskurzu*“ (van Dijk, 2008b, s. x). Kontext (nebo kontexty) jsou podmínky nebo okolnosti diskurzu; někdy bývá kontext nazýván i *sociální situací* (van Dijk, 1997, s. 11). Kontext nám tak umožňuje pochopit pozadí komunikačních událostí, ze kterých definujeme výsledný diskurzivní konstrukt. Kontext je proto nutné definovat a ukotvit, neboť je egocentrický, kulturně závislý a sociokognitivní (van Dijk, 2008b, s. 16- 17). Jedním z hlavních atributů vztahu diskurz – kontext je tak kontrolní funkce. Kontext, tvořený znalostmi, vjemy a zkušenostmi, je klíčovou podmínkou pro pochopení diskurzu: „*není možné pochopení odpovídajícího diskurzu bez sdílených znalostí jeho účastníků, (...), čímž znalost „kontroluje“ produkci a porozumění diskurzu*“ (Van Dijk, 2008b, s. 127). Tato znalost potom ovlivňuje dekodovací proces. Kontext hledání národní identity a určování cizineckého diskurzu je tak kulturně, historicky i sociokognitivně podmíněn. Pro jeho pochopení je tedy nejprůhodnější soustředit se na společenské elity - ne proto, že by byly společensky nejdůležitějším či nejvíce reprezentativním populačním vzorkem, ale z toho důvodu, že disponují přístupem ke zdrojům a veřejnému diskurzu (Van Dijk, 2008, s. 106). Právě skrze tyto symbolické elity současné společnosti dochází k reprodukci postojů k marginalizovaným skupinám.

Záleží také na kontextu, ve kterém je diskurz zkoumán. Můžeme očekávat jiné závěry, pokud budeme zkoumat diskurz bulváru, nebo extremisticky orientovaných časopisů, jiné u oficiálních vládních prohlášení. Právě z tohoto důvodu lze považovat výzkum seriózního tisku, který se snaží nabídnout co možná nejvíce nezkreslené informace, za nejvíce vypovídající (a nejzajímavější).

Výsledná diskurzivní konstrukce je promítnutím dominantní **ideologie**. V případě cizineckého diskurzu je ideologie základním rámcem umožňujícím společenské uznání sdílených představ o sobě samých i společnosti, který je sdílen členy takové skupiny (van Dijk, 1995, s. 244). Hodnotovými prvky ideologie určující typ společenské skupiny je identita a členství (Kdo jsme? Kdo je a kdo není členem skupiny?) a dále úkoly a aktivity (Co obvykle děláme? Co se od nás očekává?) (van Dijk, 1995, s. 246). Odpovědi na tyto otázky se budou lišit u majoritní skupiny a skupin cizineckých. Ideologie jsou často formulovány jako útoky proti jejich oponentům nebo nepřítelům. (Van Dijk, 2008, s. 278). Ideologie tak nastavuje legitimizační diskurz prosazující nároky vládnoucích skupin (Kraus, 2008, s. 135).

Van Dijk rozlišil posuzování skupin My vs. Oni v následujícím ideologickém čtverci (Van Dijk, 1998b in Bell, 1998, Kraus, 2008, s. 135).

- 1. uvedení / zdůraznění informace, která je o nás pozitivní*
- 2. uvedení / zdůraznění informace, která je o nich negativní*
- 3. potlačení / vynechání informace, která je o nich pozitivní*
- 4. potlačení / vynechání informace, která je o nás negativní*

Kontrolu myšlení považuje van Dijk (2008a) vedle kontroly diskurzu za další možnost, jak nejlépe reprodukovat dominanci a hegemonii (s.100). Van Dijk sice vyjmenovává techniky, nástroje a metody, kterými se tak děje, současně si je ale vědom toho, že se jedná o komplexní soubor vlivů, které na mysl působí, a zcela v souladu se závěry kognitivní psychologie uznává, že nelze čtenáře (diváky) podezírat z toho, že pasivně přijímají všechny dominantní či hegemonické snahy. Van Dijk (2008a) tvrdí, že recipienti mají obecně tendenci přijímat tvrzení a názory, které jsou konsistentní s jejich

vlastním světonázorem (s. 92). Tuto formulaci lze považovat za platnou i v obecné rovině, lidé mají obecně tendenci přijímat a pro sebe si tak potvrzovat ta tvrzení, která se shodují s jejich názorem na danou problematiku.¹¹ Aniž by Noelle-Neumann (1993) použila označení *diskurz*, prokázala, že lidé mají tendenci přijímat a reprodukovat ta tvrzení, která považují za majoritní ve společnosti a která jsou obecně lépe společensky přijatelná, a podporují tak tzv. spirálu mlčení: témata či názory, o kterých si myslíme, že je jim společnost méně nakloněna, máme tendenci vůbec neprodukovat a nereprodukovat, naopak se závěry, které považujeme za společensky žádoucí, nemáme problém se veřejně identifikovat (Noelle-Neumann, 1993).¹²

Německem v roce 2010 „otřásla“ kniha renomovaného německého ekonoma a politika¹³ Thilo Sarrazina „*Deutschland schafft sich ab: Wie wir unser Land aufs Spiel setzen*“¹⁴. Sarrazin zde bývá obviňován z rasismu, jelikož podle kritiků tvrdí, že Turci a obecně muslimové jsou brzdou pokroku. Více než proti samotným Turkům či jiným minoritám však Sarrazin brojí právě proti multikulturalismu a byl prvním, kdo na údajnou sílící nespokojenost většinového obyvatelstva upozornil. Sarrazin byl odvolán

¹¹ Takové závěry odpovídají teorii kognitivní disonance, která vysvětluje vliv rozporných poznatků na změny postojů a poznání. Tlak těchto rozporných postojů (disonance) má za následek jejich redukci. Tento tlak má poté za následek změny názorů, postojů a příležitostně přijímání nových informací (Festinger, 1957, s. 31 cit. podle Plháková, 2006, s. 147).

¹² Takové chování podobně popsal Karl Lazarsfeld jako Bandwagon Effect (Noelle-Neumann, 1993, s. 228).

¹³ Thilo Sarrazin působil jako ekonom a politik strany SPD. SPD (*Sozialdemokratische Partei Deutschlands*, Německá sociálnědemokratická strana) je středolevicově orientovaná německá politická strana ([online]., dostupné z http://www.spd.de/partei/Geschichte/Soziales_Deutschland/?jsessionid=D8B63A887ED584F9C7BF73C23EDE2862).

¹⁴ V České republice vyšla kniha pod názvem *Německo páchá sebevraždu: Jak dáváme svou zemi všanc*, český vydavatel její obsah popisuje následovně: „bez ohledu na diktát politické korektnosti - břitkou, především na číslech a statistikách založenou analýzu toho, jak Německo - podle jeho názoru - podkopává samotné základy svého budoucího blahobytu, sociálního smíru a společenské stability, kritizuje zde projekt Multukulti jako naivní a dokonce jej přirovnává k ideálnímu, leč nefunkčnímu, světu socialismu“ (Academia, 2011, *Německo páchá sebevraždu*. In: Academia [online]. 2010 [cit. 2012-12-15]. Dostupné z: <http://www.academia.cz/nemecko-pacha-sebevrazdu.html>)

z funkce a knihu odsoudila i kancléřka Angela Merkel. O několik měsíců později však sama Angela Merkel oficiálně vyhlásila selhání projektu multikulturalismu.

U některých typů diskurzu jsou recipienti povinni přijmout daný diskurz. Některé typy diskurzů často nenabízejí alternativy, a konečně ne vždy mají recipienti dostatek znalostí, aby mohli orientaci diskurzu odhalit a zaujmout k němu kritický, ve smyslu alternativní, postoj (van Dijk, 2008). Tento teoretický závěr do jisté míry osvětluje dění okolo multikulturalismu v evropských zemích, zejména potom v kontextu alternativních či dokonce opozičních názorů jako například u výše uvedené publikace Thila Sarrazina.

Podmínkou výkonu společenské kontroly skrze diskurz je kontrola diskurzu a jeho vlastní produkce. Diskurz se řadí do mikrostrukturní roviny: *„Užití jazyka, diskurz, verbální interakce a komunikace patří do mikro roviny společenského řádu. Moc, dominance a nerovnost mezi skupinami jsou termíny typicky spadající do makro úrovně. Kritické diskurzivní studie jsou jakýmsi mostem mezi oběma těmito světy“* (Alexander et al. 1987, Knorr-Certina and Cicourel, 1981 In van Dijk, 2008a, s. 100). Kraus (2008) připomíná, že samotné užití jazyka je *„boj o význam“* (s. 123). V každodenním světě formují mikro a makro úroveň spolu s multidisciplinárními meziúrovněmi jednotu. Proto je nutné soustředit se na to, kdo diskurz vytváří a za jakých podmínek. Van Dijk (2008a) považuje v rámci zkoumání diskurzivní mikrostruktury za stěžejní následující otázky: *„Jak mocné skupiny kontrolují diskurz?“* *„Jak takový diskurz kontroluje mysl a jednání méně mocných skupin?“* (s. 101).

V této práci je užitá **metoda kritické analýzy diskurzu, resp. kritických studií diskurzu** (Critical Discourse Studies, dále jen anglická zkratka CDS)¹⁵. Kritická diskurzivní analýza se soustředí na sociální problémy, a to nejen z pohledu

¹⁵ Tato práce používá označení kritická studie diskurzu, nikoliv obvyklé označení kritická analýza diskurzu, neboť se tato práce ztotožňuje s argumentací akademika Teuna A. van Dijka. Ten upozorňuje (2008a, s. 2) na nevhodnost používání tradiční CDA (Critical Discourse Analysis, Kritická analýza diskurzu) a navrhuje spíše používání pojmu kritické studie diskurzu (CDS - Critical Discourse Studies), který lépe vystihuje logiku používání pojmu a vyhýbá se časté mystifikaci, totiž že CDS nejsou metodou analýzy diskurzu, ale spíše přístupem.

lingvistického, ale spíše z perspektivy kulturního procesu. Zkoumání jazyka umožňuje odhalit mocenské vztahy, které by jinak zůstaly skryté či špatně odhalitelné a které mají diskurzivní podobu. Práce se zaměří na jednotlivé oblasti diskurzivního spektra konstruování cizinců v souvislosti s konstruováním evropské identity zejména s ohledem na mocenské pojetí, van Dijkův dichotomický přístup a diskurzivní přístup zaměřený na formování národů. „*Kritická analýza diskurzu má místo všude tam, kde se diskurz jako jedna z forem sociální praxe spojuje s mocenskými vztahy ve společnosti a se zájmy společenských tříd a skupin*“ (Kraus, 2008, s. 125). CDS a jejich teorie a metody se používají pro empirický výzkum vztahů mezi diskurzem a sociálním a kulturním rozvojem v různých sociálních oblastech. Používají se tak jak pro popis konkrétního přístupu, který navrhl Fairclough (Media Discourse, 1995), tak pro širší oblast mediálních přístupů (Jørgensen, Phillips 2002, s. 61). Fairclough jsou spolu s Wodakem a van Dijkem hlavními představiteli CDS (Kraus, 2008, s. 125).

Počátky kritické analýzy diskurzu, resp. kritických studií, se datují do doby frankfurtské školy před obdobím druhé světové války; další rozvoj nastal až s nástupem lingvistiky a sémiotiky v raných 70. letech (Fowler et al. 1979 In Van Dijk, 2008b, s. 85). CDS není typická pro specifickou školu nebo směr, vždy byla spíše opozičním směrem či přístupem. CDS se podle van Dijka (2008b) hodí nejlépe právě pro zkoumání společenských a politických témat, spíše než současného, resp. současných, paradigmat. Van Dijk připomíná, že vědecky adekvátní (a relevantní) přístup CDS je multidisciplinární. Spíše než o pouhý popis sociálních vztahů se CDS pokouší o jejich vysvětlení a přiblížení. Konkrétně se CDS soustředí na způsoby, kterými diskurz vykonává, potvrzuje, legitimuje, reprodukuje nebo zpochybňuje moc a dominanci či nadvládu ve společnosti (Van Dijk, 2008b, s. 85).

Některé možné přístupy byly načrtnuty již v úvodu této práce, samotným diskurzivním perspektivám bude věnována pozornost po provedení výzkumu, který je použit jako výchozí bod pro výslednou aplikaci v rámci CDS a vytvoření vlastního teoretického modelu. CDS je „*nástrojem pro dekonstrukci ideologií masových médií a jiných elitních skupin pro identifikaci a definici sociálních, ekonomických a historických mocenských vztahů mezi dominantními a podřízenými skupinami*“ (Henry and Tator, 2002, s. 72 In Izadi and Saghaye-Biria, 2007, s. 141) a bývá často spojována právě s výzkumy, které se soustředí na „*podprezentované*“ podřízené skupiny, tedy

v souvislosti s rasovými, etnickými, migračními, či genderovými tématy. Rigorózní práce má za cíl skrze zkoumání takové presumované skupiny určit diskurz a definovat tím i druhou stranu, jelikož vždy definicí jedné strany dochází v rámci teorie binárních kódů také k definici primární skupiny. Saussurovy dichotomické kategorie v rámci strukturálního zkoumání jazyka (Saussure, 1959) se promítají také do van Dijkova dichotomického čtverce (1998b, s. 33), nebo do Saidovy orientalistické teorie, podle které je pro identifikaci jedné národnostní skupiny a národa obecně nutná existence dalšího soutěžícího *alter ega* (Said, 1978, s. 331).

2. Cizinec v Evropě: sociodemografická situace

Abstrakt a cíl kapitoly

Kapitola obsahuje základní demografická data a údaje, které tvoří základ pro výchozí pozici zkoumání situace v obou státech. V první řadě se kapitola zaměřuje na jednotlivé skupiny cizinců a jejich počet vzhledem k *domácímu* obyvatelstvu. Kapitola uvádí také stěžejní empirické studie a výzkumy, které se zabývají tématem cizinců, a to jak z pohledu sociologického zkoumání tohoto vztahu, zejména však z pohledu problematiky mediální konstrukce. Práce rozhodně nemá za cíl postihnout problematiku migrace a situace v České republice a ve Spolkové republice Německo, nutnou součástí práce je ale uvedení základních sociodemografických, a potažmo též sociokulturních, údajů a souvislostí, ze kterých analýza a následný diskurz, vychází. Uvedená data slouží jako základní úvod do problematiky, přičemž hlavní váhu kladu na informace vztahující se na historický vývoj, tendence a uchopení vztahu národa k cizincům. Součástí kapitoly je také charakteristika multikulturalismu, stejně jako stručný úvod do problematiky evropské identity.

Pojem, potenciální přístupy

Aby se jedinec mohl stát cizincem, nutným prvkem je migrace. Migrace nemusí znamenat jen pohyb tohoto jedince na jiné místo, v konečném důsledku lze uvážit také možnost migrace velkého množství příslušníků určité etnické kulturní entity či na základě politického rozhodnutí: například příhraniční oblasti, kde se jeho obyvatelé ze dne na den stali cizinci, či příslušníky jiného státu bez jejich vlastní mobilizační migrační aktivity.¹⁶

Migrace je jedním ze základních projevů společnosti, který má lingvistické kořeny v latinském slově „migrare“, nebo „migratio“ tedy „přesouvat se“, „stěhovat se“ (Hamplová, 2011, s. 15). Migrace se nemusí nutně týkat jen přeshraniční migrace, ale

¹⁶ Například změna hranic Německa a Polska po druhé světové válce podle závěrů Postupimské konference.

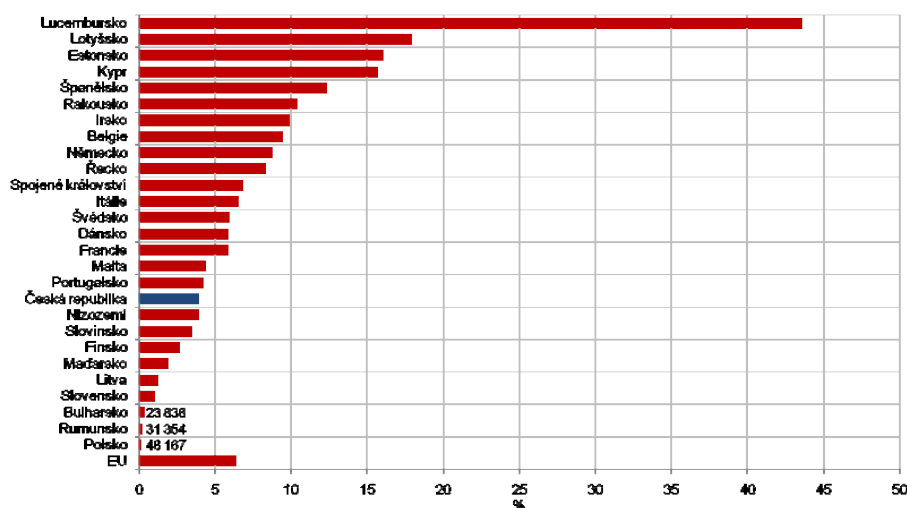
těž pouze přesunů v rámci jedné země, což je právě příklad situace ve Spolkové republice Německo.

Celkový počet migrantů, kteří žijí mimo svoji původní zemi se blíží ke 200 milionům (IOM, 2008 In Norris, 2012), přičemž „většina míří do západních společností: zejména Evropy, Severní Ameriky a Asie, které absorbují více než tři čtvrtiny všech migrantů. V roce 2005 hostila Evropa největší počet mezinárodních přistěhovalců, kteří reprezentovali téměř desetinu celkové evropské populace“ (Norris, 2012, s. 229).

Situace v SRN a ČR

Pro porovnání složení cizinců a jejich podílu na obyvatelstvu jednotlivých států uvádím tabulku popisující podíl cizinců na populaci dané země (příloha 1, [graf]). Německo s 9 % podílem cizinců na celkové populaci zaujímá deváté místo mezi státy Evropské unie, a je tak nad jejím průměrem. Česká republika je naopak téměř dvě procenta pod průměrem Evropské unie, podíl cizinců tvoří pouze 4 % populace. V případě České republiky a Německa je také jiný historický vývoj a jiné složení této cizinecké skupiny¹⁷, ze kterého vyplývá také odlišný sociokulturní kontext asimilace, a tedy odlišný přístup těchto skupin k většinové domácí společnosti, a také přístup této společnosti k cizincům.

¹⁷ Složení cizinecké skupiny je důležitým faktorem. Například Česká republika a Nizozemsko mají 4 % podíl cizinců v obyvatelstvu, složení je však značně odlišné (viz kapitola 2.3.2)

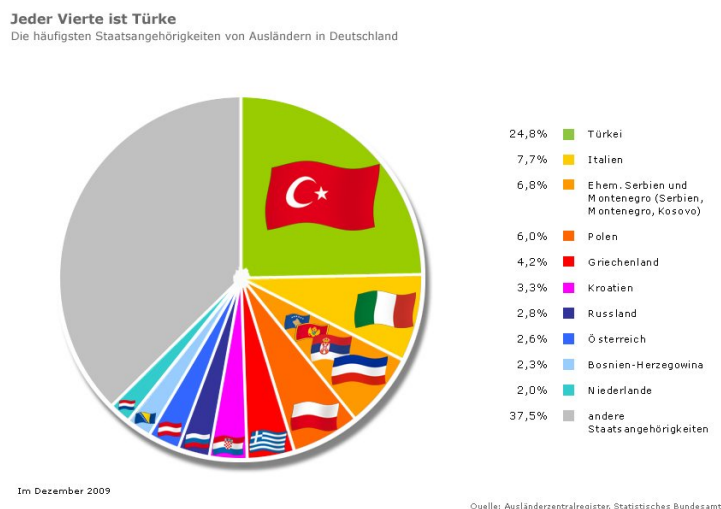

Příloha 1: Podíl cizinců na celkovém počtu obyvatel Evropské unie (Český statistický úřad [online]. 2009)

2.1.1 Situace ve Spolkové republice Německo

Místo svého bydliště ve Spolkové republice Německo změni ročně přibližně 4 milióny obyvatel (FAZ In Hamplová, 2011, s. 5). Od počátku 90. let lze sledovat trend postupné migrace části obyvatel po severojižní linii. Z celkového počtu 81,73 milionu obyvatel Německa tvoří cizinci 7 409 754 obyvatel, tedy 9,1 % německé populace (Světová banka, 2011, [online]). Řada z nich (od roku 1994 téměř 4 mil.) navíc získala německé státní občanství. V některých studiích se navíc udává i počet obyvatel s německou státní příslušností, ale cizím původem. Ilustrativní příklad poskytuje město Stuttgart s více než 600 000 obyvateli a 180 národnostmi. Navíc se udává, že téměř 40 % obyvatel má cizinecký původ (die Zeit, 2012, č. 47 [online]).

Jak ukazuje následující graf, největší procento cizinců tvoří Turci (příloha č. 2, [graf]). Graf převzatý z týdeníku Der Spiegel (2009, [online]) výmluvně poukazuje na fakt, že každý čtvrtý obyvatel Německa je z Turecka, následován cizinci z Itálie a obyvateli států bývalé Jugoslávie. Mezi unijními občany jsou nejvíce zastoupeni Poláci s nadpoloviční většinou (292 109 obyvatel), následováni Maďary (47 808 obyvatel) a Čechy (30 301 obyvatel). Jungius migranty v Německu dělí do tří základních skupin: Turci, vystěhovalci neboli Aussiedler a migranti z Polska (Jungius, 2011, s. 8).

Příloha 2: Státní příslušnost cizinců v SRN (*Jeder Vierte ist Türke. Der Spiegel [online]. 2009*)

Historie německé poválečné migrace se váže k 50. letům 20. století, kdy bylo třeba přijímat pracovníky ze zahraničí vzhledem k hospodářskému rozmachu Německa. Německo se tak v této době začalo definovat jako přijímací stát imigrantů. Nárůst imigrantů, kteří nakonec v zemi na dočasnou dobu nebo natrvalo zůstávali, až do konce 20. století však nebyl politiky reflektován jako problém. Německá legislativa byla až do roku 2000, kdy byl přijat nový *Zákon o řízení a omezení přistěhovalectví, o regulaci pobytu a integraci občanů EU a cizinců*, ovlivněna tradicí *ius sanguinis*¹⁸. V praxi to znamenalo, že asimilovaný potomek tureckých přistěhovalců třetí generace, který už ani nemusel mluvit turecky, měl potíže se získáním německého občanství, zatímco „etnický Němec“¹⁹ bez znalosti němčiny na něj měl automaticky nárok. (Jakoubek, Hirt, 2005, s. 121). Zákon tak řeší otázku integrace pro více než 7 miliónů cizinců z celkového počtu 80 milionu Němců. Právě z důvodu reakce na odlišnou kulturu přistoupilo Německo k nové právní úpravě. Nejčastěji je uváděna ochrana původních německých hodnot, zejména těch hodnot, které vycházejí z křesťanství. Opatření jsou tedy namířena zejména proti neevropským přistěhovalcům (v případě Německa tedy proti Turkům, obyvatelům Blízkého Východu a africkým muslimům).

¹⁸ *Ius sanguinis* označuje „právo krve“, vznik státního občanství podle pokrevní příbuznosti, resp. podle státního občanství rodičů

¹⁹ Například při změnách hranic jako důsledku politických změn.

Migrace Turků do Německa začala v roce 1961, kdy oba státy podepsaly dohodu o najímání německých dělníků, podobné dohody SRN podepsala také s Řeckem či Jugoslávií. Ačkoliv se jednalo o dočasnou práci, zhruba polovina z těchto Gastarbeiterů pak v Německu zůstala. Masivní podporu příchodu zahraničních pracovníků ukončila až ropná krize v roce 1973. Usazení dělníci tureckého původu do Německa natrvalo přesídlili své nově založené rodiny, čímž vznikla tzv. migrační vlna druhé generace. Poslední velkou vlnou migrace pak byla 80. léta 20. století po vojenském převratu, kdy se jednalo zejména o kurdské uprchlíky (Jungius, 2011 s. 6).

Z různých studií vyplývají praktické problémy, se kterými se musí potýkat tato druhá, nebo dokonce třetí generace. Ačkoliv se v Německu narodili, mají německé občanství, někteří dokonce vystudovali prestižní vysoké školy: přesto musejí poslat v průměru až čtyřikrát více žádostí o pracovní místo oproti „*německy vypadajícím Němcům s německými jmény*“ (tamtéž).

2.1.2 Situace v České republice

Právě díky cizincům počet obyvatel České republiky po posledním sčítání v roce 2011 narostl, konkrétně na 10 562 214 obyvatel, z toho 449 450 tvoří právě cizinci, což je o 360 % více než před deseti lety v roce 2001 (Sčítání lidu v ČR, 2012, [online]).

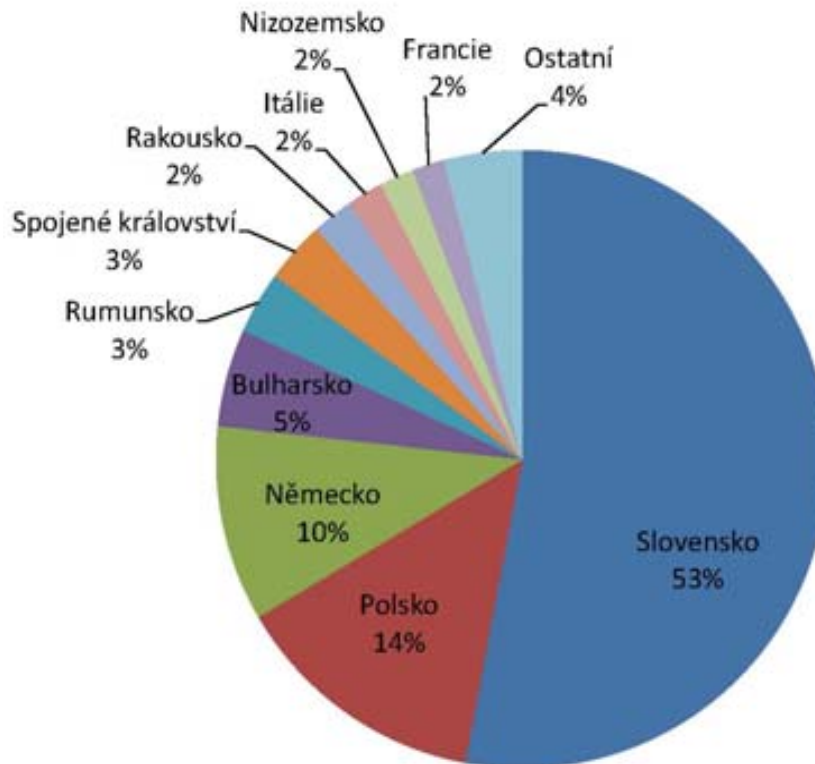
Počty a složení cizinců v České republice

STÁT	CELKEM	% ŽEN	% TRVALÝ POBYT
CELKEM	424 291	42,43	44,53
UKRAJINA	124 281	42,95	37,64
SLOVENSKO	71 780	46,04	40,50
VIETNAM	60 289	41,28	60,74
RUSKO	31 807	53,94	42,41
POLSKO	18 242	53,01	60,08
NEMECKO	13 871	21,31	31,97
MOLDAVSKO	8 860	38,39	29,83
USA	6 074	38,61	45,54
MONGOLSKO	5 576	59,16	38,58
ČÍNA	5 470	45,65	61,04
KAZACHSTÁN	4 243	54,42	44,28
BĚLORUSKO	4 235	58,47	59,10

Příloha 3: Cizinci v České republice: Cizinci podle státního občanství (31. 12. 2010) (Český statistický úřad, Chytil, [online] 2011)

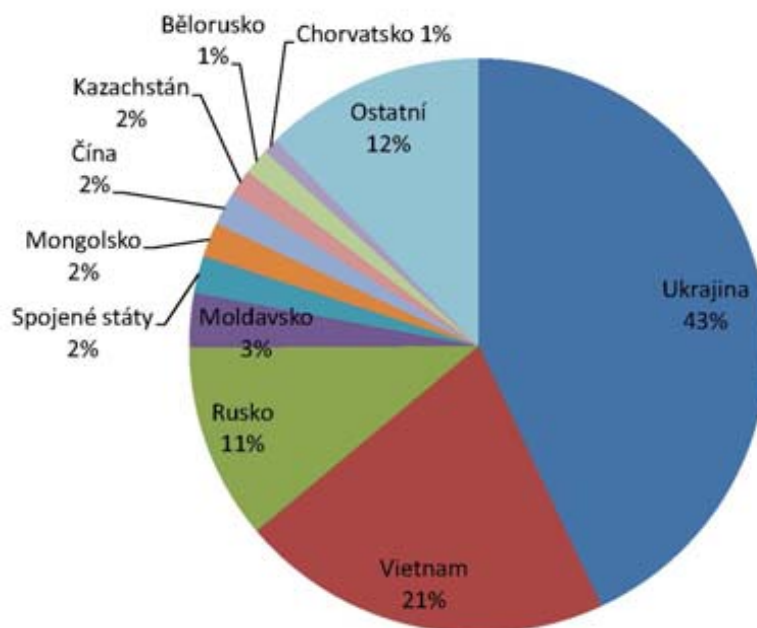
Největší část cizinců tvoří občané Ukrajiny (124 281 obyvatel), následovaní zhruba polovičním počtem občanů sousední Slovenské republiky (71 780 obyvatel) a 60 289 vietnamskými státními příslušníky. V počtech i složení cizineckých menšin v České republice se dají vyzorovat zajímavé údaje, a to i z mediálního hlediska, kde by bylo zajímavé sledovat mediální reprezentaci jednotlivých menšin cizinců vzhledem k jejich reálnému zastoupení v české populaci. Pro téma rigorózní práce však tato čísla slouží pouze jako komparativní příklad k Německu (jehož občané tvoří v České republice šestou největší cizineckou menšinu) (příloha č. 3, [tabulka]).

Ne všichni cizinci jsou však „opravdovými“ cizinci. Následující graf (příloha č. 4, [graf]) ukazuje složení evropských občanů, kteří jsou podle evropského práva unijními občany. Mezi nimi s nadpoloviční většinou dominuje Slovensko. Slovenští cizinci však netrpí komunikační bariérou, jejich integrace je proto, stejně jako z historického hlediska, odlišná od ostatních cizineckých skupin. Následuje Polsko a hned za ním Německo s 10 % podílem unijních cizinců - občanů v České republice.

Příloha 4: Podíl cizinců v České republice pocházejících ze členských zemí EU (Český statistický úřad, Chytil, [online] 2011)

Velkou část cizinců tvoří cizinci ze třetích zemí mimo Evropskou Unii (příloha č. 5, [graf]). Největší skupinu tvoří státní příslušníci Ukrajiny, Vietnamu, následované Ruskem. Obecně, až na výjimku v podobě Spojených států, se jedná o bývalé sovětské partnerské země.

Příloha 5: Podíl cizinců v České republice pocházejících z nečlenských zemí EU (Český statistický úřad, Chytil, [online] 2011)

Pro diskurzivní kontext je jedním z nejzajímavějších údajů srovnání skutečného počtu a mediálního výskytu jednotlivých skupin z celkového počtu cizinců dané národnosti v rámci studie společnosti Newton (Tošnerová, 2010), ve které bylo zkoumána mediální reprezentace cizinců v hlavních českých médiích. Ze studie vyplývá, že Vietnamci, Mongolové a Bulhaři se v médiích vyskytují poměrně více, než činí jejich skutečný podíl mezi cizinci, zatímco Ukrajinci jsou naopak „podmedializovaní“ a je o nich referováno o 33 % méně. Z celkového počtu článků jich bylo nejvíce publikováno v MF Dnes (663), a tvoří tak 29 % veškerých výstupů, dále v deníku Právo (237) a Lidových novinách (157). Vyznění jednotlivých příspěvků je téměř v polovině případů neutrální (47 %), 44 % však tvoří negativní příspěvky. Jako vyloženě pozitivní příspěvky bylo vyhodnoceno pouhých 9 %. Nejvíce problematický je mediální obraz Vietnamců (49 %) a Mongolů (48 %), nejméně problematický pak obraz Bulharů (38 %). Pozitivita se pohybuje v rozmezí 5% u Mongolů až 8 % u Vietnamců, jejichž publicita je tak současně nejvíce problematická i pozitivní.

Tematicky převládá ambivalentní kontext nezaměstnanosti, ilegality, v oblasti negativního kontextu bývá nejčastěji zmiňován nelegální pobyt. Pozitivní informace v médiích se většinou týkají ochoty cizinců k integraci, osvojování si češtiny (Tošnerová, 2010).

Sborník *Cizinci, našinci a média* (Černá, 2007) hned v úvodu upozorňuje na terminologický problém, koho lze označovat za cizince. Sborník uvádí, že cizinec a našinec nejsou chápány jako dvě výlučné kategorie, ale jako kontinuum (s. 5). V České republice neexistuje dostatečně jasná imigrační a azylová koncepce. Základními imigračními dokumenty jsou *Zásady koncepce integrace cizinců* z roku 1999 a *Koncepce integrace cizinců* z roku 2005 (Klvaňová In Scheu, 2011, s. 267). Leontieva dokonce konstatuje, že ani „česká společnost nemá jasnou představu o tom, kdo je příslušníkem národnostní menšiny - a tudíž Čechem s jinou národností, a kdo cizincem“ (Leontieva, 2010, s. 221). Podle výzkumů Čechům nevadí přítomnost jiných národností, avšak obávají se s tím spojeného potenciálního rizikového chování a negativních dopadů migrace. Nejvýznamnějším faktorem, kterého si Češi u cizinců všímají, je tak kulturní integrace.

S tolerancí obyvatel České republiky vůči menšinám je v první řadě spojena konotace s romskou menšinou (Leontieva, 2010, s. 215), až teprve za nimi jsou cizinecké menšiny. „*Tolerancí rozumíme ocenění odlišností (rozmanitost kultur), schopnost nechat druhé žít, schopnost udržet si svá vlastní přesvědčení (kulturní identitu), a schopnost užívat si svých práv a svobod, aniž by byla narušena práva druhých*“ (Walzer, 1997 In Leontieva, Yana, 2010, s. 216). Tato definice zcela vystihuje také podstatu multikulturalismu (viz níže kapitola 2.3.3), který presumuje vysokou toleranci, tedy rozmanitost kultur a kulturní identitu. Kymlicka (2001) však upozorňuje na odlišný reálně praktikovaný tolerantní přístup, kdy je s menšinami zacházeno jako s rovnými (*de iure* mají stejná práva), ale přesto je nevnímáme jako sobě rovné. Vzhledem k předešlým informacím o počtech a původu cizinců a jejich začlenění do společnosti v obou sledovaných zemích je také zřejmé, že odlišné situace a odlišná míra obou určujících tolerančních prvků působí značné rozdíly.

Historicky nebyla Česká republika na rozdíl od Německa nikdy cílovou imigrační zemí. Do roku 1989 byla migrace v České republice chápána spíše ve smyslu emigrace, než imigrace. Výjimkou jsou cizinci ze spřátelených sovětských zemí (Vietnam, Korea, řada arabských a afrických zemí). Po roce 1989 se situace změnila, Česká republika se však stala spíše cílem dočasné pracovní migrace.

Národnostní menšiny ani migrace nejsou celospolečenskými tématy. Debaty se většinou omezují na specifické diskuze v rámci úzkého okruhu participantů. Celospolečenským tématem se stávají relativně sporadicky, nejvíce ve spojení s extremistickými skupinami (Leontieva, 2010, s. 227).

Multikulturalismus

„Multikulturalismus znamená všechno a zároveň nic,“ s nadsázkou prohlašují akademici J. Kinchloe a S. R. Steinberg (1997, In Jakoubek, Hirt, s. 9). *„Multikulturalismus je založen na myšlence manifestované tolerance k různým kulturním zvykům v rámci kontextu národního státu“* (Barker, 2006, s. 124). Multikulturalismus, neboli kulturní pluralismus, je označován jako *ideologie, koncept, princip, diskurz, hnutí, postoj, problém, výzva* (Kymlicka, 2001, Kinchloe, Steinberg, Fay In Jakoubek, Hirt, 2005, s. 9). V mnoha zemích se multikulturalismus stal oficiální politikou při snaze dosáhnout etnické a rasové rovnosti. Multikulturalismus nejen nabádá k toleranci a respektování rozdílů, ale naopak přímo tyto rozdíly oslavuje (Barker, 2006, s. 124). Problematika cizinců je jen jednou z výsečí multikulturalismu, neboť v nejširším významu multikulturalismus zahrnuje problematiku všech potlačovaných skupin na základě rasy, etnika, původu, handicapu, věku či pohlaví²⁰. V užším pojetí potom znamená začlenění jak cizineckých, tak národních minorit do společnosti. Nejužším a nejpoužívanějším pojetím je koncentrace pouze na přistěhovalecké nepůvodní minority. Tomuto pojetí se věnuje kapitola i rigorózní práce dále. Stejně tak multikulturalismus můžeme chápat jako politiku (policy), ideál, ke kterému směřujeme, nebo jako popis reálné situace v zemi podporující a aplikující kulturně pluralitní společnost (Kymlicka, 2001).

„Multikulturalismus je pozice, která odmítá asimilaci a obraz „tavícího kotle“ jakožto podvod dominantní kultury, a namísto toho upřednostňuje takové metafory jako „salátová mísa“ či „kulturní mozaika“, ve které si každý etnický či rasový element v populaci udržuje svoji odlišnost“ (Glazer, 1997, s. 10).

²⁰ Stejně jako nejširší pojetí feminismu.

Multikulturalismus je stavěn do protikladu s kosmopolitním pojetím, které preferuje volnost výběru kultury bez ohledu na původ, zatímco multikulturalismus zdůrazňuje zachování původní kultury v globalizovaném světě (Kymlicka, 1999). Směr vznikl jako reakce na strach ze sociálního vyloučení minoritních skupin ze společnosti, včetně nepřímých způsobů vyloučení, které může vést k tragickému vyústění²¹. Multikulturalismus se stal oficiální politickou doktrínou některých států (Baker, 2004, s. 124): koncepci začaly aplikovat státy s vysokou mírou přistěhovalectví (například Kanada, Austrálie, Švédsko). Multikulturalismus je průvodním jevem globalizované společnosti. Jeho předchůdcem byl anglo-konformní model, jehož typickým příkladem jsou Spojené státy americké, kde došlo při jejich vzniku k praktickému provedení modelu tavícího kotlíku: obyvatelstvo sdílí podobné hodnoty, identitu, ale také styl oblékání, nebo jídlo. Ve Spojených Státech byl také uplatňován model asimilace, a to zejména v období konce 19. století a počátku 20. století, kdy docházelo k nárůstu obyvatel z Evropy. Asimilací Alba (In Kalter, 2008, s. 40, vlastní překlad) označuje *„proces interpenetrace a rozptýlení, v rámci kterých osoby a skupiny získávají vzpomínky, cítění, přístupy ostatních osob a skupin, a sdílením jejich zkušeností a historie se začleňují do společného kulturního života.“*²²

Tento „anglo-konformní“ tavící kotlík je sdílen produktivní a ke společné kultuře loajální společností. Model se postupem času změnil v multikulturní model s příchodem dalších minoritních skupin, v případě Spojených států, Kanady a Austrálie pak multikulturalismus řešil také problém začlenění původních skupin obyvatel (indiáni, Inuiti, aboriginci). Multikulturalismus se jako oficiální model imigrační politiky začal používat jako první v Kanadě od roku 1971 (Citizenship and Immigration Canada, 2012, [online])²³. Podle některých lze jeho počátky vysledovat zejména v období

²¹ Mluví se zejména o důsledku procesu tzv. „balkanizace“ a také například o genocidě ve Rwandě v roce 1994.

²² „A process of interpenetration and fusion in which persons and groups acquire the memories, sentiments, and attitudes of another persons and groups and, by sharing their experience and history, are incorporated with them in a common cultural life“ (Citizenship and Immigration Canada, 2012, [online]).

²³ V roce 1957 byl koncept údajně představen ve Švýcarsku, kde se však týkal různých jazyků a náboženských vyznání.

Martina Luthera Kinga, je spojený s odbojem proti tzv. WASP²⁴ a tzv. etnorevitalizačními hnutími v 60. letech 20. století (Jakoubek, Hirt, 2005, s. 14). Multikulturalismus je spojen s nacionalismem a také s tzv. etnopolitikou (Jakoubek, Hirt, 2005, s. 14), s obojími multikulturalismus sdílí stejné diskurzivní předpoklady, které je při analýze třeba důkladně dekonstruovat. Pribáň (2004) se o multikulturalismu nevyjadřuje jako o cíleném programu či politické doktríně, ale jako o důsledku otevřenosti těchto společností, „*a to ve sféře politické, morální i estetické*“ (s. 6). Ve vztahu k občanství multikulturalismus však není „*substitutem občanství, ale spíše jeho doplněním*“ (Kymlicka, 2001, s. 153). Sociolog Zygmunt Bauman upozorňuje na časté praktické úskalí každodenní reality multikulturální praxe:

„Zatímco jsou lidé vyzýváni, aby si vybrali identitu některé z konkurujících si referenčních skupin, jejich volba se zakládá na přetrvávající víře, že vybírající nemá jinou volbu, než se zařadit do té specifické skupiny, k níž patří“ (Bauman, 2002, s. 272).

Proti konceptu již v minulosti zaznívaly kritické názory. Po teroristickém útoku 11. září 2001 byly takové názory ještě silnější a radikálnější, a to jak v akademických kruzích, tak neodborných publikacích²⁵. Nejčastěji zmiňovanými body kritiky jsou nedůsledné rozdělování etnických nerovností od ekonomických a politických, dále nemožnost akceptace, či dokonce oceňování všech etnických odlišností, neboť některé nejsou ve většinové společnosti tolerovány, či dokonce jsou protizákonné (zejména různé náboženské rituálové praktiky v souvislosti s lidským tělem), nedostatečné zdůrazňování akceptace hodnot většinové společnosti minoritou a konečně nedostatečná reflexe minority jako sociální skupiny, ve které se také odehrávají vnitřní konflikty a nelze všechny její příslušníky vnímat totožně (například se liší nejen podle rasy, ale také podle věku, vzdělání, jazykové vybavenosti atp.) (Kymlicka, 2012, s. 4).

²⁴ white-anglo-Saxon-Protestant, bílý anglosaský protestant

²⁵ Velký zájem například vyvolala kniha Samuela Huntingtona *Střet civilizací: Boj kultur a proměna světového řádu*. Ve zmiňované knize se předkládá model napětí domnělých a skutečných kulturních odlišností a nepřesně vymezených národních identit v kontextu přítomnosti cizineckého etnika.

2.1.3 Úvod do etnicity: Tavící kotlík vs. Salátová mísa

Diskurz je multidisciplinární, CDS je kritickým víceoborovým přístupem, proto práce nutně obsahuje též kategorie jako konflikt a jeho teoretické příčiny či problematiku metamorfózy identit jako následek transnacionální migrace.

Rigorózní práce se nesoustředí na cizince potenciálně segregované podle etnického či rasového kritéria, ale podle všech kritérií relevantních pro média (vztah daného státu k zemi původu, sociální status atp.), navíc ne všechny konflikty jsou konflikty rasovými, používají však velice podobný systém a strukturu. Rigorózní práce se navíc nesnaží postihnout konečný konflikt, ale snaží se odhalit diskurz, který v sobě potenciálně nese zárodek počínajícího konfliktu. Konflikt nastává zejména při střetu odlišných kultur, které se liší různou intenzitou symboliky. Zkoumání takových „kulturních občanství“ je předmětem kulturních studií, současně se však jedná o oblast politické ekonomie. Problematika občanství je obsažena níže v kapitole 2.5 o evropské identitě.

Konflikt je jeden ze tří hlavních způsobů lidské interakce, spolu se spoluprací a soutěží. Tyto tři prvky jsou hnacím nástrojem konstrukce identit v intra- i internacionální rovině, proto považují za nutné doplnit cizinecký exkurz také o informace týkající se konfliktu. *„Konflikt je základním prvkem liberálního pojetí politiky a organizace státu, pro který je právě typická neustálá dynamika konfliktů a kompromisů, se kterými se jedinec může lépe identifikovat“* (Pribáň, 2004, s. 12). Pokud jedna skupina nepovažuje pravidla společnosti za správná nebo se jimi cítí poškozena, dochází ke konfliktu. Pro pochopení stěžejních bodů cizinecké CDS je účelné rozdělení dle modelu dvou systémů hierarchických vztahů T. D. Masona (2003 In Tesař, 2007, s. 29). Hierarchický, neboli vertikálně integrovaný, model je možné pozorovat ve společnostech, kde jednotlivé etnické skupiny žijí promíšeně a mezi etniky je tak vytvořena kulturní dělba práce. Konflikt může nastat, je-li jedné skupině odepřen přístup k určité práci nebo sféře, proto je tedy pro tento model typická podřízenost jedné skupiny vůči druhé. *„Stabilita tohoto systému je závislá na schopnosti dominantní skupiny manipulovat s přístupem ke zdrojům a na jejím monopolu v donucovacím aparátu. Nerovnost, tedy sociální konflikt, je součástí systému“* (2003 In Tesař, 2007, s. 31). Nehierarchický horizontálně integrovaný systém etnických vztahů je typický ve společnostech, kde etnika žijí odděleně. Tyto systémy se mohou označovat, jak již bylo

uvedeno výše, jako tavicí kotlík (melting pot, první uvedený typ), který je typický pro americkou společnost, a salátová mísa (salad bowl, druhý uvedený typ) (např. Leontieva 2010, s. 228), která je obrazným pojmenováním pro multikulturalismus. V České republice lze za takovou etnickou minoritu fungující v horizontálně integrovaném systému označit romskou menšinu, z cizineckých minorit pak kupříkladu ruskou menšinu. Obecně je pro Českou republiku spíše typický hierarchický vertikálně orientovaný model, byť multikulturalismus nikdy nebyl oficiální politikou a propustnost hegemonní české většinové společnosti vůči minoritám je nízká. V Německu se také uplatňuje systém salátové mísy: na rozdíl od České republiky zde byla větší koordinovaná cílená snaha o implementaci tohoto multikulturálního systému.

Samotné adjektivum „etnický“ není jednoznačné: neváže se pouze k jinému etniku, ale může pouze označovat cokoli odlišného či cizokrajného. Použití tohoto pojmu se vyvíjelo od řeckého *éthos* označujícího něco vlastního, našeho, až k použití typické pro moderní společnost, kdy etnické prvky vyvolávají spíše konotaci s pohanskými, barbarskými, tedy nevyspělými společnostmi. Etnikum řadí Filip Tesař (2007) do opozice proti národu. Etnikum je spojeno rasou a původem, není ovšem natolik vyspělé, aby mohlo vytvořit národ (s. 16).

Etnikum podle sociologa Pierra van den Berghe (1981, In Tesař, 2007) lze definovat podle šesti kritérií, a to kolektivním jménem, mýtem o společném původu, sdílenými dějinami předávanými z generace na generaci, charakteristickou sdílenou kulturou, asociací s určitým územím a pocitem solidarity. Toto dělení v sobě obsahuje důraz na odlišné kulturní tradice jednotlivých etnik (s. 19).

Sklon ke konfliktům je podle zakladatele sociobiologie Edwarda O. Wilsona (1978 In Tesař, 2007) přirozenou součástí lidského chování: jinými slovy je podle něj etnocentrismus²⁶ „*kulturně hypertrofovanou biologickou presupozicí*“ (s. 42). Důležitý je také poznatek již citovaného sociologa Pierra van den Berge, že etnicita je rozšířené chápání příbuzenství. To má za následek přirozenou snahu člověka chránit vlastní

²⁶ Sklon vidět svoje etnikum nadřazené vůči ostatním. (O. Wilson, 1978 In Tesař, 2007, s. 42, Barker, 2006, s. 49)

skupinu, a to i za cenu popření, znevýhodnění či jiné diskriminace ostatních skupin (etnik). Druhým vysvětlením (navzájem se nevyklučují) je potom tzv. pseudospeciace, termín psychologa Erika H. Eriksona (1966 in Tesař, 2007): přirozená lidská tendence považovat svůj lidský druh za nadřazený a ostatní lidské druhy za podřazené (jako by existoval více než jeden lidský druh) (s. 46). Na takové závěry je německá mediální, občanská a politická sféra velice citlivá vzhledem k historickým událostem favorizujícím árijskou rasu a kriticky hodnotí podporu takových myšlenek.

Pro modernu je typický nacionalismus vyhraněný proti ostatním národům i etnikům. Nacionalismus výsledkem industrializačních procesů, které vyústily ve vznik masového tisku a v potřebu vyšší gramotnosti a s tím související výuky vlastních národních dějin (Bedařík, Jirák, Köpplová, 2011, s. 63). Pro problematiku diskurzu je důležité neustále si uvědomovat fakt, že výuka dějin a naše chápání světových dějin je subjektivní pravdou o dějinách národů, které tak chápeme v sociohistorickém pojetí a poměřujeme s těmito představami i soudobou situací a také normalitou. Jakýkoliv vývoj, který nejde v duchu s historickou tradicí jednotlivého národa, pak můžeme chápat jako výzvu ke konfliktu: strach z neznámého je považován za jádro budoucích konfliktů. Každý je tedy v procesu výchovy a vzdělání tvarován národním a etnickým vědomím, kdy v některých státech se etnické a národní vědomí shodují (takové státy můžeme tedy označit jako homogenní), v některých (heterogenních) je obvyklá příslušnost obyvatel k jednomu národu (resp. národnímu vědomí), ale více etnicitám (např. USA nebo země bývalé Jugoslávie) (Pribáň, 2004).

Evropská identita

„Vzrůstající počet obyvatel ... [do společnosti] nezapadá. Tento fakt podkopává základ národního státu“²⁷ (Stephens Castles and Alistair Davidson, *Citizenship and Migration: Globalization and the Politics of Belonging* In Miller, 2007, s. 27, vlastní překlad).

²⁷ “Increasing numbers of citizens.... *do not belong*. This in turn undermines the basis of the nation-state as the central side of democracy“ (Stephens Castles and Alistair Davidson, *Citizenship and Migration: Globalization and the Politics of Belonging* In Miller, 2007, s. 2).

Hlavní charakteristika Evropy spočívá v rozmanitosti tradic a kulturním bohatství, případně v jiných metaforách označujících jednotu v různorodosti. Tak alespoň atributy označili představitelé nejvýznamnějších institucí EU na konferenci *The Sound of Europe* v Salzburku v roce 2006 (Aslan In Scheu, 2011, s. 19). Jediným překvapivým vystoupením na konferenci bylo vystoupení odborníka na islám Bassama Tibi, který položil otázku, zda je součástí evropské různorodosti a evropské identity taktéž islám, když v Evropské unii žije více než 21 milionů muslimů, a pokud ano, proč se islámu nevěnoval ani jeden příspěvek konference. Tibi ve svých publikacích naráží na hlavní evropské dilema související právě s náboženstvím a přijetím Turecka do Evropské unie. Podle něj musí buď Turecko přijmout evropské (tj. křesťanské) standardy, nebo dojde k islamizaci Evropy (Aslan In Scheu, 2011, s. 20).

„Občanství je forma politické identity spojené s právy a povinnostmi“ (Barker, 2006, s. 135), *„která definuje vztah jednotlivce ke státu“* (Heater, 2004, s. 2 In Reifová, 2010, s. 75). Identita podle Halla není konečným konceptem, naopak vnímá identitu jako kulturně podmíněný diskurzivní konstrukt, který je tvárný a roztříštěný (In Barker, 2006, s. 75). Občanství je jednou z takto roztříštěných politicky definovaných konstruktivních alternativ. Jeho význam je závislý na kontextu i pojetí: liberální koncepce se soustředí na práva a povinnosti a přidružené oblasti jako trvalý pobyt, volební právo či svobodu pohybu, sociálně – demokratická koncepce chápe občanství širěji v souvislosti s kolektivními právy a sociálním státem (Barker, 2006, s. 135). *„Občanství bylo dlouho přehlíženým předmětem sociálních studií, ale po dramatických zvratech se stalo centrem zájmu široce zaměřených rozmanitých diskuzí soustředujících se na demokratický rozhled stále více globalizované společnosti“* (Kivisto, Faist, 2007, s. 1, vlastní překlad). Miller připomíná, že zájem o občanskou identitu byl podnícen až roztříštěním opozičních nebo alternativních směrů a všeobecné plurality (Miller, 2006, s. 27). Zájem o občanství je zkoumán v oblasti kulturních studií v rámci politiky identity, která se soustředí na vytváření *„nových jazyků identity“*, skrze které se můžeme charakterizovat (Barker, 2006, s. 143). Občanství již nelze odvodit pouze od jeho původní aristotelovské koncepce, kdy se občan jako zoon politikon sdružuje ve státě s ostatními za účelem společného prospěchu (In Miller, 2007, s. 29). Historicky bylo občanství spojeno s nerovnováhou, kdy například otroci neměli právo na občanství, v moderním pojetí je naopak občanství spojeno s rovností (Barker, 2006, s. 135). Občanství je konstrukt, který je jedním z mnohačetných prvků naší osobnosti a lze jej

rozlišit jako „globální (Fall, 1994), univerzální (Young, 1989), vícečetné (Held, 1995), postnárodní (Soyal, 1994), duální (Miller, 1995), transnacionální (Jihson, 2001), multikulturní (Delgado-Moreira, 1997), cyber (Tambini, 1997) či vnořené“ („nested“) (Faist, 2000)“, které je synonymem pro supranacionální evropské občanství (In Kivisto, Faist, 2000). „Objev plurality kultur není nikdy tak docela neškodný,“ poznamenává k tomu francouzský filozof Paul Ricouer (In Příběh, 2004, s. 49).

Evropské nadnárodní občanství se datuje k roku 1992 (Miller, 2007, s. 52). Vzniklo jako další evropský integrační stupeň a jako jeden ze závěrů komise J. Delorse, který toto kulturní sdílení evropské identity považuje za právo (Collins, 2002, s. 26). Evropské občanství je tak kulturním doplněním ekonomické integrace a politických práv, které se v Evropské unii vztahují zejména k Evropskému parlamentu (volit a být volen) (Miller, 2007, s. 35).

Nacionalismus je podle Gellnera (1993) nevyhnutelným následkem moderní společnosti a modernismu obecně. Gellner (1993) upozorňuje, že „národnostní ideologie trpí průběžným falešným sebevědomím“, v jehož rámci dochází k převracení významů k produkci a upevňování nové namísto proklamované staré kultury (s. 135). Jako konkrétní zpodobnění nacionalismu však není nutné představovat pouze stát, v našem případě si do Gellnerových tezí můžeme zakomponovat Evropskou unii. I v případě Evropské unie je totiž patrná náchyllost „k chápání sebe sama jako zjevného a samozřejmého principu, který je přístupný všem a je porušován pouze na základě jakési zvrácené slepoty“ (Gellner, 1993, s. 135).

Při snaze zodpovědět otázku, zda žijeme v „salátové míse“, nebo „tavicím kotlíku“, je zajímavé vzít v potaz určující role původního většinového národa, který je podle Gellnera nahodilostí, nikoliv všeobecnou nutností. Patřit k určité národnosti totiž podle Gellnera není „vrozenou všeobecnou vlastností lidstva“, ačkoliv je to často tvrzeno (tamtéž).

V souvislosti s evropskými idejemi a probouzením národního vědomí se často mluví o historických kořenech současných hodnot, které vzýváme. Gellner (1993) upozorňuje, že se v tomto případě jedná o velice široce rozšířenou, ale nesprávnou představu o nacionalismu jako o probouzení starých sil. Podle Gellnera se naopak jedná

o vytváření nového národního vědomí založeného na falešné představě národního mýtu (s. 59).

Nejsou ani tak důležité důvody pro sloučení národů do jediného útvaru, podle Gellnera (1993, s. 63) však existují důvody proti tomuto načasování, přičemž jako nejpádňější považuje rozdílné načasování vývoje jednotlivých lidských civilizací a národů, které takové sloučení znemožňuje, a naopak tak lidstvo žene dopředu neustálé soupeření. Již v roce 1988 tak Gellner popsal relativně nečekaný vývoj průmyslové společnosti, u které byl očekáván (ať už příznivci, či odpůrci) sklon ke globalizaci. Ve skutečnosti však došlo k pravému opaku, „k věku nacionalismu“ (Gellner, 1993, s. 63). Pokud je nacionalismus znakem modernismu, pak sdílená suverenita je koncepcí postmoderní. Tento přístup se obecně nazývá konstruktivistický, která je zastoupen zejména v anglo-francouzském diskurzu. Podle konstruktivistů nemusí být národ jazykově, historicky a etnicky homogenní, mnohem větší důraz kladou na roli státu a vlády. Otázka národnosti a národní příslušnosti je pro ně spíše institucionální. Moderní národy se rozvíjí právě v souvislosti se statusem národa (Anderson, 2008). Oproti konstruktivistickému proudu stojí pohled primordialistický, podle kterého je národ předem dán, nejedná se o smyšlený konstrukt, ale o danost svázanou s určitou oblastí a kulturní identitou. Lidé jsou primordialisty vnímáni jako produkty kulturního systému, který vytváří etnickou homogenitu (Polonska- Kimunguy, Kimunguy, 2011).

Evropský model staví na konstruktivistickém modelu heterogenních jazykových skupin, ale současně na myšlence náboženské jednoty. Evropská unie vychází ze spolupráce na úrovni průmyslu, poté v oblasti celního obchodu a teprve od Pařížského summitu (1972) se datuje myšlenka změny z „Evropy zboží“ na „Evropu lidí“ (Dawisha, 2002, s. 13). Zakladatel Evropské unie (resp. Evropského společenství) Jean Monnet upozorňoval, že začátek tohoto dobrovolného uskupení států leží právě v kultuře. (Collins 2002, s. 25). Kultura a pozitivní identifikace jsou klíčem ke každodenním pohybům v moderních průmyslových společnostech (Taylor In Collins, 2002, s. 25). Pokud se evropská identita nemůže vázat na jazyk či historickou zkušenost, navrhuje Smith (1991) následující hodnoty, které Evropská unie může sdílet, a to společné kulturní dědictví vycházející z římského práva, židovsko- křesťanskou etiku, renesanci humanismu a individualismu, osvobozenecký racionalismus a vědu, umělecký klasicismus a tradice (s. 1994). Dostáváme se tedy k otázce uvedené na začátku této

podkapitoly: co si počít s hodnotami, které nejsou křesťanské ani nedopovídají výše uvedeným? Jak zapadají touto definicí vylučované skupiny do identity Evropy, ve které žijí? V souvislosti s Evropskou unií se někdy zmiňuje paralela americké identity, která ovšem byla sdílenou konstrukcí cizinců, kteří měli společné právě to, že oproti situaci v EU neměli společnou historii ani žádný z předchozích atributů.

Národní hnutí se formovala v druhé polovině 18. století, kdy „*vzdělání lidé zastávali názor, že svébytný národ vymezuje jazyk, sdílená minulost a společná kultura*“ (Bednařík, Jirák, Köpplová, 2011, s. 63). V současnosti tak probíhá jak konstrukce národní identity podle těchto parametrů, tak konstrukce občanské identity budované na pluralitě kultur. Třetím ze souběžně probíhajících procesů je budování evropské identity, která se konstrukci národní i občanské identity pokouší sjednotit společně sdílenou evropskou kulturou.

3. Přístup, metoda a výzkum

Abstrakt a cíl kapitoly

Následující kapitola obsahuje analýzu, její metodu, vlastní kategorie a závěry. Metodou analýzy je zakotvená teorie (grounded theory), jednotlivé skupiny vzniklé na základě konceptualizace jsou rozděleny do diskurzivně odpovídajících kategorií a podkategorií. Cílem kapitoly je poskytnout ucelený obraz o jednotlivých diskurzivních tématech, které se v denících Frankfurter Allgemeine Zeitung a Lidové noviny objevují, popsat obraz výsledné cizinecké identity jako diskurzivní konstrukce a provést srovnání mezi německým a českým pojetím. Součástí je potom jejich porovnání a možnosti syntézy, popřípadě synergie. Po výsledcích analýzy jsou pro přehlednost uvedeny jednotlivé kategorie obou deníků.

Kritické diskurzivní studie: úvod do teorie přístupu

V této kapitole stručně představím koncept kritických diskurzivních studií ve vztahu k metodě. Pokud je naším cílem definovat reprezentaci, identity či vztahy (Fairclough 1995, s. 5), je zkoumání diskurzu klíčovou oblastí pro určení odpovědí. Kritické diskurzivní studie umožňují odhalit na první pohled neznatelné vztahy mezi užitím jazyka a mocenským vlivem, proto je důležité soustředit se při analýze na komunikační události (jednotlivé články) a diskurzivní řád (Fairlough 1995 s. 54-56). Kritické diskurzivní studie nám navíc umožňují definovat sociální moc mluvčího.

Pro výzkum mediálního přístupu k cizineckým tématům zvolených periodik byla jako metoda zvolena metoda zakotvené teorie (grounded theory), která při samotném výzkumu využívá induktivně - deduktivní přístup a nechává větší prostor pro pozdější aplikaci dat a práci s dílčími hypotézami.²⁸

²⁸ Teun van Dijk (2008) používá při zkoumání podobného jevu opačný přístup, když již na samém úvodu postuluje hypotézu, konkrétně informaci, že média jsou rasistická (2008), a to na základě svých předchozích prací.

Výzkum je zahájen vytvořením kategorií a kódovacím procesem pro FAZ, poté pro Lidové noviny, přičemž jsou pro něj vytvořeny jak zvláštní kódovací kategorie, tak jsou jeho výsledky srovnány s kategoriemi a závěry FAZ.²⁹

Zvláštní pozornost je věnována dichotomii My vs. Oni, a to jak přímo, tak prostřednictvím konotací, popřípadě framingu.³⁰ Výzkum je veden induktivně, je však nutné upozornit na úskalí při definování základních parametrů výzkumu. V první řadě je nutné definovat pojem „cizinec“ v rámci daného diskurzu a výzkumu. Podle zákona České republiky je totiž cizinec definován jako občan, který není státním příslušníkem Evropské unie, Evropského hospodářského společenství nebo Evropského sdružení volného obchodu (§1, zák. č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR). Pro potřeby výzkumu je však za cizince či cizinku pokládán každý, o kterém to tak uvádí text, tedy osoba, kterou text nepovažuje za osobu českou. Stejně tak budeme postupovat u vyhodnocení cizineckých témat u FAZ, kde za cizince (der/die Ausländer,-in, der/die Fremde), tedy bez ohledu na osobní právní status.

V textu se CDS bude soustředit na ty atributy diskurzu, které vyjadřují, potvrzují či naopak vyvracejí dichotomii My vs. Oni, a přispívají tak ke konstruování identit (cizineckých, potažmo i národních). Výběr vzorků pro výzkum probíhal metodou čtení. Více o výběru textů v samotné podkapitole o metodě.

CDS se soustředí na sociální problémy, a to nejen z pohledu lingvistického, ale spíše z perspektivy kulturního procesu. Zkoumání jazyka umožňuje odhalit mocenské vztahy, které by jinak zůstaly skryté či špatně odhalitelné a které mají diskurzivní podobu. Diskurz konstituuje společnost a kulturu, což je důležité v souvislosti s definováním národa, při jehož konstrukci je tak diskurz rozhodujícím činitelem. Jednotlivé diskurzivní promluvy potom přispívají z hlediska teorie moci k reprodukci a

²⁹ Nejsem německým rodilým mluvčím, je tedy možné, že odlišně reaguji na některé informace a formulace obsažené v textech deníku Frankfurter Allgemeine Zeitung, než by je vyhodnotil právě rodilý mluvčí.

³⁰ Framing navazuje na koncept mediální selektivity, agendy – setting: označuje koncept, podle kterého média v mediálním obsahu začleňují též perspektivy, jak máme k obsahu přistupovat (McCullagh, 2002, s. 25).

transformaci společnosti a kultury (Fairclough, Wodak, 1997). Fairclough pro další výzkumné kroky navrhuje diskurzivní řád generující heterogenitu spočívající v deskriptivní části (textová analýza), interpretaci (procesní analýza a vysvětlení - sociální analýza). Van Dijk takový řád nahradil sociokognitivním přístupem (van Dijk 1997, 2001). Ruth Wodak se specializuje na diskurzivně - historický přístup (2001), který spočívá ve shromažďování informací k danému kontextu, speciálně potom k danému etnografickému vzorku, formulaci výzkumných otázek vzhledem k příbuzenským okruhům dané problematiky. Následné vytvoření kategorií podle těchto výzkumných otázek a jejich závěry Wodak zaznamená v kontextovém diagramu. Zkoumání kategorií pomocí souboru otázek a následného vyhodnocení v rámci jak ideologických, tak intertextuálních parametrů vzhledem k původním otázkám a teoretickým postulátům, je stěžejní částí výzkumu.

Společenský kontext je zvláště v současných CDS, resp. CDA, pojímán jako jedna z nejvíce určujících kategorií vlivů na konečný diskurz. Pro jeho pochopení je tedy nejvhodnější soustředit se na společenské elity ne proto, že by byly společensky nejdůležitějším či nejvíce reprezentativním populačním vzorkem, ale z toho důvodu, že disponují přístupem ke zdrojům a veřejnému diskurzu (Van Dijk, 2008, s. 106). Právě skrze tyto symbolické elity současné společnosti dochází k reprodukci postojů k marginalizovaným skupinám, v tomto případě cizincům. Záleží také na kontextu, ve kterém je diskurz zkoumán. Můžeme očekávat jiné závěry, pokud budeme zkoumat diskurz bulvárních médií nebo extremisticky orientovaných časopisů, jiné u oficiálních vládních prohlášení. Právě z tohoto důvodu považuji za nejvíce vypovídající orientovat výzkum na seriózní tisk snažící se nabídnout nezkreslené informace.

Metoda zakotvené teorie

V případě diskurzivní studie je účelné vybírat mezi kvalitativními metodami (Jørgensen, Phillips, 2002). Pro rigorózní práci byla zvolena metoda zakotvené teorie, která mi dovolí vystihnout problematiku konstrukce cizinců, a dostat tak cíli práce, který nespočívá v popsání mediálního obrazu cizinců, ale ve vytvoření závěrů, které dále aplikuji a mohou se stát předmětem dalšího výzkumu. Grounded theory (zakotvená teorie) stojí zcela proti konceptu „*klasického společenskovědního výzkumu, který předpokládá, že máte teorii nebo přesně formulovaný výzkumný problém, což převedete*

do podoby hypotéz, a ty pak v terénu testujete“ (Prof. PhDr. Miloslav Petrusek, CSc. v rozhovoru pro Lidové noviny, 2011, 15/10, s. 27). Strauss a Corbin proto uvádějí, že je nutné dodržet přesný metodologický postup, aby tak vzniklá teorie splňovala metodologické akademické nároky relevantního výzkumu. Metoda se používá zvláště u rozhovorů, kde lze mikroanalýzou postihnout jednotlivé části promluv kódy. Seskupením kódů potom získáme kategorie a nad kategoriemi potom konceptualizovaný příběh, který je základem zakotvené teorie.

Pro analýzu jsem zvolila prestižní německý deník Frankfurter Allgemeine Zeitung a jeho český protějšek deník Lidové noviny. Deníkům, jejich nákladům, zaměření a určujícím znakům se bude věnovat následující podkapitola. Další podkapitoly budou věnovány přístupům a koncepcím, ze kterých budu vycházet při kladení dílčích otázek a které tedy považuji za nutnou součást metodologické části.

Před samotnou analýzou nebudu stanovovat hypotézu, neboť podstatou zakotvené teorie je induktivně-deduktivní přístup, kdy na počátku stojí induktivní přístup, který následně ověřujeme (použijeme dedukci). Současně se snažíme zůstat otevření dalším induktivním vjemům. Neustálým ověřováním a postupným kódováním v přesně vymezených krocích pak dochází k verifikaci závěrů jako relevantních dat. Na místo hypotézy bude použita sada výzkumných otázek, které určují předmět zkoumání a současně zabraňují roztržštění výzkumné linie (Strauss, Corbin, 1990, s. 23).

Před začátkem kódování byl zvolen výběr vzorku. Tato pasáž je zcela určující pro konečnou teorii, proto byla výběru vzorku věnována zvláštní pečlivost. U Lidových novin byla možnost provést předvýzkum vyhledáním klíčových slov, u Frankfurter Allgemeine Zeitung však takový systém nebyl k dispozici. Pro konstrukci cizinců v konceptuální opozici k občanům jsou však výsledky takového předvýzkumu zavádějící a neposkytují žádná nápomocná vodítka při řešení dané diskurzivní problematiky. Při zadání slova „cizinec“ a jeho mutací za pomoci vyhledávací databáze Newton bylo pro deník Lidové noviny označeno devět článků, v případě nejčtenějšího seriózního deníku Mladé Fronty Dnes byl tento počet značně vyšší (243), ačkoliv v tomto případě tak bylo i díky regionálním vydáním, která tvořila velkou část tohoto počtu. Přesto jsem takový předvýzkumu nenabízí žádnou relevantní informaci. Při samotném výběru byla nejprve zvažována možnost soustředit pouze na explicitně

zmíněný cizinecký prvek v určitém státě. Při induktivně-deduktivních otázkách po několika kategoriích bylo však patrné, že pro výsledný diskurz je důležité, jak se mluví o zemi nebo o oblasti, ze které cizinec pochází. Tímto krokem se analýza značně rozrostla a vyžadovala pečlivý nezkreslený výběr vzorku, který má vztah jak k cizinecké identitě ve vztahu k německé nacionální identitě, tak k německému postoji k evropské identitě. Podstatu tohoto analytického rozšíření uvedu na příkladu Turecka. Pro diskurz a konstruktivní parametry identity cizinců, v tomto případě Turků, je také důležité, jak deník vnímá Turecko: zda spíše jako hrozbu, kterou v Evropě nechce, nebo naopak jako příležitost. Pro analýzu byl tedy zvolen postup navržený Straussem a Corbin, tedy čtení slova za slovem (word-by-word) (Strauss, Corbin, 1990, s. 43). Analyzovány tak byly všechny články v obou denících za uvedené období jako celistvý text, z nich byla vybírána ta dílčí sdělení, která jsou s to ovlivnit diskurz o určité odlišné národnosti skupině a kde tak dochází ke konstrukci cizinců. Vzorek v rozmezí září – říjen 2011 jsem analyzovala jako celistvý text. Východiskem pro tento postup je poststrukturalistické přesvědčení, podle kterého se při hledání významu soustředit pouze na jednotlivé konkrétní texty, ale význam lze vysledovat ze vztahů mezi texty, tj. z intertextuality (Barker, 2006, s. 154). Nejen články explicitně obsahující cizineckou tematiku, ale i ostatní obsahy se promítají do výsledného diskurzu. V první části byly pročteny obsahy v daném období splňující požadavek cizineckého prvku (u FAZ čítající více než 5 450 článků, u Lidových novin více než 3 400 článků), ze kterých jsem vybrala základní kategorie pro články a dále ty články, které tyto kategorie nejvíce ilustrovaly. Po provedení analýzy v rámci zakotvené teorie a vytvoření procesního příběhu postaveného na závěrech selektivního kódování jsem provedla porovnání německého a českého výběru zpráv.

V samotné analýze byl věnován prostor zpracování výsledků otevřeného a následně axiálního kódování, kdy byly nejdříve pojmy rozděleny do kategorií a následně do subkategorií. Pro každou kategorii byla určeny co nejvíce přiléhavé označení. U kategorií a subkategorií jsou v analýze uvedeny také pojmy, které do této kategorie spadají. Kategorie obsahují také otázky, které jsou pro analýzu klíčové, otvírají nám možnosti nových pohledů na věc a udržují nás v diskurzivním střehu a teoreticky citlivé (termín teoretické citlivosti uveden v Strauss, Corbin, 1999, s. 53.).

U dvouměsíčního čtení slova za slovem u relevantních článků bylo provedeno dvojí kódování (dvojí otevřenou analýzu), na základě kterého byly určeny kódy signifikantní pro danou kategorii. Pro označení kategorie byl použit termín užitý v člancích. Vyhodnocení účelnosti metody v daném výzkumu je součástí závěru této práce. Názvy kategorií a subkategorií jsou uvedeny tučně. Názvy pojmů jsou uvedeny kurzívou. Kurzívou jsou také uvedeny citace a názvy článků, které jsou, jak bylo nastíněno v Konceptuální linii rigorózní práce (kapitola 1.2), ponechány jak v českém autorském překladu, tak je uvedena vždy také v německé verzi pro jasný přehled a možné významové porovnání.

Pro lepší přehlednost jsou uvedeny nejdříve závěry a výsledky selektivního kódování, poté přehled jednotlivých kategorie axiálního kódování.

3.1.1 Výzkumné otázky

Výzkumná otázka se vymezuje ze základních okruhů, které definují pojem cizinectví a jeho konstrukce. Byly stanoveny čtyři otázky, jež pokrývají oblast, na kterou se práce zaměřuje. První se obecně týká konstrukce, další tři otázky se týkají dílčích oblastí, oblasti moci, oblasti multikulturalismu a ideové oblasti evropské identity.

1. *Jaké atributy tvoří konstrukci cizinecké identity ve zpravodajství?*
2. *Lze v použitém diskurzu určit mocenské tendence?*
3. *Jsou v diskurzu užity multikulturální premisy?*
4. *Lze ve zpravodajství definovat konstrukci evropského občanství a evropské identity?*

Mediální systémy v SRN a ČR se zaměřením na deníky Frankfurter Allgemeine Zeitung (FAZ) a Lidové noviny (LN)

Český a německý mediální systém - a obecně mediální systémy západního typu jsou sice každý odlišný, vycházejí však z podobné tradice, podobných právních principů a zásad lidských práv a demokracie. Německo bývá považováno za nejen politicky, ale také ekonomicky nejvlivnější subjekt, navíc se jeho rozhodnutí přímo dotýkají České republiky jako jeho geografického souseda a také ekonomicky závislého partnera.

Z výše uvedených důvodů byl mezi německými tištěnými médii jako zkoumaný deník vybrán Frankfurter Allgemeine Zeitung. Pro zkoumání českého zpravodajství jsem vybrala Lidové noviny. Popis obou deníků je uveden níže.

Důležité je uvědomit si postavení německých a českých médií plynoucí ze vztahu mediálního a politického systému. Pokud chceme odpovědět na otázku „Proč je tisk takový, jaký je?“ jako se ptali Siebert, Peterson a Schramm, musíme si zvolit komparativní analýzu (Hallin, Mancini, 2008, s. 30)³¹. Pokud ovšem chceme odpovědět na otázku „Jaká je společnost?“, musíme si položit několik dílčích otázek, jako například, jak se konstruuje jedna z dílčích společenských identit a v rámci jakého diskurzu. Abychom však byli schopni tak komplexní otázku zodpovědět, je nutné vrátit se ke Čtyřem teoriím tisku, nebo ještě lépe druhům mediálních systémů Hallina a Manciniho. Německo v tomto řazení spadá do demokraticko-korporativistického modelu, takzvaného severo-středoevropského modelu, který se vyznačuje vnějším pluralismem, historickými kořeny, silnou profesionalizací a vysokým nákladem tisku (Hallin, Mancini, 2008). Ačkoliv v současné době sílí liberální tendence severoatlantického modelu, podporované technickým pokrokem vedoucím k homogenizaci a komercializaci (Hallin, Mancini, 2008, s. 283 - 285), který je navíc podporován novými médii, i podle politických aspektů, zejména silné role veřejné moci, je Německo jasným příkladem tohoto modelu. Česká republika se řadí spíše na rozhraní liberálního a demokraticko-korporativistického modelu.

Autoři Čtyř teorií tisku i Hallin a Mancini používají sociální struktury a aspekty společnosti k pochopení tisku. V případě kritické analýzy diskurzu se naopak skrze tisk snažíme sociocentricky dostat ke sdělením, která média nastavují. Tím se přibližujeme k jejich primingu, framingu, diskurzivním vzorcům, ve kterých operují, a k diskurzivním sdělením, která vytvářejí, potvrzují či negují. Navíc tyto teorie se řadí k normativnosti, přes všechny snahy dochází ke zplošťování a simplifikaci závěrů, což je téměř opačná situace ve srovnání s CDS snažící se o komplexní, ale ne zploštěné popsání diskurzivních konstrukcí. Přes všechna tato „ale“ je nutné zařadit německý a

³¹ Hallin s Mancinim však výsledky i samotné provedení komparativní analýzy kritizují (Hallin, Mancini, 2008, s. 33).

český systém do normativního systému, neboť jsou popisem výchozí situace a ovlivňují výsledný diskurz.

3.1.2 Spolková republika Německo: FAZ

Německo je oproti situaci v České republice silně decentralizované a tuto decentralizovanou strukturu kopíruje také mediální systém. Regionální struktura deníků je typická pro německy mluvící decentralizované spolkové (resp. kantonální) uspořádání. Neorientuje se čistě na německý trh, ale i na další německy mluvící země jako Rakousko a Švýcarsko a navazuje na historickou tradici regionálních deníků. Rozhodně neplatí syndrom hlavního města, které by bylo ve středu dění. Naopak, ačkoliv řada novin sídlí v Berlíně, tisková agentura (Deutsche Press Agentur) má své sídlo v Hamburku, veřejnoprávní televize má své regionální zastoupení s centrály v Mnichově a Kolíně nad Rýnem (Hans J. Kleinstauber, In *The Media in Europe, The Euromedia Handbook*, Kelly, Mazzoleni, McQuail, 2004, s. 84).

Německo je tradiční "tiskařskou zemí" s velmi vlivnými novinami a vysokou koncentrací vlastnictví (Bertelsman sídlící ve městě Gütersloh). Charakteristickými znaky německého tisku jsou velký počet i rozmanitost titulů, silné postavení lokálních periodik často v monopolním postavení a pouze několik čistě celonárodních periodik a v neposlední řadě také velká řada magazínů. Téměř monopolní postavení vzniká v důsledku vysoké míry loajality čtenářů dané spolkové zemi či regionu obecně. Celkem je v současnosti v Německu 335 lokálních a regionálních deníků, 10 celostátních deníků, 10 nebulvárních a 9 bulvárních (Hans J. Kleinstauber, In *The Media in Europe, The Euromedia Handbook*, Kelly, Mazzoleni, McQuail, 2004, s. 84). Hlavním německým v zahraničí citovaným titulem je Frankfurter Allgemeine Zeitung, hojně citován bývá také Frankfurter Rundschau a nejčtenější seriózní deník Süddeutsche Zeitung. Na německém trhu vycházejí v relativně vysokém nákladu také periodika s cílovou skupinou mezi migranty či jejich potomky. Některé z nich jsou dokonce v Německu tisknuty a editovány, nejvýznamnějším z těchto deníků je Hürriyet. Vycházejí zde další dva turecké deníky, dále deníky ze zemí bývalé Jugoslávie, Řecka a Španělska. Kromě tureckých periodik je v Německu samozřejmě také dostupná satelitní televize s kanály ze zemí, ze kterých pochází nejvíce migrantů (Hans J. Kleinstauber, In

The Media in Europe, The Euromedia Handbook, Kelly, Mazzoleni, McQuail, 2004, s. 84).

Frankfurter Allgemeine Zeitung (zkráceně **FAZ**) tedy „Frankfurtské všeobecné noviny“ (dále pod zkratkou FAZ), je liberální citovaný německý deník. Vydává jej nezávislá nadace Fazit-Stiftung sídlící ve Frankfurtu nad Mohanem. FAZ začal vycházet krátce po druhé světové válce v roce 1949 (Stöber, 2005, s. 264). Jeho liberálně-konzervativní postoj zůstává charakteristický i do dnešní doby. Zvláštností FAZ je postavení šéfredaktora, který je zde nahrazen skupinou pěti vydavatelů (*Herausgeber*) kteří mají šéfredaktorské pravomoci a rozhodují v rámci nich kolektivně. Historicky FAZ přímo navazuje na noviny Allgemeine Zeitung, které vycházely od roku 1946 s francouzskou pomocí v Mohuči, a odkud do nich přešla řada redaktorů. Kromě vlastní redakce se Frankfurter Allgemeine Zeitung vyznačuje rozsáhlou sítí mezinárodních dopisovatelů, kteří vždy v dané zemi patří k uznávaným odborníkům, intelektuálním či uměleckým elitám (Stöber, 2005, s. 264). FAZ bývá považován za jedno z nejvlivnějších médií při tvorbě veřejného mínění a sám aktivně vyvolává kulturní a politické diskuze. Historicky tedy Frankfurter Allgemeine Zeitung patří k politicky prominentním deníkům, řadící se do umírněného konzervativního proudu (Stöber, 2005, s. 264).

Jeho největší konkurent, nejčtenější Süddeutsche Zeitung patří k umírněně levicovým deníkům, srovnatelný svým "leit" pojetím s MF Dnes. Frankfurter Rundschau je označován sociálně demokratický, čtveřici nejoblíbenějších německých deníků uzavírá konzervativní Die Welt (Stöber, 2005, s. 264) FAZ měl poměrně konzervativní vzhled s titulem ve fraktuře a do roku 2007 jen výjimečně tiskly fotografie, 5. října 2007 poprvé vyšly v modernizované podobě a s barevnými fotografiemi (Presseeurop, 2012, online). Produkce FAZ za třetí čtvrtletí roku 2011 se pohybovala v počtu 462.057 vytištěných novin. Od roku 2002 například vychází jeho anglická mutace jako pravidelná příloha International Herald Tribune (NY, 2002). (Stöber, 2005, s. 264, FAZ, 2011, online).

FAZ (Lernen Sie unsere F.A.Z.- Leser kennen, FAZ, 2012, online) definuje svého čtenáře jako dobře situovaného, finančně zajištěného (v průměru vydělává 3955 EUR oproti německému průměrnému příjmu 2745 EUR). Jeho čtenáři jsou často

inovátoři a trendsetteři³², a to ve třikrát větší koncentraci než ve společnosti. Čtenář FAZ je společenský, volný čas tráví s rodinou a přáteli, často sportovním vyžitím. Velká část čtenářů využívá k bydlení formu spolubydlení (Wohngemeinschaft) a čtenáři jsou podle deníku FAZ optimistického smýšlení.

3.1.3 Česká republika: Lidové noviny

Česká média jsou relativně silně koncentrovaná na Prahu jako hlavní město, na regiony se potom soustředí jednotlivé přílohy (výjimkou je rozsáhlá síť Deníků vydavatelství Vltava Labe Press orientující se na jednotlivé regiony). Nejčtenějším deníkem je bulvární deník Blesk (320 334 výtisků), následován seriózním deníkem MF Dnes (209 878 výtisků), který je označován za deník střední vrstvy se středopravicovou orientací. Není zaměřen vyloženě na seriózní zprávy, nabízí také nenáročné texty a přílohy s reklamními sděleními, přílohy zaměřené regionálně a tematicky. Třetím nejčtenějším je deník Právo (112 867 výtisků), levicově zaměřeným deníkem, s odstupem deníkem Lidové noviny (43 330 výtisků), středovými novinami a konečně Hospodářskými novinami (39 485 výtisků), které se soustředí zejména na zahraniční politiku, ekonomiku a business (J. Čulík In The Media in Europe, 2004, s. 32).

Celostátní deníky	2+3Q/2011
Blesk	1404
MF Dnes	791
Právo	415
Aha!	259
Sport	251
Lidové noviny	219
Hospodářské noviny	196

Příloha 6: Čtenost deníků ve 3. Čtvrtletí 2011, [online]. 2011.

Lidové noviny vycházejí od roku 1893 a deník se etabloval mezi přední politické deníky, do kterých přispívali mezi jinými bratři Čapkové nebo prezidenti T. G. Masaryk či Edvard Beneš. Za dobu komunismu vycházely v samizdatové podobě, obnoveny byly po Sametové revoluci. V současné době spadají pod koncern Rheinisch-Bergische

³² Trendsetter – osoba nastavující, zavádějící trendy (vlastní překlad)

Druckerei- und Verlagsgesellschaft, mbH, vydavatele deníku Rheinische Post a vlastníka společnosti MAFRA a.s., který v České republice rovněž vydává nejčtenější seriózní deník Mladá fronta DNES (Čulík In The Media in Europe, 2004, s. 32).

Lidové noviny se řadí do spíše pravicových deníků, a to jak čtenářským spektrem, tak výběrem témat, které je pravicovější než například u Mladé fronty Dnes (Jiráček In Hallin, Mancini, 2008, 18). Lidové noviny sami sebe obecně definují jako „deník vzdělaných Čechů. Síla inzerce v Lidových novinách je v tom, že ve srovnání s průměrem mezi ostatními deníky je pro čtenáře a čtenářky typičtější: být vzdělán/a - Lidové noviny mají nadprůměrný podíl čtenářů a čtenářek s maturitou anebo VŠ, patří do nejvyšších socio-ekonomických skupin, bydlet ve velkých městech a mít nadprůměrný příjem“³³ (Lidové noviny s magazíny, MAFRA, 2012, [online]).

Kvalitativní analýza

Následující část obsahuje závěry analýzy, selektivní kódování a přehled kategorií a subkategorií vytvořených podle postupu uvedeného v kapitole o metodě. Cílem této podkapitoly je představit závěry analýzy provedené metodou zakotvené teorie s ohledem na jejich společné znaky i odlišnosti. Nejprve jsou uvedeny závěry analýzy, a to jak obecné závěry selektivního kódování, tak jednotlivé pro oba zpravodajské deníky. Druhá část obsahuje jednotlivé kategorie a subkategorie jako výsledek otevřeného a axiálního kódování.

Selektivní kódování

Otevřené a následné axiální kódování zpravodajství umožnilo vytvořit co nejpřesnější vymezení jednotlivých klíčových pojmů a nabídko klíč k jejich rozřazení do kategorií, případně subkategorií. U jednotlivých kategorií jsou uvedeny také příčinné podmínky, které vysvětlují výskyt daného jevu a kontextu. Analýza se také zaměřila na intervenující podmínky, které se váží k použitým diskurzivním strategiím. Takto vzniklé dimenze, které jsou stručně uvedeny v kapitole s výčtem kategorií a jejich popisem

³³ Relevantní výzkum odpovídající zpracování profilu čtenáře Frankfurter Allgemeine Zeitung nebyl v době zpracování rigorózní práce k dispozici.

(axiální kódování zpravodajství FAZ a LN), byly dále zkoumány s cílem získat centrální kategorii a proces vedoucí k závěrům a odpovědím na výzkumné otázky. Před samotnými detailními analýzami selektivního kódování zpravodajství FAZ a LN jsou uvedeny základní konceptuální rozdíly při konstrukci cizinců.

Německý přístup konstrukce je *aktivní*, aktivně se vypořádává s multikulturálními otázkami. Německý aktivní přístup spočívá ve společenské odpovědnosti, která prostupuje obecným mediálním diskurzem, a snahou o podporu začlenění východního Německa do SRN, Řecka a ostatních zadlužených států do Evropské měnové unie, východních států do Evropské unie a konečně Turků a dalších přistěhovalců do německé, resp. evropské společnosti.

Přístup nastolený českým zpravodajstvím je naopak *pasivní*, zpravodajství i média vyjadřují spíše pasivní odměřený přístup k událostem. Češi ve zpravodajství vystupují jako pozorovatelé vnitřních i vnějších událostí bez zaujetí nějaké role. Ve vztahu k cizincům se tento trend projevuje despektem, tendencí k protekcionismu a izolacionismu. Pasivní konstrukce odpovídá názoru některých sociálních vědců upozorňujících na erozi občanství, podle které má občan moderních států více práv, kterých si je vědom, ale současný stav spíše vede k pasivitě a k nevyužívání občanských práv v aktivní participaci v procesu demokratického rozhodovacího procesu (Turner 1993, 2001 In Kivisto, Faist, 2007, s. 3).

Naopak v multikulturním kontextu německého zpravodajství lze vyzorovat snahu o diskuzi, o zapojení a řešení, přičemž diskurz vykazuje spíše heterogenní znaky salátové mísy (znaky homogenního tavícího kotlíku jsou ve zpravodajství obecně hůře identifikovatelné, neboť při integraci dochází k eliminaci rozdílných znaků a jejich homogenizaci). V českém kontextu multikulturalismus naopak není téměř patrný, ve zpravodajství Lidových novin není cizinecká, ani multikulturní problematika tématem a výsledný diskurz je tak velice distancovaný. V německém diskurzu je spíše patrný opačný přístup k občanství: v současném světě došlo nikoliv k erozi občanství, ale naopak k explozi občanství, které není vázáno na ohraničený prostor určitého státu. Tento model bývá někdy označován jako „občanství bez hranic“ nebo také transnacionální občanství (Heater, 2002 in Kivisto & Faist 2007, s. 5). Podobný koncept supranacionálního občanství lze definovat v případě občanství Evropské unie. Toto

občanství je sociálními teoretiky někdy nazýváno také jako vnořené občanství (nested citizenship), které je typické pouze pro EU.

Ze zpravodajství obou deníků pak vyplývá jeden podstatný společně sdílený názor, a to že víra v Evropu není ve skutečnosti víra ve společnou měnu nebo ve společné hodnoty. Víra v Evropu je podle výsledného diskurzu vírou v Německo a jeho hospodářské schopnosti. Tomuto závěru se bude více věnovat část následující kapitoly v rámci interdisciplinárních aplikací závěrů zakotvené teorie.

Odpověď na výzkumnou otázku týkající se atributů cizineckého diskurzu je tedy rozdílná v rámci německého a českého paradigmatu. Společným bodem je však diskurzivní konstrukce cizince spojená s nedodržením nastavených pravidel fungování společnosti a narušením. Odpověď se také liší v případě německého vnitřního diskurzu FAZ, českého vnitřního diskurzu Lidových novin, evropského diskurzu FAZ a evropského diskurzu Lidových novin. V případě vnitřních diskurzů je společným jmenovatelem *obava*, a to zejména obava z jinakosti představovaná cizinci. Tato obava se nejčastěji projevuje jako obava z útoku na kulturní hodnoty. V případě Německa se jedná zejména o obavu o hodnoty spojené s křesťanskou kulturou (spíše křesťanská tematika zaměřená na hodnoty, než na náboženství samotné). Hlavním dělítkem je sounáležitost s německými hodnotami. V případě českého zpravodajského diskurzu se jedná spíše o obavu o ohrožení kulturních hodnot, jedná se spíše o strach z čehokoliv cizího. Cizí prvek je automaticky spojen s potenciálním nebezpečím, před kterým je třeba mít se na pozoru a případně „vyjít do ulic“ (viz jednotlivé kategorie). Konstrukce evropské identity je obsažena zejména v německém diskurzu. Ten diskurz je konstruován zejména proklamací víry v tuto diskurzivní konstrukci a v potřebu budování takové konstrukce. Evropská identita je srovnatelná s německou identitou s akcentem na spolupráci a podporu ostatních členů. V českém zpravodajském diskurzu není budování evropské identity silným diskurzivním tématem. Diskurz Lidových novin k této evropské konstrukci však potvrzuje německý diskurz: evropská identita je svázána se západními evropskými státy, zejména s Německem. Není však konstruována jako společný projekt sdílených hodnot. Diskurzivní reprezentace cizince v Lidových novinách je však jiná v případě, že se jedná o příslušníky zemí západní Evropy, USA, Kanady, Austrálie, tedy vyspělých zemí. Ti jsou spíše než hrozba konstruováni jako vzory, jejich jednání jako motivační a naopak konstrukce české národní identity je spíše

definována jako nedostatečná a problematická. Ve FAZ taková geograficko-kulturní diferenciací chybí, je však patrná diskurzivní konstrukce cizinců odlišujících se od většinové společnosti, a to bez ohledu zda jsou, nebo nejsou německými státními příslušníky.

Zajímavou mocenskou diskurzivní technikou je agenda-setting³⁴. V případě Lidových novin nebyl cizinecký kontext příliš patrný, a docházelo tak k jeho mediální marginalizaci. Toto zjištění podporuje Hallovu tezi (1977 In McCullagh, 2002), podle které je „*vládnoucí třída koalicí nebo aliancí mocných skupin, přičemž ideologie odráží její zájmy v takovém rozsahu, jak rozmanité jsou zájmy této třídy*“ (s. 51).

V Německu, s největší pravděpodobností vlivem multikulturní politiky, je začleňování cizinců běžnou proklamovanou skutečností stejně jako zájem o definování těchto odlišností. Zejména v případě mladé generace cizinců se často upozorňuje na snahu začlenit je do společnosti. V České republice jsou cizinci konstruováni pouze z hlediska účelnosti pro společnost jako pracovní síly, jinak je jejich konstrukce spíše negativní. S přítomností cizinců je mediálně spojováno příliš mnoho negativních vlivů na kulturní, ekonomický a politický život domácího obyvatelstva. Atributy moci jsou tak zjevnější v českém mediálním diskurzu, který stát a vládnoucí politiku explicitně označuje jako dominantní hegemonii, kde je silně patrný princip vylučování a zavržení (Foucault, 1994, s. 9). Diskurzivní moc v německém diskurzu je konstruována mnohem více tematicky zejména skrze framing, který spíše než na zjevných mocenských attributech staví na disciplíně a vůli k pravdě, neboť „*pravdu, kterou chce, musí zastírat*“ (Foucault, 1994, s. 13). Německo proklamuje pomoc ostatním (etnikům, rasám, menšinám, státům, ...) jako součást národní disciplíny: Německo má za povinnost pomáhat slabším. Z projevů politiky multikulturalismu v užším pojetí omezeném na vztah majoritní společnosti a cizinců je již patrná nespokojenost s nevyvážeností tohoto stavu, kdy docházelo v rámci této politiky k toleranci projevů menšiny, avšak menšina dostatečně recipročně neasimilovala některé prvky německé společnosti, zejména v rovině jazykových projevů. Multikulturalismus v širším smyslu, tedy ve vztahu Německa a slabších zemí eurozóny a EU (Řecko, bývalé postkomunistické státy), však

³⁴ Nastolování agendy (Nečas, Kačer, Škodová, 2009, s.11 In McCombs, 2011)

touto nespokojeností explicitně postižen není, byť se diskurzivně v rámci vůle k pravdě objevuje skrytý diskurz, který se k ochranářskému chování staví s despektem. V německém diskurzu je tak silně patrný rozdíl mezi proklamovaným diskurzem jako falešným diskurzem a skutečným (pravým) diskurzem. Proklamovaný diskurz „*neodpovídá touze a nevykonává moc, ale spočívá ve vůli po pravdě, ve vůli říct, že není tím pravým diskurzem*“ (Foucault, 1994, s. 13).

3.1.4 FAZ

Axiálním kódováním Frankfurter Allgemeine Zeitung vznikly zmíněné kategorie s popsány charakteristikami, dimenzemi a paradigmatickými vztahy. Výsledky axiálního kódování jsou nutnou součástí zakotvené teorie, aby byl jasný přechod k závěrům selektivního kódování. Selektivní kódování probíhalo v několika fázích. Nejprve bylo nutné vyložit kostru příběhu, dále uvést pomocné kategorie do vztahu s centrální kategorií podle paradigmatu, následuje struktura vztahů na dimenzionální úrovni, ověření a případné doplnění kategorií (Strauss, Corbin, 199: s. 87). Jako centrální kategorii jsem zvolila „Pomoc i síla pro Evropu“, kam lze zahrnout jednotlivé centrální kategorie vzhledem k výzkumným otázkám, tedy jak vztah k cizincům a jejich diskurzivní konstrukci, tak diskurzivní rovinu ve vztahu k evropské integraci a hodnotám. Součástí německé diskurzivní konstrukce cizinců je velice silně akcentovaná rovina Evropské unie a role Německa v integraci ostatních států. Tato centrální kategorie také reflektuje aktivní přístup německého zpravodajského diskurzu.

Německý cizinecký diskurz je ambivalentní. Na jednu stranu proklamuje otevřenost a pomoc bez ohledu na původ, na druhou stranu si Německo začalo znatelně uvědomovat odpovědnost a závazky, které z takového vztahu vyplývají. Cizinec je tedy v diskurzivní rovině charakterizován ve dvou rovinách, jednak v rovině unijní, podle které je cizinec ten, který se nehlásí k evropským hodnotám, křesťanství a historické návaznosti na řecko-římskou civilizaci. Tato koncepce se ovšem v některých případech vylučuje s druhou čistě německou – občanskou rovinou, neboť německými občany jsou také například lidé s tureckým, africkým či arabským původem vyznávající jiné náboženství, hodnoty a hlásící se k jiné historické tradici. Snaha Německa o realizaci multikulturalismu na německé i unijní úrovni se prolíná se situací, kdy Německo fakticky řídí dění na unijní scéně, zejména pak v ekonomické agendě a v opatřeních

proti dluhové krizi, a rozhoduje tím tak například o přijetí Turecka do Evropské unie. Pokud by tuto kategorii cizinců Německo přijalo jako vlastní součást země, nutně by tak přijalo i protureckou politiku. V dané situaci tak diskurz směřuje spíše k tendenci podpory přijetí pouze těch cizinců, kteří se vzdají svých cizineckých atributů (zejména v náboženské, kulturní a rodinné oblasti) a zcela se přizpůsobí německému sociálně-politickému modelu, a dojde tedy k asimilaci, nikoliv k multikulturalismu. V diskurzu je tedy patrný rozdíl mezi explicitními tvrzeními a výsledným diskurzem. Diskurz je tedy návratem k původní koncepci národní identity, kdy národ je tvořen sdíleným jazykem, kulturou a historií, kterou je nutné minimálně znát a respektovat. V domácím kontextu je tak patrná korekce, kdy zprvu proklamovaný multikulturní koncept byl nahrazen požadavkem asimilace a přijetím evropských a německých hodnot pro cizince. Tomu odpovídá i mediální diskurz, ve kterém je pozitivně hodnoceno aplikování původní kultury cizinců, avšak v mezích, hodnotách a při respektování domácí kultury.

Jednou z z nejdůležitějších kategorií pro výslednou konstrukci je podkategorie „Antievropské tabu“, která je klíčovým bodem pro pochopení německého národního diskurzu ve vztahu k cizincům, a také vzhledem k výše zmíněné tezi o falešném diskurzu, který neodpovídá vůli k pravdě. V rámci této kategorie je Německo sevřeno mezi historickými vazbami a multikulturalismem. Z hlediska aplikace multikulturní politiky se snaží o bezpodmínečné začlenění slabších členů (východní Německo, cizinci, zejména potom s tureckým původem, Řecko, východní země a další země eurozóny, které jsou považovány za slabší) téměř bez kladení podmínek, nebo v očekávání recipacity. Pomoc slabším je prezentována jako německá povinnost. Porušením této povinnosti se Německo vystavuje nebezpečí, že bude označeno jako neevropské, což je v německém diskurzu chápáno téměř jako fašistické. Podle diskurzu je Evropská unie pro Německo konstrukt vyvažující destrukci způsobenou druhou světovou válkou a podíl Německa na ní. Odepřením pomoci při budování a udržování Evropské unie by Německo odmítlo evropskou myšlenku a de facto opět znovu zavinilo evropskou krizi.

3.1.5 Lidové noviny

Konstrukce cizinců je do značné míry ovlivněna historickou zkušeností, jsou tedy často konstruováni explicitně stereotypně jako ti, kteří nám berou práci a zvyšují

násilí ve společnosti. Implicitně jsou reprezentováni jako osoby, jejichž pobyt je přechodný a zájem o Českou republiku je limitovaný. Stejně tak je potom konstruován přístup k cizineckým tématům, který je velice omezený a homogenní. Jako centrální kategorii jsem zvolila „Obavu a despekt“, která je platná jak ve vztahu českého většinového obyvatelstva k cizincům, tak ve vztahu k evropské identitě.

Při konstrukci je patrná hierarchizovaně vyšší role státu obdařeného autoritativní mocí, který využívá práva cizince nepřijmout nebo jim zde nenastavit příhodné podmínky k pobytu. Rozdílná je potom dílčí konstrukce u jednotlivých cizineckých skupin. Jednu skupinu tvoří Slováci, kteří jsou konstruováni jako nám blízcí, spíše součást České republiky, než jako cizí subjekt, který se ovšem chová nerozvázně (v rámci kategorie jsem slovenské příslušníky nazvala „nezvednými bratry“). Postkomunističtí cizinci jsou označováni jako často spojení s činností na hraně zákona, jejich cizinecká konstrukce je tak spíše problematická. Speciální skupinou jsou potom ruští cizinci, kteří jsou definováni jako hrozba, a ukrajinští, kteří jsou ambivalentně spojení jak s hrozbou a nebezpečím, tak s konstrukcí obětí systému. Takto konstruováni jsou spíše přes diskurzivní konstrukci svých zemí, nikoliv skrze konstrukci cizinců v České republice. Asijská cizinecká identita je potom spojena s atributy práce, neproniknutelnosti a spíše drobnějšími prohřešky. U asijské populace by bylo možné spekulovat o multikulturálním konceptu, mediální pokrytí však bylo nízké pro vytvoření relevantního závěru. Cizinci ze západní Evropy, USA, Ameriky a Austrálie jsou konstruováni jako pracovití, ovšem stále jako cizinci bez reálné možnosti plného začlenění. Poslední skupinou jsou cizinci z arabských zemí, kteří nejsou ani reálně, ani mediálně téměř zastoupeni. Zajímavé je, že Romové, nejsilnější česká menšina, mají tendenci raději se vydávat za cizince, a to i za muslimy, kteří mají v jiných státech s integrací značné problémy. Být spojen s cizineckou identitou je však vnímáno jako výhodnější než status menšinového „cizince“ vlastního státu, byť jsou jeho občany.

Jedinou oblastí, kde se prvky multikulturalismu objevují, je oblast školství, které staví na spolupráci s dalšími zeměmi, a dává tak určitý signál, že takoví studenti budou seznámeni se zahraniční kulturou a tedy lépe připraveni na kulturní dialog. V daném diskurzu však zcela chybí diskuze o hodnotách a o jiných kulturách. Zdůrazňována je spíše nutnost změny přístupu českého školství, větší otevřenosti, nikoliv však ve smyslu občanské participace a začleňování cizinců.

Evropská identita není v českém zpravodajském diskurzu nijak výrazně konstruována. Akcentovány jsou spíše rozdílnosti, avšak ne v evropském smyslu jednoty v rozmanitosti, jak zní oficiální motto Evropské unie. Diskurzivně odlišný je také postoj českého zpravodajství k Evropské unii a jeho hodnotám. Komunitaristický přístup Německa k problémům eurozóny, zejména Řecka a jiných zemí postižených dluhovou krizí, je patrný ve zpravodajství, které se seriózně věnuje jednotlivým krokům a spíše „fandí“ možným řešením ve formě zásahů. Pro český mediální diskurz však není komunitaristický přístup typický, spíše se přiklání k liberálnímu pojetí a zdůrazňování ochrany vlastních práv.

Česká republika není členem Evropské měnové unie a zpravodajství Lidových novin prezentuje tuto problematiku jako výlučně zahraniční, téměř bez vztahu k české situaci. Ze zpravodajství je patrná nedůvěra k německé podpoře Řecka a k akcentování bezvyslednosti německé snahy a nevděčnosti Řecka, které nechápe, že peníze nejsou povinnost, ale dar (LN, 2011, 10/10, s. 31).³⁵

3.1.6 Přehled kategorií: výsledky axiálního kódování deníku FAZ

Největší část článků týkající se zahraniční tematiky se nachází v rubrice Německo a svět (Deutschland und die Welt), která obvykle obsahuje nejvíce relevantních, často až explicitně uvedených, případů konstrukce cizineckého diskurzu. V ostatních článcích a rubrikách se tak děje implicitně atributy, které jsou s jednotlivými státy používány. Arabské státy jako Sýrie, Egypt a blízkovýchodní státy jako například Izrael se často týkají válečné hrozby, útoku, nestability a teroristických útoků. Již v omezené míře se objevují články, které by upozorňovaly na pozitivní události v těchto zemích a jednotlivé konkrétní příběhy.

³⁵ „Kdo za to nejvíc může?“

„Němci přece!“

„Proč Němci?“

„Věděli přece spoustu let, že moc utrácíme, tak proč nás neupozornili dřív?“

Ani stopa po pokoře a pocitu provinění.

(„Musíme si pomáhat. Co si obyčejní Řekové myslí o příčinách krize, do níž se dostala jejich země“ Feřtek, LN, 2011, 1/10, s. 25).

3.1.6.1 Sardinky v oleji beze jména i práv

Cizinci bývají často spojováni s tématem uprchlictví a ilegální imigrace. V takových sděleních dochází často k užívání novinářských stereotypů a narativních vzorců. Cizinci jsou v takovém diskurzivním pojetí konstruováni jako anonymní masa zoufalých lidí, kteří se snaží dostat ze země svého původu do zemí západní Evropy. Klíčovými pojmy kategorie potvrzujícími užití zpravodajských struktur jsou *pašování* (Schlepperei), *opakovaně, po několikáté* (zum wiederholten Mal), *dramatický případ* (dramatischer Fall), *sardinky v oleji* (Ölsardinen), důraz na děti a ženy, akcentování bezmocnosti uprchlíků, ekonomické stránky („*uprchlíci zaplatili 2000-4000 euro*“) a texty obvykle obsahují informaci, že cílovou destinací těchto osob, které jsou proto ochotny za 2000 – 4000 euro cestovat pod podlahou, je Rakousko, Německo, Švýcarsko. Uprchlíci jsou představeni jako anonymní bezmocná masa, což podporuje obecné označení skupin (*uprchlický transport, turečtí a iráčtí Kurdové, maďarský řidič, uprchlíci, migranti*). U této kategorie obsahů není uveden konkrétní příklad motivu migrace, proč uprchlíci opouštějí svoji zemi, čímž pravděpodobně autor dává najevo, že je to všeobecně známo nebo že není nutné znát konkrétní důvod proč opouštějí svoji původní zemi. Autor tak pouze upozorňuje na fakt, že přijíždějí do uvedených cílových zemí. Tezi, že jde o jejich *odhalení* spíše než o upozornění na nelidské podmínky při pokusu o překročení evropských hranic, podporuje také absence minimálního náznaku, co se v tomto případě, nebo obecně v takových případech, s uprchlíky stává.

Tuto skupinu sdělení velice výstižně ilustruje článek „Napěchování v dodávce v 35 stupních: Policie v Burgenlandu objevila více než stovku ilegálně přicestovalých Afričanů a Asiatů“ („Bei 35 Grad in Kastenwagen gepfercht: Polizei im Burgenland findet mehr als hundert illegal eingereiste Afrikaner und Asiaten“), (FAZ, 203, s. 8), kde v rubrice „Německo a svět“ („Deutschland und die Welt“) popisuje autor celkem tři příběhy imigrantů nalezených v dodávce na území Rakouska. Nejdříve článek shrnuje nalezení více než stovky Afričanů a Asiatů v rakouském Burgenlandu v dodávce, teprve při samotném čtení se ukazuje, že se jedná o tři samostatné případy. První případ odkazuje na objevení 18 tureckých iránských Kurdů, mezi kterými byly i těhotná žena a osmiměsíční dítě. Další odkazuje na srpnové objevení sedmdesáti osob z Afgánistánu, Pakistánu a Bangladéše, které cestovaly v dodávce „v 35 stupních jako sardinky v oleji (wie Ölsardinen)“, třetí případ poukazuje na objevení řeckého autobusu s třiceti

uprchlíky z Afgánistánu, včetně dětí, dvacet dva osob bylo navíc ukryto pod falešnou podlahou. V ten samý den objevila policie migranty se Somálska, „*kterým řidič zastavil krátce po projetí rakouských hranic se slovy: „Tak, a jste ve Vídni“, a nechal je bloudit po oblasti Neusidl“ (tamtéž).*

Takový článek dokládá výše uvedenou diskurzivní strategii obsahů, kdy dochází k manipulaci s fakty kumulací příběhů. Touto kumulací dochází k efektu zvyšování obavy z cizinců a jejich reprezentaci jako anonymní bezbranné masy, která se chce za každou cenu dostat do vyspělých zemí.

3.1.6.2 Evropská unie cizích občanů?

Následující kategorie se zabývá problematikou evropského občanství a konstrukce sounáležitosti s akcentací konstrukce identity v rámci evropského občanství. Této problematice se práce bude věnovat v samostatné podkapitole, neboť závěry k této oblasti vyplynou také z výsledků axiálního kódování u jednotlivých skupin zejména vztahu k jednotlivým zemím Evropy vůči Německu.

3.1.6.2.1 Víra ve společnou integrovanou EU

Velká skupina článků se explicitně zastává evropského projektu a víry v něj. Obecně lze ve zpravodajství FAZ vysledovat vždy napojení na hospodářskou oblast, argumentace hospodářskou udržitelností a pokrokem je tedy nejčastější. Z mediálního diskurzu vyplývá jasná podpora ekonomické integrace. Zpravodajství nastavuje diskurz víry v hospodářské reformy, které by neměly být řešeny izolovaně, ale s ohledem na integrační politiku Evropské unie, a tedy podřídit další vývoj evropskému integračnímu programu.

Zásadní proklamovanou hodnotou je tedy zejména hospodářská integrace a také křesťanské ideje. Jejich diskurzivní podporu bylo možné pozorovat v rámci mnoha příspěvků týkajících se návštěvy německého papeže Benedikta XVI. v Berlíně (čtvrtek 21. 9. 2011). Oproti očekáváním byl diskurz spíše negativní, články upozorňovaly na protesty a spíše než na papežova proklamovaná sdělení se soustředí na to, co papež neřekl, resp. ke kterým událostem se nevyjádřil (FAZ, 2011, 221, s. 2, FAZ, 2011, 222, s. 2-3). Papeže ve Spolkovém parlamentu uvítal jeho předseda se slovy „Vítejte doma“,

čímž potvrdil, že evropské hodnoty jsou těsně svázány s Německem nejen v ekonomické oblasti, ale též v křesťanských hodnotách v osobě německého papeže.

FAZ také otiskl celostránkovou řeč papeže Benedikta XVI. „Ekologie lidí“ („Die Ökologie des Menschen“, FAZ, 2011, č.222, s. 8), ve kterém akcentuje křesťanskou tradici jako nejdůležitější princip při tvorbě zákonů, jejich výkladu a posuzování lidských práv. Papežova návštěva byla popsána jako zklamání, neboť se očekávalo, že bude více ekumenická poté, co do Evropské unie vstoupily země s pravoslavným křesťanským náboženstvím jako Bulharsko a Rumunsko (FAZ, 2011, 223, s. 1).

3.1.6.2.2 Antievropské tabu

Diskurz této kategorie upozorňuje, že zpochybňování schopnosti Řecka splatit své dluhy, a tedy německé finanční pomoci, je bráno jako neevropské a navíc extrémně pravicové jednání, jež je označeno jako naprosto nepřijatelné. Tato myšlenka velice vystihuje obavu patrnou také u dalších sledovaných diskurzů u jednotlivých kategorií: markantní obavu Německa z odmítnutí pomoci slabším zemím Evropské unie a eurozóny, a tedy obavu ze spojení s extrémní pravicí. Německo se půl století vyrovnávalo se stigmatem ze druhé světové války a extrémistickou pravicovou historií. V současnosti tak nechce dlouhodobý proces narušit potenciálním obviněním z odmítnutí pomoci s poukázáním na historickou roli Německa. Tuto kategorii považují za klíčovou pro konstrukci reálného diskurzu a mediálního diskurzu a jejich možných odlišností.

V rámci diskurzu, který popírá proklamovanou evropskou jednotu, zpravodajství uvádí také příklady, které vylučují jednotné podmínky, nejvíce pak ve spojení s Bulharskem a Rumunskem. Tyto nové unijní státy nejsou prezentovány jako rovnocenní členové. Diskurzivně je tak presumován souhlas s tím, že Rumunsko a Bulharsko jsou součástí evropského projektu, současně ale diskurz obsahuje nevoli k přítomnosti příslušníků Rumunska a Bulharska v ostatních evropských státech. Diskurz tak obsahuje

apelaci k nutnosti regulace jejich vztahu k EU.³⁶ Na jednu stranu se tedy ozývá silné volání po integraci a integračních mechanismech, na druhou stranu se reálně používají mechanismy vylučující rovné podmínky a rovný přístup.

Kategorie nese název podle článku „Neevropský“ („Uneuropäisch“, Kohler, FAZ, č.216, s.1), který upozorňuje na „nejtěžší kalibr, který lze v německém politickém diskurzu použít: obvinění ze zastávání extrémně pravicových pozic“.³⁷

3.1.6.3 Cizincem ve vlastní zemi

Zajímavým tématem, které koresponduje s danou diskurzivní studií, je v Německu také otázka častého zdůrazňování východních Němců a východního Německa, které není stavěno v protikladu se západním Německem, jak by se dalo očekávat, ale obvykle spíše s „Německem“, „ostatními spolkovými zeměmi“ nebo je implicitně předpokládáno jako netypická část Německa. Východní Německo a jeho obyvatelé jsou tak jakýmsi cizinci ve svém vlastním státě. Ačkoliv lze vyzorovat přetrvávající dělení na východo - západní osu země, cizinecký diskurz, který by vylučoval obyvatele východního Německa, se zcela nepotvrdil. Spíše se tedy tato kategorie váže k cizincům, kteří se narodili na území Německa a žijí zde celý život, mají ale jiný než německý původ (turecký, asijský, africký), takzvaná druhá či třetí generace migrantů. Takové osoby jsou obvykle označeny cizineckou identitou (Turci, Indonésané, Tunisané atp.) nebo je u nich dodán jejich původ („ausländischer Hintergrund“).

3.1.6.4 Násilí

Obsahy s cizineckým prvkem se často pojí s násilnými tématy. Zajímavý je obsah rubriky „Německo a svět“, která obvykle obsahuje tři delší zprávy a sloupek krátkých zpráv. Obecně krátké sloupky v této rubrice téměř vždy pojednávají o

³⁶ Rumunsko a Bulharsko mělo v roce 2011 v Německu, Francii a Nizozemí kontroly na vnitřním trhu těchto evropských zemí, což jsou odlišná opatření než mají ostatní členové EU (FAZ, 220, s.7). Vstup do Schengenského systému jim v roce 2011 po záporné reakci Nizozemí nebyl umožněn (FAZ, 222, s.2)

³⁷ Das größte Kaliber, das im politischen Diskurs Deutschlands aufgeföhren werden kann, ist der Vorwurf, rechtsradikale Positionen zu vertreten. („Uneuropäisch“, Kohler, FAZ, č.216, s.1)“

násilných činech spáchaných jinými osobami než německými nebo alespoň odlišným etnikem, ačkoliv to nemusí být explicitně uvedeno.³⁸ Individuální násilné trestné činy se většinou týkají Německa, popřípadě Evropské unie či Ameriky. Násilné činy v oblasti Blízkého východu jsou často spojeny s určitou politickou či náboženskou skupinou, ačkoliv se jedná o čin jednotlivce. Typické kódování blízkovýchodní podkategorie je uvedeno níže.

Objevuje se také pohled, který do jisté míry násilí ospravedlňuje, a to z odborné perspektivy. Představuje myšlenku, že některé rasy mají větší sklon k násilí, než jiné. Takový diskurz, byť není prezentován jako společenský, ale jako odborný, v podstatě podporuje tolik kritizovaný pohled Thila Sarrazina založený na vazbě mezi inteligencí, násilím a etnikem³⁹.

Rok 2011 znamenal pro ideu multikulturalismu zásadní milník v jednom z největších novodobých masakrů na základě manifestace odmítnutí multikulturního modelu. V červenci 2011 došlo k tragickým událostem v norském Oslu a masakru na ostrově Utoya, kde pravicový extremističtí zastřelil mladé sociální demokraty, kteří podporují ideu multikulturalismu a jsou otevřeni odlišným etnikům a národním menšinám. V daném zkoumaném období se objevují články, které kritizují pravicový extremismus právě v souvislosti s útokem. Klíčovým pojmem, který se několikrát ve vzorku vážícímu se na články spojené s událostmi v Utoye objevoval, je plíživá islamizace („die schlechtere Islamisierung“), která odkazuje na narůstající vliv islámu v evropských zemích a obavu z důsledků tohoto šíření.

³⁸ Například příspěvek z 2. září 2011, kdy se v této rubrice objevuje zpráva o loupeži v německé obci Rattigen, kterou spáchala *osoba v burce* (FAZ, 2011, 206, s. 11).

³⁹ Na straně o nových knižních titulech („Neue Sachbücher“, FAZ, 2011, 203, s. 20) nalezneme zajímavý výběr knižních titulů. Jedním z nich je kniha Johnatona Glassmanna: „War of Words, War of Stones“, rasové myšlenky a násilí v kolonizovaném Zanzibaru. Kniha se tedy týká minulosti Zanzibaru, většina článku však pojednává obecně o pojetí ras. Samotný výběr tohoto lze považovat za vyjádření a podpoření určitého diskurzu, v závěru článku navíc autor zmiňuje analogické použití závěru knihy o rasových konfliktech na situaci a pojetí v Evropě. (ECKER, Andreas. Warum aud Sansibar nicht nur die Sonne scheint. Frankfurter Allgemeine Zeitung. 2011, č. 203, s. 20).

3.1.6.4.1 Cizinec – mučitel

Diskurz této kategorie odkazuje k možnému opačnému významu hegemonie, kdy moc naopak reálně vykonává menšina. Podle diskurzu této kategorie jsou příslušníci většinové společnosti perzekuováni za svoji otevřenost vůči těm druhým (vytvářeno v rámci kolektivně sdílené nejasné představy, kdo konkrétně je ten druhý), kterým v rámci svých možností pomohli s integrací do společnosti, zaručili ochranu jejich právům. Tito lidé se tak formálně stali součástí jejich společnosti, jsou si formálně rovni, a využívají tak stejných práv. Nedůsledně však dodržují povinnosti a pravidla, a co víc, nabourávají se do soukromí původních obyvatel, komplikují jim život a dohánějí je k šílenství (či v tomto případě dokonce až k sebevraždě). Ve vztahu k cizincům je obecně, a v této kategorii markantně, poukázáno na nerovné postavení práv a povinností cizinců a původních obyvatel, kteří cizincům zaručili kulturní práva, nedůsledně však vymáhali respektování původní kultury.

Složitost vytváření diskurzu této kategorie lze ilustrovat na článku „Jak si užíval s jedním týpkem: Po sebevraždě mladého homosexuála stojí domnělý mučitel před soudem“ („Wie er sich mit einem Typen vergnügte“) (FAZ, 2011, č. 212, s. 7). Ze článku o příběhu z amerického Los Angeles vyznívá silně negativně obraz mladého Dhabura Ravi, článek je doplněn jeho fotografií. Dhabur Ravi není americké jméno, byť dotčený muž může mít americké občanství, či se dokonce narodil ve Spojených státech amerických. Jeho kořeny jsou však podle barvy pleti i podle jména zahraniční. Jméno sebevraha zní ovšem zcela americky: Tyler Clement. Článek tak výstižně vystihuje celou tuto kategorii, jak některé následky přítomnosti cizinců ve svých státech vnímají západní vyspělé státy.

3.1.6.5 Blízký Východ

Zprávy o Blízkém východě se vymezují téměř výhradně na zprávy o nestabilní politické situaci a zejména o teroristických útocích. Mezi základní pojmy pak patří teroristický útok („Terrorangriff“), revoluce („Revolution“), útok („Anschlag“). Nejzajímavější jsou ovšem zkratky, které pro tyto situace vznikají. I již zmíněný Terrorangriff (také se užívá Terrorkomando atp.) je jednoslovná zkrácená verze „terroristische Angriff“, tedy teroristický útok. Frankfurter Allgemeine Zeitung dokonce přišel i s vlastním neologismem, který se stal běžnou součástí zpravodajství:

„Arebellion“ je zkrácená varianta pro arabskou rebelii, resp. revoluci. Například zprávy o Afganistánu jsou zaměřeny pouze na nepokoje a vývoj situace z vojenské stránky.

Kategorie potvrzuje Baudrillardovu úvahu o válce, která se nestala a jako simulakrum ji zažíváme jako videohru (Baudrillard, 2007)⁴⁰. Sdělení patřící do této kategorie jasně vypovídají o postojích moderních západních civilizovaných společností, které prezentují svůj postoj k nastolování pořádku a pravidel jako status quo. Často jsou použita čísla, která Baudrillardovu „herní“ tezi také podporují.

Blízkovýchodní zpravodajství obecně je prezentováno v distancovaném boudrillardovském duchu. Zpravodajství se omezuje na popis konfliktů mezi různými skupinami bez přílišné akcentace kontextu a konsekvencí nebo potenciálních motivací daných skupin. Znatelná je diskurzivní konstrukce blízkovýchodních příslušníků jako aktérů spíše než obětí násilí, přičemž je akcentována násilná aktivita v protestech jako atribut rozhodovacího procesu. Vyspělé země spolu s Německem pak v tomto procesu vystupují v roli demokratických států, které blízkovýchodní země vedou k civilizovanému rozhodování za využití demokratických přístupů.

3.1.6.6 Multikulti vs. Nepřizpůsobivost

3.1.6.6.1 „Multikulti nade vše“

Explicitních článků o multikulturalismu není mnoho. Multikulturální koncept tedy není z teoretického hlediska příliš zastoupeným tématem, diskurzivně je však téma multikulturalismu zastoupeno velice silně, a to i v užším smyslu pouze ve vztahu k cizincům a imigrantům. FAZ se věnuje jednotlivým atributům multikulturálního Německa. I v tomto případě je diskurz vztažen do ekonomické roviny, když je označen jako pro stát značně nevýhodný a populistický.⁴¹

⁴⁰ Např. Článek „NATO hlásí úspěchy z Afganistánu“ („NATO meldet Erfolge in Afganistan“, FAZ, č. 239, s. 7).

⁴¹ Například „Kaliforniern ändert Einwanderungsrecht“ (FAZ, 2011, č. 235, s. 7).

3.1.6.6.2 Multikulti vs. Strach z islamismu a islámu

Skupina článků upozorňující na nebezpečí, které představuje islám přinesený do Německa zejména prostřednictvím cizinců, se vyhýbá explicitním formulacím, jež by mohly být napadeny jako rasistické či xenofobní. Frankfurter Allgemeine Zeitung je liberální deník, který se snaží vyhýbat příliš populistickým tendenčním zprávám podporujícím morální paniku. Diskurz však obsahuje obavu z islámu a jeho dopadu na strukturu života většinové společnosti. Islám je vnímán nejen jako odlišné náboženství, ale i jako zcela odlišné kulturní pojetí, které zcela odlišně pohlíží na jednotlivce, jeho vztahy ve společnosti a na strukturu společnosti. Tato obava z odlišné kultury je základním diskurzivním dichotomickým dělícím. Diskurz je postaven zejména na strachu z islámu, který do Německa přinesli přistěhovalci a ovlivňují jím původní obyvatelstvo. Někteří jedinci se tak z pozice My dostávají do pozice Oni, v tomto případě do pozice nebezpečných islamistických fanatiků a teroristů.

Diskurzivní konstrukce často odkazují k extrémním fanatickým formám islámu, který sílí také v Německu a to i mezi „etnickými Němci“. ⁴² Často se objevují odkazy na konkrétní německá města, kde je největší koncentrace „německých islamistů“ a jsou citovány analýzy osob, které konvertovali k islámu a kteří se podle často vyznačují silně labilním chováním. Takové obsahy zvyšují morální paniku a přispívají k diskurzu islámu jako vnitřní i vnější hrozby. Před islamismem obsahy často varují skrze charakteristiky, například fanatická forma islámu je pospána jako „jeden z nejrychleji rostoucích islamistických směrů a ideologickou živnou půdou mezinárodního terorismu“ (FAZ, 2011, č. 207, s. 4)⁴³ a pokračuje odkazem na 11. září, které mělo mít i svou německou podobu, a to v dubnu následujícího roku v Bochumi.

⁴² Jako příklad takové diskurzivní konstrukce uvádím článek „1000 potenciálních teroristů, 128 nebezpečných v Německu“ („1000 mögliche Terroristen, 128 Gefährder in Deutschland: Friedrich warnt von Einzeltäter / Studie über Salafisten“) (FAZ, 2011, č. 207, s. 4). Salafismus je radikální islámské politické hnutí (Kramer, 2003, s. 65-77).

⁴³ „...am schnellsten wachsende politische Bestrebungen und der ideologische Nährboden für internationalen Terrorismus“ (FAZ, 2011, č. 207, s. 4).

3.1.6.7 Turecko: Hrozba vs. Příležitost

Největší část obsahů s cizineckou tematikou se týkala Turecka, Turků a obyvatel Německa s tureckým původem. Turecko i tyto skupiny osob jsou představeny z perspektivy Německa i Turecka. Představitelé turecké vlády i turecké menšiny mají přístup do médií, jsou však vždy hosty: situace nejsou představeny z turecké, či německo – turecké perspektivy, ale vždy z většinové perspektivy. V rámci diskurzu je často zkoumáno postavení Německa ve vztahu k Turecku. Stejně jako je evropský diskurz výraznou součástí německého cizineckého (a potažmo nacionalistického) diskurzu, je integrace Turecka vztahována jak k německému, tak evropskému diskurzu a začlenění do těchto dvou celků. Výsledné pojetí se značně prolíná: začleněním tureckých obyvatel do Německa dojde ke srovnatelnému zvýšení podpory obyvatel vstupu Turecka do Evropské unie. Vstupem Turecka do Evropské unie se zcela změní její kulturní, ale i ekonomická, politická a sociální identita a největšími zeměmi nebudou Německo a jeho partner Francie, ale Německo a Turecko. Přijetím, nebo nepřijetím (resp. přijetím s plnou asimilací vyžadující přijetí německých kulturních standardů) Turků do Německa tak dojde k paradigmatické změně. Tato kategorie velice křehce přistupuje k jednotlivým aspektům konstrukce turecko– německého vztahu, který je na jednu stranu logickým přijetím vlastních obyvatel, na druhou stranu souhlasem s přijetím odlišné kultury, jež je konstruována jako obava z této změny.

Pozitivně je Turecko diskurzivně konstruováno v případech, kdy je kladně vyhodnocena asimilace tureckých příslušníků a islámských věřících s důrazem na jejich aktivitu, respekt k většinové společnosti, její historii a kultuře. V této konstrukci je islám tolerován (nikoliv však přímo podporován). Pozitivním příkladem je také zpráva o udělení Nobelovy ceny míru třem arabským ženám, a to jako hlavní článek titulní strany (FAZ, 2011, č.234, s. 1) doplněný fotografií žen v burkách – taková konstrukce odporuje klasickému vidění orientální ženy, která postrádá schopnost jednat sama za sebe (Barker, 2006, s. 137).

3.1.6.7.1 Turecko: Naděje pro Evropu

Tato kategorie konstruuje Turky jako naději pro Německo, potažmo pro Evropu. Jejich integrace do společnosti (německé, potažmo evropské) je diskurzivně konstruována jako logický krok. V rámci této kategorie jsou Turci konstruováni

pozitivně jako plnohodnotní členové společnosti, důraz je kladen na jejich pracovitost a flexibilitu. Kategorie se však orientuje výlučně na mladé lidi, ať už se jedná o mladé Turky, nebo německou třetí generaci migrantů (u nich je pozitivně hodnocena také bilingvní schopnost).

Články o Turecku tak nevzbuzují výlučně homogenně negativní konotace, objevují se i obsahově opačné, které naopak vidí Turecko s „*mladým zvědavým a flexibilním obyvatelstvem*“⁴⁴ (FAZ, 2011, č. 239, s. 6), kterému musíme nechat dveře do Evropy „*naprosto otevřené*“⁴⁵ (tamtéž). Takové obsahy obvykle neobsahují žádné informace o kulturních odlišnostech a praktických překážkách volného obchodu zboží, služeb a osob, které z takového kroku plynou. Některé obsahy se nanejvýš zmiňují o splnění kapitol přístupových rozhovorů.

3.1.6.7.2 Turecko a Německo: Lokomotiva Evropy

Model Evropy s dvěma velkými státy, Německem a Tureckem, je představou politiků a občanů, kteří horují za rozšíření Evropské unie o Turecko. Německo je konstruováno jako přistěhovalecká země⁴⁶, je přirovnáváno ke Spojeným státům a je podle něj Lokomotivou Evropy. Turecko a Německo jsou konstruovány jako „dva zdravé státy“ Evropy. Projekt spolupráce Turecka a Německa je vyobrazen jako představa Evropy jedoucí pod dvou kolech: Německu a Turecku. Tento diskurz však obsahuje pochybnosti o Turecku, spojeného s nebezpečím a negativními konotacemi, které se ke německo-tureckému vztahu váží, a to myšlenky Thilo Sarrazina, že arabští migranti, zejména pak ti turečtí, Německo poškozují.⁴⁷

Klíčovými pojmy pro další zpracování jsou tedy lokomotiva Evropy, zdravý stát a přistěhovalecký stát, které jsou klíčovými pojmy pro definování takto navržené paradigmatické změny: paralelní asimilací dojde k výstavbě zcela nové kulturní identity

⁴⁴ „...eine junge Bevölkerung, die wissbegierig und leistungsbereit sei“ (FAZ. 2011, č.239, s.6).

⁴⁵ „Die Tür ganz weit öffnen“ (In „Westerwelle : Türkei Tür nach Europa öffnen“ (tamtéž).

⁴⁶ „Deutschland ist ein Einwanderungsland“ (FAZ, 2011, č. 216, s. 5)

⁴⁷ Kniha byla velice kritizována. V souvislosti s turecko- německými vztahy však diskurz ovlivnila (a svůj účel v rozpoutání debaty tak zřejmě splnila).

Evropy, která musí být nutně založena na jiných tradicích než původní evropské občanství. Takovou novou definici nelze z obsahů jasně rozkódovat. Pomocí klíčových slov však lze dospět k závěru, že taková nová identita by ještě více posilovala odpovědnost Německa jako garanta přistěhovalecké koncepce a posilovala by roli velkých států, které představují zdravé státní podoby jednotlivých kultur: německé a turecké.

3.1.6.8 Východní Evropa

Východní Evropa je konstruována v rámci cizineckého diskurzu jako cizí část Evropské unie, která je spíše racionálním politickým uskupením. Stejně tak distancovaně je tedy konstruován zpravodajský diskurz vzhledem k postkomunistickým zemím. Nejsou konstruovány jako hrozba, v rámci negativních konotací jsou tyto země, resp. jejich příslušníci, definováni spíše jako obtíž. Vyzdvihovány jsou vlastnosti jako pracovitost a píle, nelze ovšem pominout určité překvapení, když se tyto atributy u obyvatel postkomunistických zemí objeví. Rozšířením o Bulharsko a Rumunsko se tedy uvádějí nejvíce právě tyto dva státy, ostatní státy se objevují nejvíce v rovině ekonomické integrace, kde jsou konstruovány spíše jako zmíněná *obtíž*.

3.1.6.9 Německo pomáhá

Tento typ sdělení staví původní obyvatele do role mecenášů, kteří podávají pomocnou ruku na složité cestě k faktické rovnoprávnosti. Do této kategorie jsem zařadila dílčí subkategorie orientující se na pomoc ekonomickou, zdravotnickou či v oblasti vzdělání a potažmo integrace. Německo v těchto oblastech nastavuje parametry diskurzu způsobem, kdy Německo je konstruováno jako špička oboru, která má za povinnost pomoci ostatním slabším subjektům. Dichotomickými kategoriemi jsou My – Němci, nejčastěji ve smyslu etniční Němci, vs. Oni – ostatní státy EU, příp. odlišná etnika.

3.1.6.10 Ekonomika a dluhová krize

Zajímavým ekonomickým diskurzem je diskurzivní konstrukce Německa jako záchranáře ochabující evropské ekonomické situace obecně i v jednotlivých konkrétních státech. Tento diskurz je posilován v obsazích vysvětlujících ekonomickou situaci, její

možný vývoj a následky, dále v obsazích komentujících vládní kroky i v obsazích popisujících jednotlivé problematické země (zejména Řecko a Španělsko). Výmluvnou je citace amerického ekonoma Rogoffa umístěná do titulku článku: *„Německo musí za všechny ručit: americký ekonom Rogoff vidí pokračující pokles dluhové krize pesimisticky“*⁴⁸ (FAZ, 2001, č. 213, s. 17). Klíčovým sdělením kromě nastínění další prognózy je postesk ekonoma Rogoffa, který doufá, že *„Evropané nebudou tak blázniví, že by přijali do měnové unie další rozvíjející se trhy s tím, že Řecko a Portugalsko nemělo být alespoň ještě dvacet let přijato“* (FAZ, 2011, č. 213, s. 17). Tento titulek a obsah zcela vykresluje tuto subkategorii, ve které je Německo vyobrazeno jako ručitel za následky nezodpovědného chování druhých.

3.1.6.10.1 Řecko

Řecko je nejčastějším tématem dluhové krize a evropské finanční politiky. Německý diskurz je v této oblasti velice rozpolcený, když oficiální zpravodajské obsahy se orientují na technická řešení pomoci, je však patrné vzrůstající distancování se od chování Řecka, které se nechová finančně zodpovědně (viz níže). Despekt k takovému chování není vyjádřen přímo, obvykle se vyjadřuje skrze promluvy renomovaných zahraničních ekonomů. Pomoc Řecku je tak nejen otázkou záchrany evropské měny, ale je také diskurzivním synonymem záchrany evropského projektu, který vzalo Německo za svou národní prioritu.

K problémům Řecka se váže další diskurzivní obsah, který připomíná finanční problémy Řecka, s tím, že jeho osud leží podle uvedeného diskurzu spíše v rovině evropských bank, analýz a právě Německa. Diskurz upevňují titulky typu *„Po vystoupení z EU by byly potraviny jen tak tak“*⁴⁹ (FAZ, 2011, č. 213, s. 17). V obsazích této kategorie se opakují diskursivní schémata připomínající všudypřítomnou „dluhovou krizi“ (Schuldenkrise“), nutnost „masivního oddlužení“ („massive Schuldenschnitt“). Řecku je implicitně vytýkána malá disciplína, je srovnáváno s Irskem nebo Portugalskem, které mají větší snahu docílit úspor („Sparbemühung“), než Řecko.

⁴⁸ „Deutschland wird für alle garantieren müssen: Der amerikanische Ökonom Rogoff sieht Fortgang der Schuldenkrise pessimistisch“

⁴⁹ „Nach einem Euro-Austritt würden Lebensmittel knapp“

Diskurz těchto typů článků se váže k Řecku jako nedisciplinovanému dlužníkovi, který nemá snahu své problémy fakticky řešit, situaci tak musí vyhodnocovat a zachraňovat mecenáš v podobě Německa, které si vybírá mezi dvěma zly: podpora nezdárného Řecka, nebo riziko ohrožení stability Evropské měnové unie a tím i Německa.

Pocit, který Německo zažívá při řešení dluhové krize, je velmi trefně uveden v titulku „Vzrůstající strach z bankrotu Řecka“, který vystihuje zodpovědnost a strach, které Německo pocítuje. Paniku a nestabilitu finančních trhů dokreslují klíčová slova jako „tlačit euro“ („drücken den Euro“) , „obavy z platební neschopnosti Řecka“ („die Angst vor der Zahlungsunfähigkeit“).

3.1.6.11 Vzdělání a školství

Kategorie týkající se vzdělání je důležitým tématem pro konstrukci cizinců, zvláště pak v kontextu již zmiňované knihy Thila Sarrazina, který uvádí, že Německo hloupne, a to právě vinou cizinců. Své tvrzení Sarrazin potvrzuje tezemi o demografickém vývoji Německa, nárůstu imigrantů a jejich stupni vzdělání. Varuje před inteligenčním úpadkem společnosti, který by mohl být pro Německo kritický (Sarrazin, 2010). Kniha byla přijata se značnou kritikou, neboť Sarrazin operuje také s myšlenkou biologického limitu vzdělávání, který podle něho mají určité skupiny obyvatel, což je, obzvláště v Německu, velice citlivé téma vzhledem k historickým konotacím. Žádný z článků explicitně takovou skutečnost nepotvrzuje, ale objevují se statistiky o nedostatku vzdělaných lidí a také o nutnosti pomoci nadaným dětem imigrantů. Diskurz upevňuje představu nelehkého sociální a finančního zázemí migrantů zcela v duchu multikulturálního diskurzu.

3.1.6.12 Zdravotnictví: Německo léčí nemocnou Evropu

Německo bývá prezentováno jako špička ve svých oborech, kromě ekonomiky také ve zdravotnictví. Nabízí se zajímavá paralela z ekonomie, finančnictví a veřejných financí. Stejně jako ve zdravotnictví, i ve světě financí je Německo jedničkou („Spitzenreiter“), který pomáhá svou kvalitní nabídkou nemocným (pacientům, popřípadě zemím). Jsou pacienti, resp. země, kteří svoje závazky neplatí, a tak jsou zdravotnická zařízení, resp. stát, nuceni je vymáhat. Klíčovými pojmy jsou právě vůdce

(„Spitzenreiter“), zahraniční hosté, vizionáři příležitostí, jak vydělat na chorobách druhých.

Tato diskurzivní kategorii byla zařazena zejména z důvodu paralely zdravotnického diskurzu se sociopolitickým a především pak finančním diskurzem, ačkoliv klienti v obou oblastech jsou jiní. Ve zdravotnictví i ve finančnictví je Německo jedničkou ve svém oboru, na kterou se spoléhají lidé (státy) z celého světa. V případě neplacení za špičkové služby je však nutné platby od dlužníků vymáhat. Zdravotnické motto „Neexistují žádní zdraví pacienti, jen špatně vyšetření,“ nabízí zajímavé závěry právě s ohledem na ekonomickou paralelu.

3.1.7 Přehled kategorií: výsledky axiálního kódování deníku Lidové noviny

Články s explicitně cizineckou tematikou se v Lidových novinách téměř nevyskytují. Obecně je zpravodajství velmi zaměřeno na Českou republiku a i události ze světa se omezují na události s vazbou k dění v České republice, případně se jedná o hlavní zprávy mezinárodního zpravodajství (obvykle konflikty na Blízkém východě, dění v Evropské unii a evropská dluhová krize). Pokud je cizinecký prvek přítomen, je obvykle konstruován velice negativně, téměř až xenofobně. V Lidových novinách se řazení jednotlivých témat se zahraničním prvkem až na výjimky koncentruje do tří stran deníku označených jako rubrika „Svět“. Ačkoliv se články na stránkách týkají různých témat, obvykle tvoří vzorec Evropská unie, dále arabský svět, terorismus, islám a nakonec ekonomický přesah, business témata a zajímavé zprávy. Zprávy o cizincích jsou ovšem většinou řazeny do domácího zpravodajství (obvykle strana 4), jejich zastoupení je však velice nízké.

V průběhu induktivně-deduktivní analýzy jsem několikrát dospěla k otázce, zda se Lidové noviny jako zástupce českého tisku výrazně více soustředí na domácí, leckdy až marginální události v České republice, a jen velice málo se věnují domácím tématům se zahraničním prvkem (či zahraničním tématům obecně) v porovnání s Frankfurter Allgemeine Zeitung.

Pro výsledný diskurz je také důležité vnímání výběru jednotlivých obsahů, které ovšem ve vzájemné kombinaci vytvářejí homogenní výpověď. Pozornost tedy byla věnována také výběru témat, resp. výslednému diskurzu takových témat v rámci daných rubrik. Například tedy výběru obsahů v rubrice Svět, kde bylo zkoumáno, zda se uvedené obsahy věnují podobným tématům, či zda na sobě nezávislé obsahy ve vzájemné kombinaci nenabízejí další možnou diskurzivní výpověď.

V oblasti Evropské unie je také zajímavý prostor, který je jednotlivým tématům dáván. V Lidových novinách lze vysledovat relativně obsáhlé a četné články o nesouladu a rozporech v Evropské unii, s Evropskou unií a také v rozporu jednotlivých zástupců České republiky ke vztahu a názorům na Evropskou unii. Větší důraz je tak kladen na rozpory a nesoulad, než na vlastní témata. O vlastních tématech Lidové noviny referují z externí pozice, jakoby Česká republika nebyla součástí Evropské unie (byť není členem měnové unie).

3.1.7.1 Had na prsou: Cizinci jako nebezpečí

Články věnující se explicitně cizincům, migraci či cizinecké tematice mají buď informativní formu (změna v procesu udílení občanství), nebo mají spíše negativní formu, v rámci které dochází ke zdůraznění pocitu ohrožení. V takovém diskurzu dochází k vršení argumentů, zejména nepodložených, o nebezpečích spojených s cizineckým elementem (viz jednotlivé kategorie). I v rámci totožného diskurzu mohou být argumenty protichůdné (například „*cizinci zde nejsou žádání, protože nám berou práci*“ a současně „*cizinci zde nejsou žádání, protože nepracují a pouze parazitují na našem systému*“). Cizinci v takovém diskurzu nejsou více konkretizováni, stejně jako nedochází k explicitnímu alespoň příkladnému výčtu zdrojů konkrétních problémů, které přináší – obecné úvahy se stávají základem pro zpravodajský diskurz postavený zejména na strachu a odpovídají Hallovi konceptu „přepadení“ (mugging) (Hall, 1978), který podle něj stojí zejména na Thomasově teorému⁵⁰. Ve zpravodajství podle Halla (1978) dochází ke zkreslení statistik kriminality spáchané cizinci, a to zkreslením dat interpretovaných policií a poté zpracovaných médii (s. 10). Diskurz posiluje také

⁵⁰ „Jestliže je určitá situace lidmi definovaná jako reálná, pak je reálná ve svých důsledcích“ (THOMAS W.I., THOMAS D.S. *The child in America: Behavior problems and programs*. New York: Knopf. 1928.).

přítomnost autorit, odborníků, kteří jsou citováni, zástupci státních složek jsou naopak citováni anonymně. Naproti tomu cizinci obvykle citováni nejsou, zvláště pak ve zpravodajství s negativním obsahem. Obecně je diskurzivně zajímavá role státu a jeho verbální atributy („stát *požaduje, tlačí*“) a silné postavení byrokratického aparátu stojícího dichotomicky proti cizincům nebo v roli arbitru situace („úředníci si *slibují větší zapojení* do společností“) („Naučte se česky, tlačí český stát na cizince“, LN, 2011 2/9: s. 5), Cizinec je ve zpravodajství se spíše informativním obsahem specifikován jako *žadatel o trvalý pobyt, uchazeč o studijní či podnikatelská víza*, případně jsou cizinci spojeni s *dlouhodobými pobyty za účelem studia a podnikání*. Anonymní masa úředníků a jiných zástupců státní moci předkládá určité návrhy s argumenty o regulaci pobytu cizinců, kteří explicitně označují takové návrhy za přetížení. Diskurzivně zajímavými formulacemi je kupříkladu také „Ministerstvo podalo na cizince asi dvacítku trestních oznámení“, bez jejich bližší specifikace („Naučte se česky, tlačí český stát na cizince“, LN, 2011, 2/9, s. 5), které opět dokresluje diskurz cizinců jako nebezpečí, ze kterého je třeba mít nutně obavy. Češi jsou charakterizováni jako nespokojení, kteří si „stěžují, že jim cizinci berou práci“. Český zpravodajský diskurz *strachu z neznámého* je prezentován také v souvislosti s vzrůstajícím napětím mezi většinovou populací a Romy („sestěhovanými do ubytoven či paneláků“) a „jinou skupinou obyvatel, cizinci“. Takový diskurz vytváří „*napjatou atmosféru*“ a „*nepříznivý postoj čím dál více Čechů k cizincům*“. Diskurz obsahuje možné negativní ohrožení většinové populace cizinci a operuje i s možnou obranou proti potenciálnímu nebezpečí: „*mohly by přijít na řadu pouliční protesty*“, „*častější by mohly být i xenofobní útoky*“ (Kubátová, LN, 2011, 11/10., s. 4). Podmiňovací konstrukce odkazují k budoucnosti, nebo vyjádření neurčitosti prostřednictvím „*prý*“ je pro tento diskurz typické, stejně jako agitační, až populistické konstrukce typu: „*Češi začínají brojit proti přistěhovalcům, kteří nepracují a pobírají zde sociální dávky*“, „*důsledně dbají o to, aby místní úřad práce nabízel místo cizinci až ve chvíli, kdy už o něj neusiluje žádný Čech*“. Citovány jsou obvykle odborné autority, nejčastěji však zástupci státu či státní správy. Samotní cizinci však v takovém diskurzu obvykle zůstávají necitováni.

3.1.7.2 Podpora izolacionismu: „Všude dobře, doma nejlíp“

Do této kategorie spadají diskurzivní sdělení, která utvrzují v protipřistěhovaleckých tendencích, a to ve smyslu, že je dobrou volbou zůstat v zemi původu a navíc je nebezpečné svoji zem opustit.

Zástupcem první kategorie jsou již zmíněné diskurzivní obsahy poukazující na tendenci neopouštět svoji zemi původu, jak bylo uvedeno i výše (35% Čechů odmítá stěhování za prací, pouze 8 % připouští možnost stěhování se za prací do zahraničí). Do této skupiny se potom řadí i diskurz neochoty přijímat cizí občany, který je popisován jako přirozený. To je dokazováno zkušeností ze zahraničí, jako například v případě referování o volbách do švýcarského parlamentu (Volby vyhráli lidovci. Chtějí omezit přistěhovalectví, LN, 2011, 24/10, s. 6).

Druhou skupinou jsou potom diskurzivní obsahy vypovídající o nebezpečí, které zahraničí představuje. Klíčovými slovy jsou *obvinění*, *manipulace*, *odevzdání pasu úřadům*. Češi vyjíždějící do zahraničí jsou obecně prezentováni jako pracovní migranti nebo je jejich migrace popisována jako nucený odchod podnikatelů na hranici legálnosti⁵¹. Touto optikou jsou tedy často nazíráni také cizinci v České republice, v obou případech jsou tedy spíše hrozbou. Třetí kategorií jsou potom slavní Češi, kteří působí v zahraničí.

3.1.7.3 Násilí

Velká část článků pojednává o násilných činech a nepokojích. Ačkoliv se tyto články nemusí vždy týkat explicitně násilí cizinců na českém území (nebo v souvislosti s českými státními příslušníky), takový výběr násilných článků posiluje diskurz, ve kterém jsou cizinci konstruováni jako nebezpeční, násilní a nevyzpytatelní. Povaha násilí se ovšem geograficky liší: zatímco v západních státech Evropy, Americe, Kanadě či Austrálii se jedná spíše o činy konkrétních jednotlivců, v arabském světě, zemích Blízkého Východu či Číně se používá spíše označení celé skupiny (Kurdové, Izraelci, přívrženci prezidenta atp.). Nejvýraznějším nebezpečím je tedy hrozba z arabského

⁵¹ Např. Krejčíř řadí v africkém podsvětí, LN, 2011, 1/10, s. 7.

světa, jehož podkategoriemi jsou zejména terorismus, revoluce, povstání a náboženství a klíčovými pojmy jsou útok, nespokojenost, protesty, požadavky, útočiště. Zpravodajství vytváří komplikovaný diskurz postavený na hrozbě terorismu, nestabilitě a náboženských konfliktech. Násilně jsou také často představováni občané postkomunistických států, zejména Ruska, Ukrajiny a zemí bývalé Jugoslávie, zejména ve spojení s mafiánskou či ilegální tematikou.⁵²

3.1.7.4 „No boundaries“: Vzděláním k multikulturalismu

Značná část diskurzivních sdělení s cizineckým přesahem se týká oblasti vzdělávání, ve které je cizinecká tematika chápána spíše pozitivně. Diskurzivní konstrukce cizinců tak slouží spíše k definování sebe sama. Cizinci tak slouží jako nástroj porovnávání. Multikulturní propojení je obecně nejsilnější v oblasti školství. Klíčovými slovy této kategorie jsou tedy hlavně *inspirace*, *spolupráce*. Systém a výsledky českého školství jsou dávány do kontextu se systémy ostatních postkomunistických zemí, Ameriky, Nového Zélandu, Velké Británie a jiných anglofonních zemí, Německa a Švýcarska. Pozornost je potom věnována také vzdělávání při práci⁵³.

Některé obsahy se snaží o vzdělání k multikulturalismu, například uvádějí mezinárodní setkání studentů a žáků z 15 zemí, kde by „měla vzít za své představa o

⁵² V již zmíněném diskurzivním i reálném členění se jedna strana rubriky „Svět“ věnuje násilným událostem a vytváří tak mezi nimi diskurzivní rámce. Například strana 7, Lidových novin z 1. října 2011 je věnována následujícím článkům:

Hlavním článkem je „USA zabily dalšího teroristu“, nad ním je drobný sloupek „Protest v Káhiře: Egypťané jsou nespokojeni s vládou“, jehož fotografie na první pohled vypadá, že doprovází text o zabitém teroristovi. Následují krátké články: „K žádosti Palestinců se vyjádří experti“, „Kaddáfího mluvčí zatčen? Pochybuje i vláda rebelů“, „Sýrie: Při demonstracích zemřelo 11 lidí“. Jen dvě krátké zprávy se týkají nearabského světa, ale přesto se v nich objevuje násilí: „Slovensko: Podnikatel zahynul při výbuchu vozu“, či katastrof, jako v případě článku „Japonsko: Nové kapsle ochrání v případě tsunami“. Články tak potvrzují diskurz, kdy zpravodajství s cizineckým prvkem je ve většině případech spojeno s násilím, hrozbou, ohrožením či jiným nebezpečím.

⁵³ Například článek „Češi, chodte víc do kurzů. Vyzývá stát“ (Kvačková, LN, 2011, 4/10, s. 17).

špinavých Rumunech, nebezpečných Albáncích či líných Černohorcích“ (LN, 2011, 17/10, s. 20). Skrze takové opakování předsudků však dochází k jejich upevnování.

Multikulturní vzdělávání je navíc koncept, který by se měl vyučovat na českých školách a který se už nyní vyučováním „prolíná“ (LN, 2011, 20/10, s. 4). V novinách tak najdeme zmínku o *nutnosti* multikulturní výchovy, chybí však jakákoliv zmínka o praktickém návodu či řešení, jak by měla taková výchova vypadat, či jaký by měl vypadat multikulturně vzdělaný občan. Český vzdělávací systém je často považován za nedokonalý oproti zejména západním zemím. Často jsou citovány autority nebo odborníci, většinou ovšem anonymně jako organizace či skupina (např. OECD).

3.1.7.5 Cizinci jako naděje moderního státu

Cizinci jsou současně prezentováni jako *prostředek* zastavení demografického stárnutí a úbytku českého obyvatelstva („*Čechů se rodí méně, ale lidí v zemi je víc*“, LN, 2011, 31/10 s. 2). Skupina cizinců, která by v České republice byla vítána jsou například *chůvy*, které mohou děti naučit anglicky, jako například Filipínky (LN, 2011, 3/10, s.13), přičemž obecně kladně přijímaným faktem je angličtina a tedy cizinci, kteří mají tento jazyk jako primární.

Obecně jsou velice pozitivně konstruováni cizinci z asijských zemí, resp. Češi s asijským původem. Jsou prezentováni jako pracovití, technologicky zdatní, skromní (např. LN, 2011, 1/10, s. 26). V domácích událostech jsou vzhledem k jejich počtu asijsťáci cizinci explicitně reprezentováni nedostatečně, pokud ano, pak většinou ve spojení s prací. Pokud jsou spojeni s delikty, jsou konstruováni spíše jako *oběť*.⁵⁴

Zprávy z asijských zemí jsou relativně časté, a to jak z Japonska, Číny, tak z dalších zemí. Velký prostor je věnován například svatbě bhútánského krále, která přitom nemá k České republice velký vztah. Obecně má české zpravodajství

⁵⁴ Například „Policisté si smrt cizince odsedí, potvrdil soud“, kde v článku o smrtelně napadeném Vietnamci, který byl podezřelý z přechovávání drog, je zajímavé jeho označení za *cizince*. Konkrétní určení původu je ve článku zmíněno pouze jednou, bez určení přechodného nebo trvalého pobytu. Je také možné, že se jedná o českého občana, ovšem s vietnamským původem (LN, 2011, 13.října, s. 7).

s cizineckou tematikou kvůli historické zkušenosti s komunistickou nadvládou slabost pro příběhy Davida a Goliáše s totalitní pozadím. Velice sledovanými kauzami jsou tak události kolem Dalajlámy, Nepálu nebo čínských disidentů.⁵⁵

3.1.7.6 Cizinci v evropských státech: „Kebab vítězí nad currywurstem“

Integrace cizinců a jejich konstrukce v jiných evropských státech je v Lidových novinách nejčastěji zmiňována na příkladu Německa a jeho turecké menšiny. Diskurz multikulturalismu je tedy v Lidových novinách přítomen, ale spíše jako koncepce uplatňovaná v zahraničí bez přímého vztahu k České republice. Klíčovými pojmy této kategorie jsou tak *víra, jiní lidé, oddělenost, předsudky, heterogenita, problém, nejistota*. Některé obsahy naráží na předsudky a představu, že je nutné vybrat si jednu z identit, tedy buď muslim, nebo Němec, Francouz atp.⁵⁶ Diskurzivně zajímavé je nejen řešení problému multikulturalismu a asimilace, ale také představení turecké menšiny jako síly: Němečtí Turci volí německé Turky, většina Turků však nemá volební právo. „*Kdyby ano, odpovídala by jejich moc jedné z menších spolkových zemí*“ (Özdemir In LN, 2011, 31/10, s.6). Momentálně má volební právo jeden milion z 2,5 milionu Turků v Německu. Poslední dobou se sice jejich počet v Německu snižuje, ale způsobem, který Německu příliš neprospívá: mnoho příslušníků třetí imigrační generace, tedy vnuci vlny gastarbeiterů, ambiciózní vzdělaní Turci nemohou sehnat v Turecku práci, proto odjíždí do Turecka, kde jsou cizinci ve vlastní zemi. Zůstávají tak ti, kteří v Turecku mají svoje vlastní firmy (turecké firmy zaměstnávají 400 000 lidí), nebo naopak žijí ze sociálních dávek: třetina této třetí generace nedokončila základní školní docházku a žije v uzavřených tureckých komunitách, takže má problémy s německým jazykem (tamtéž).

⁵⁵ Například „Čína: je nevinný, ale z Číny odletět nesmí“, či „Čína zmírnila věznění nositele Nobelovy ceny“ (LN, 2011, 5/10, s. 7).

⁵⁶ Článek „Žertují o muslimech a líbí se to“ (Straková, LN, 2011, 14/9, s. 24) upozorňuje na stránku „A part ca tout va bien“ („Kromě toho to docela jde“), která se právě zabývá scénkami z *aklimatizace* muslimů v evropských společnostech, konkrétně tedy francouzské.

Zajímavé je označení muslimů jako *jiných lidí*, které se objevuje v některých obsazích (např. Janoušek, LN, 2011. 3/10, s.6).

3.1.7.7 Evropská Unie: „Řešení pro Evropu je v mlze“

Kategorie Evropské unie je v Lidových novinách konstruována pomocí jiných kódů než v případě FAZ. Pojmy používané v této kapitole mají často spekulativní povahu, odkazují na někoho třetího, na Evropu bez bližšího určení, kdo se za *Evropou* skrývá⁵⁷ Zpravodajství neobsahuje téměř žádný implicitní prvek evropské sounáležitosti či budování evropské identity. Problémy ostatních států dopadající na Evropskou unii jako celek jsou vnímány izolovaně bez vazby na další státy Unie. Například pomoc Řecku je představována jako německá záležitost, kterou české zpravodajství představuje jako idealizovanou a které nevěří. Řekové jsou představováni jako „popíjející ouzo pod cypřiši“ (Klaus In Weiss, LN, 4/10, s. 1), kteří nemají v Evropské unii správně co dělat a kteří příliš spoléhají na německou pomoc.⁵⁸

3.1.7.8 Češi v zahraničí: „Check Czech“

V českých a německých denících je rozdíl také v člancích, které Čechy, resp. Němce, vykreslují jako cizince. Češi z některých takových srovnání vycházejí téměř groteskně⁵⁹. Více o Česích jako cizincích je zmíněno ve výše uvedených kategoriích, zejména pak v kategorii o Izolacionalismu (kap. 3.6.4.2). Do této kategorie se také řadí konstruktivní úvahy nad úspěšnými či slavnými Čechy působícími v zahraničí a Čechy a jejich známost v zahraničí. Zpravodajství nabízí ambivalentní pohled na Čechy žijící

⁵⁷ Např. „Evropa má představit plán“ (LN, 2011. 24/10, s. 13).

⁵⁸ V narážce na Řeky mínil prezident Klaus nestejnou ekonomickou výkonnost ve srovnání s Německem a ve svém vysvětlení pak akcentoval toto nestejně pracovní nasazení a tempo ekonomiky jak v Řecku, tak v České republice, které vidí jako hlavní příčinu evropského krachu.

⁵⁹ Například článek upozorňuje na kampaň zaměřenou na prevenci rakoviny prostaty, vycházející z podobnosti slov „czech“ a „check“, kde vystupuje Čech v teplákové soupravě. Čech se jmenuje Brano a „hudba ve spotu zní, jako kdyby pocházela ještě z východnější části než je Česká republika“ (LN, 12.10.2011, s. 7).

v zahraničí, kdy na jedné straně je cítit pýcha, na druhé určité odcizení a pochyby, na kolik při své světovosti ještě zůstávají Čechy (Kundera je pojmenováván jako *Francouz Kundera*) (Koho opravdu zná svět?, LN, 2011, 15. Října, s. I). Diskurz poukazuje na fakt, že u slavných Čechů není často znám jejich český původ.

3.1.7.9 Cizinectví a identita: Češi jako cizinci v Evropě

Podrobným čtením, deduktivně-induktivním přístupem a studiem vztahů jsem ve zpravodajství definovala diskurzivní konstrukci, ze které vyplývá problém Čechů s integrací sebe sama mezi další státy. Západní státy nepovažují Českou republiku za vyspělý západní stát, neboť podle převažujícího diskurzu je Česká republika příliš východní a postkomunistická. Navíc se k Evropské unii pouze přidružila a neměla tedy vliv na vytváření podmínek, ale také nepatří do skupiny východních států a ani nyní se aktivně nepodílí na vytváření evropské koncepce. Mezi těmi nejbližšími (Polsko, Slovensko či Maďarsko) vystupuje jako civilizovaný západní stát, který sám sebe diskurzivně konstruuje jako vyspělejší a tedy hierarchicky v lepším postavení.

Tato hypotetická teze mi vznikla v rámci induktivně-deduktivního čtení, dále jsem ji sledovala v rámci dalšího čtení, ze kterého vyplývají níže uvedené kategorie. Sledovala jsem konstrukci cizinců v českém kontextu, stále častěji jsem narážela na srovnávání chování cizinců a Čechů, kteří se vymezují proti cizincům, ať už se jejich jednání dotýká České republiky, či pouze v abstraktní rovině. V průběhu čtení jsem se stále častěji setkávala s nejistotou, která je pro tuto českou národní mediální diskurzivní konstrukci typická. Pro tuto kategorii je charakteristické zobecňování nežádoucího chování některých Čechů jako české vlastnosti. Ilustrujícím příkladem strachu Čechů, že jsou cizinci mezi dvěma světy, a strachu z izolace a nejistoty, jak jsou posuzováni ostatními, je vyjádření Čecho-Američanky Madeleine Albright, která o postavení České republiky říká: „*Češi, už nejste problém*“ (Kaiser, LN, 2011, 4/10, s.4). „*Vy jste dnes součástí řešení, ale ne svízel. Těch dvacet let jsme vás brali jako problém. Můžete být rádi, že na vás už tímto způsobem nemyslíme*“ (Kaiser, LN, 2011, 4/10 s. 4).

3.1.7.10 Evropská unie: „zájmy hlavně naše, peníze hlavně jejich“

Téma Evropské unie prezentují Lidové noviny ze spíše východoevropské, nikoliv z evropské perspektivy. Taková perspektiva se zaměřuje zejména na důsledky

Evropské unie pro Českou republiku nebo skupinu postkomunistických zemí. Oproti Frankfurter Allgemeine Zeitung je zde tedy patrný značný posun po východní ose.

Z diskurzu zpravodajství je patrná nevyváženost, téměř až zmatečnost v dané problematice, jež je téměř opakem k jasným proklamacím v německém tisku, v kterém se také objevují otázky ohledně budoucnosti evropského projektu nejen v souvislosti s ekonomickou krizí a zadluženým Řeckem a dalšími státy Unie. Nechybí ovšem víra v projekt, který Německo očividně přijalo za vlastní. U Lidových novin není naopak tato evropská sounáležitost příliš reprezentována. Například titulek „Summit, nebo derniéra“ ukazuje na velice nejasnou hranici mezi na první pohled tak dichotomními oblastmi: summit, který je setkáním reprezentantů nějakého kontinuálního projektu, derniéra naopak značí ukončení takového projektu. Angela Merkel je ve skupině označena jako „západní sirotek“: pouze Německo ze zemí původní Evropy má zájem o dění v postkomunistických zemích.

3.1.7.10.1 Východní partneři

Lidové noviny se zhruba stejnou měrou jako na světové zpravodajství soustřeďují na postkomunistické země. Značnou část těchto obsahů potom zaujímá dění na Ukrajině⁶⁰. Klíčovými slovy jsou *pochybnosti, skandál, spravedlnost procesů*.

Diskurz se výrazně orientuje v několika politicko–geografických oblastech: První z nich je Slovensko (viz další kategorie), druhou jsou evropští partneři jako Polsko a Maďarsko, další kategorie tvoří Bulharsko a Rumunsko. Směrem na Východ je samostatnou kategorií Ukrajina a následně Rusko. Koncentrovanost na ukrajinské dění potvrzují i zprávy, které nepatří mezi nejdůležitější zpravodajské informace⁶¹. Také

⁶⁰ V období září, říjen 2011 eskalovalo napětí kolem uvězněné Julie Tymošenkové, bývalé premiérky a vůdkyně Oranžové revoluce. Obsahy se diskurzivně se stavějí na obranu Tymošenkové, proti vládnoucímu prezidentovi (viz vzkaz „Dodržujte pravidla demokracie“, LN 2011, 1/9, s. 6).

⁶¹ „Boxer Kličko chce být prezidentem“ (LN, 2011, 5/10, s. 7), nebo „Západ Ukrajiny chce vlastní čas“ (Petra Procházková, LN, 2011, 6/10, s. 7), popřípadě spojení s českou sférou „Čeští umělci se nesměli na Ukrajině svléci donaha (LN 2011, 7/10, s. 24), kde došlo k „cenzuře baletu z obav před reakcí manželky prezidenta Viktora Janukoviče“ (tamtéž).

zprávy z Ruska se překvapivě často tváří jako z kategorie „soft“ zpráv⁶². Klíčovými slovy v článcích s ruskou tematikou jsou *dominující, mocnost, zpět k SSSR, euroasijská strategie*.

3.1.7.10.2 Slovensko

Slovensko má zvláštní postavení, které zcela rozbourává dichotomní představu o tom, kam lze Slovensko zařadit, neboť patří zčásti do skupiny My, zčásti do skupiny Oni jako cizinci a země s vlastními problémy. Slovensko je popsáno jako mladší bratr, který není vzorný, dělá chyby (přijal euro a nyní s tím má problém), tedy je jakýmsi „nezvedným bratrem“, přesto je součástí rodiny. Klíčovými pojmy jsou tak risk, nevědomost. Slovensko se na stránky Lidových novin dostává z historicko-geografických důvodů častěji než v Německu. Jak Lidové noviny, tak Frankfurter Allgemeine Zeitung poskytly velký prostor odmítnutí záchranného fondu Eurozóny. Zatímco FAZ reaguje spíše na téma eurozóny, Lidové noviny se více než FAZ věnují pádu slovenské vlády premiérky Ivety Radičové. FAZ rozebírá dopady na budoucnost záchranného mechanismu euro, český deník si všímá spíše praktických dopadů na slovenskou politickou scénu (Lidové noviny, s. 7, 12.10, 2011).

3.1.7.10.3 Západní Evropa

Kroky Evropské unie jako by byly především kroky Německa. Evropská unie je představována jako moderní konstrukt evropské pragmatické a ekonomické integrace, nikoliv však jako společně budovaná identita.

V případě evropských témat se nejčastěji zmiňuje právě Německo. Vždy jsou vyobrazeni německá kancléřka Merkelová a francouzský prezident Sarkozy, popřípadě

⁶² Například článek ze 4. října „Zahnívání za Brežněva? Ano i ne?“ (LN, 2011, 4/10, s. 6) doplňuje velká fotografie Vladimira Putina brodícího řeku pouze v maskáčových kalhotách a vojenských vysokých botách. O den později byla k drobnému článku „Putinův nálezný amfor v moři bylo divadlo“ také uveřejněna velká korespondující fotografie. Článek byl navíc uvozen podobným headlinem jako placená inzerce, a to „PR ruského prezidenta“ navozující mylný pocit, že se opravdu jedná o placené PR. V tomtéž čísle je navíc článek „Putinovo snění o velkém Rusku“ (s. 12).

místo Sarkozyho Herman Van Rampuy, prezident EU. Ve zpravodajství chybí jasný postoj českých představitelů, dokonce lze říci, že chybí jakýkoliv postoj českých představitelů. Obvykle s k tématu vyjadřují pouze ekonomové, čímž se vytváří diskurz čistě ekonomického problému bez návaznosti na politickou rovinu, popřípadě se vyjádří ministr dané oblasti, nejčastěji ministr financí, který se o událostech a dalších strategiích vyjadřuje spíše s *despektem* a jako *externí odborník*.

Německo je také hodnoceno z hlediska stále patrné polarizace západ vs. východ. Víra ve sjednocené Německo se promítá do víry v jednotnou Evropu, jak dokládá článek „Němci slavili sjednocení a utvrzovali si víru v EU“ (LN, 2011, 4/10, s. 7), kde jsou výslovně uvedeny formulace typu, jak se východní části „*daří dohánět západ*“ připomínající stále ještě nevyrovnanou situaci východního a západního Německa. Explicitně tak uvádí *pokrok* v případě západního Německa a neustále zaostávání, resp. dohánění východního Německa, či „pro Německo není myslitelná žádná budoucnost bez Evropské unie“, které potvrzuje výše uvedené teze o víře v EU, stejně jako věta Angel Merkel pronesená v Cáchách 2010: „Když padne Euro, padne Evropa“ (Schuster, LN, 2011, 9/9: s. 12, *et* FAZ, 15/4, online), která navíc ukazuje na silnou svázanost evropského projektu s ekonomickým ukazatelem.

3.1.7.11 Poznámka k romské menšině

Ačkoliv Romové nepatří do výzkumu jakožto domácí menšina, považují za účelné zařadit je do systému v porovnání s většinovým domácím obyvatelstvem a cizinci, neboť v rámci diskurzivních promluv mají nejnižší postavení až za většinovým obyvatelstvem a cizinci. „*Dnes se spousta dětí stydí za to, že jsou Romové. Nejsem Rom, jsem Iráčan, tvrdí*“ (Kaiser, LN, 2011, 10/9, s. 11). Takové srovnání jsem vyhodnotila jako relativně překvapivé, neboť Irák jako součást arabských zemí není prezentován pozitivně. Celá oblast je prezentován násilně, fanaticky a nevypočitatelně nebezpečně, přesto je v multikulturním diskurzu stavěn výše než domácí menšina. Pro výslednou diskurzivní konstrukci je tedy nutné také brát v potaz tuto hierarchickou strukturu.

4. Kritické diskurzivní studie: Sociodiskurzivní praxe a interdisciplinarita diskurzu

Po zkoumání textu a definování diskurzu navrhuje Fairclough (1995) začlenění sociokulturní praxe jako dovršení rámce CDS. Tato praxe je selektivním přesahem v rámci daného situačního kontextu. (s. 62) Přesah přiblížím pomocí interdisciplinárních aplikací závěru výzkumu. Interdisciplinarita neboli „vzájemná komunikace mezi vědními obory“ (Kraus, 2008, s. 17) je „skutečnou či proklamovanou, neodmyslitelnou tendencí minulého i současného vývoje vědeckého bádání a jeho metodologických principů“. (Kraus, 2008, s. 35) Aplikace závěrů výzkumu a jejich začlenění do kontextu dalších vědních oborů, směrů a přístupů jsou nutnou součástí práce. Tyto koncepty se navzájem prolínají a doplňují, pro účely práce jsou však rozebrány zvlášť.

Diskurz a ideologie

Ideologie byla přiblížena v kapitole 1.4, v této části se práce bude věnovat závěrům analýzy vzhledem k tomuto konceptu. Ideologie se prolíná s konceptem moci a je patrná i v dalších aplikovaných pohledech. Samotné CDS vycházejí ze zkoumání moci a nerovnosti. Základem ideologie je *sdílení* mentálních významů společenských skupin (Van Dijk, 1998, s. 315), a Gramsciho pojetí, hegemonie vyjadřující a podporující moc vládnoucí třídy. Při sledování ideologie v médiích nejde jen o identifikaci takové ideologie (je přítomná vždy), ani o konstatování, že ideologie vládnoucí společnosti je silněji zastoupena než ideologie minoritních skupin; spíše jde o vyvážení míry takové reprezentace ideologií jednotlivých částí společnosti (Foucault, 2002, s. 277), aby nedocházelo k nízké reprezentaci minoritních skupin nebo reprezentaci pouze ve spojení s hrozbou, nebezpečím či negativními událostmi.

Ideologie je nositelem symbolů a reprezentací, je také nositelem vztahu moci a vědění (tento vztah je blíže přiblížen v následující kapitole). Jednou z hlavních funkcí ideologie je legitimizace diskurzu (van Dijk, 1998, s. 255). V případě diskurzivní konstrukce je tedy ideologie ve *Frankfurter Allgemeine Zeitung* a *Lidových novinách* odlišná. Ve *FAZ* dochází k legitimizaci akceptování cizinců ve společnosti a současně zdůraznění nutnosti cizinců asimilovat se do společnosti, přijmout tak její hodnoty a svými symboly a rituály nenarušovat právní ani morální řád společnosti. Ideologie

obsažená v *Lidových novinách* podle závěrů analýzy slouží k legitimizaci vyhraněného postoje vůči cizincům a ospravedlnění obavy z těchto minorit. Ve vztahu k cizineckým minoritám se společnost vyhraňuje v různých fázích vývoje: fáze vyloučení, kdy nepřítomnost znamená vyloučení z diskurzu (neboli „výběr pravdy“, In Foucault, 2002, s. 30), fáze reprezentace jako hrozby, fáze konfrontace My vs. Oni, fáze stereotypizace a multirasová fáze (Wilson, Guttierrez, Chao, 2003, s. 117n.). Až na poslední multirasovou jsou ostatní fáze v německém i českém diskurzu zastoupeny, ačkoliv ne vždy ve stejném kontextu nebo stejné míře. V *Lidových novinách* je v dominantní ideologii znatelný prvek fáze vyloučení - cizinecké téma není preferovaným tématem. Pokud je zmíněno, potom nejčastěji jako hrozba nebo v rámci ideologického čtverce dichotomie My vs. Oni. V případě konstrukce cizinců z vyspělých západních zemí je však ideologický čtverec často obrácen, jsou vyzdvihovány pozitivní atributy takových cizinců a dochází též ke zdůraznění negativních vlastností české identity, resp. jejich nositelů. Takový diskurz potvrzuje tezi, podle které západní civilizace již po zhruba dvě staletí sama sebe definovala jako civilizaci pokroku a „ostatní civilizace si tento ideál vzaly za vzor“ (Lévi-Strauss, 2012, s. 10). Cizinci ze západních zemí jsou obvykle označeni zemí původu, při obecném označení „cizinci“ je spíše odkazováno k ostatním cizincům (tedy nejčastěji z bývalých postkomunistických zemí, příp. Asie) – u nich často dochází ke reprezentování pomocí stereotypů, zejména těch negativních. Tyto stereotypy jsou často obsahově protichůdné („Cizinci nám berou práci“ i „Cizinci nepracují a zneužívají sociální systém“), přesto dochází k upevňování diskurzu, který představuje cizince jako hrozbu.

Frankfurter Allgemeine Zeitung také používá výše zmíněnou kombinaci fází. V diskurzu je patrná stereotypizace a zejména islámští věřící jsou často konstruováni jako hrozba. Tím dochází k časté konfrontaci v islámsko – křesťanské rovině, spíše však z pohledu konfliktu hodnot než vlastního náboženství. Multirasovost je ideální antitezí vyloučení, která neznamena, že alternativní ideologie cizineckých skupin budou reprezentovány kladně, ale že budou reprezentováni více vyrovnaně a že diskurz bude tedy vycházet také z jejich konstruování reality (Wilson, Guttierrez, Chao, 2003, s. 124).

Ideologie konstrukce evropské identity v *Lidových novinách* není zastoupena, nevyznačuje žádnou z charakteristik výše uvedených fází. Zajímavé implikace poskytuje ideologie evropské identity vycházející z FAZ: ideologie není jasně patrná a

ani v tomto případě nelze použít výše uvedené fáze, ačkoliv ideologie vykazuje znaky konfrontace (My- Němci vs. Oni – evropské státy, kterým je nutné pomoci). Multirasovost je v uvedené struktuře fází jako poslední integrační fáze. V kontextu ideologie evropské identity však předchozí stupně chybí, pouze se akcentuje multirasovost a názorová jednota této evropské identity. Taková konstrukce naznačuje přítomnost falešného diskurzu, kdy proklamovaný diskurz neodpovídá reálnému společenskému diskurzu vycházejícímu z „vůle k pravdě“ (Foucault, 2002, s. 30).

Moc

Moc úzce souvisí s ideologií: Ideologie fungují jako symbolické systémy myšlení s cílem uspořádat, dosahovat a stabilizovat mocenské vztahy (Hall, 1996, van Dijk, 1998 In Izadi, Saghaye-Biria, 2007, s. 140). Moc je jeden z konceptů organizující vztahy jak v rámci diskurzu, tak mezi diskurzem a společností. Jedním z hlavních pojetí moci je forma společenské kontroly (Van Dijk, 1997, s. 15). Moc má v rámci diskurzu kontrolní přesvědčovací funkci a také udržuje a kontroluje konsensus ve společnosti, je nástrojem hegemonie. Moc se projevuje jak v jednotlivých diskurzivních událostech, tak následně také prostřednictvím kontroly kontextu a skrze kontrolu diskurzu. Z hlediska mocenského diskurzu jsou témata s cizineckým prvkem různým způsobem vyloučena. „*Diskurz srozumitelně konstruuje, definuje a produkuje objekty vědění a jiné způsoby uvažování naopak vylučuje jako nesrozumitelné*“ (Foucault In Barker, 2006, s. 135). Diskurz tak ovlivňuje nejen nastolování agendy a rámcování, ale také výběr zdrojů a dalších prvků. Témata týkající se výlučně domácího většinového obyvatelstva jsou tedy povětšinou pojímána srozumitelně. U obsahů se zahraničním prvkem naopak dochází často ke zjednodušování a stereotypizaci obsahů.

Stejně ideologie není zastoupena pouze jedním proudem, ale lze vysledovat více typů ideologií, lze moc chápat také jako výsledek plurality mocí (Foucault, 2002, s. 50). Pokud je nejsilněji zastoupena ideologie většinové společnosti, která ideologie cizinců vylučuje nebo je reprezentuje jako nežádoucí či negativní pro většinovou společnost, dochází však k nerovnováze takové plurality. Výsledný diskurz tak připomíná marxistickou koncepci diskurzu, kdy je rasismus stanoven jako alternativa revolučního diskurzu: ten je určen nejen biologicky, ale také centralizovaně a univerzálně (Foucault, 2002, s. 84). Ačkoliv cizinec není čistě rasovou kategorií, je

možné při její konstrukci uplatnit stejné podmínky zkoumání jako právě u rasy a etnicity. Ty jsou *podmínkou* odlišení, a tedy výkonu moci. V diskurzu *Frankfurter Allgemeine Zeitung* a *Lidových novin* se tak uplatňuje jiná forma moci vzhledem k předchozím aplikacím ideologie. Ve FAZ lze pozorovat vztah Němci vs. cizinci, vůči kterým působí Němci spíše jako arbitři evropských hodnot. V *Lidových novinách* záleží na příslušnosti cizince, zda je nositelem „západních“ hodnot, nebo hodnot jiných (dle Lévi-Strausse, 1999, „barbarských“).

Moc se projevuje jak v nastolování agendy, tak vzorcích narace a jednotlivých tématech (Van Dijk, 2008, s. 68n.). S reprezentací a konstrukcí cizinců jsou často spojena násilná témata. Ta lze vysvětlovat jednak jako součást diskurzivní konstrukce. Herman a McChesney (1997) navíc z hlediska mediální produkce upozorňují na univerzalitu takové „násilné narace“, které je rozumět ve všech kontextech (s. 9, In McCullagh, 2002, s. 15).

Interdisciplinarita diskurzu

4.1.1 Koncept národa a národní identity

„Definice národa, co ještě je národ a co už naopak není, je velice problematická, stejně jako definice jiných sociokulturních pojmů. Na jednu stranu má mít člověk z formálního hlediska jednu národnost, stejně jako má člověk pouze jeden určitý rod. Gender studies ale dokazují, že genderů může být více, téměř až nekonečné množství kombinací.“ (Anderson, 2008, s. 21)

Většina vědců se shoduje v závěru, že nacionalismus je těžko uchopitelný a mnohoznačný, často bývá dáván do souvislosti s různými ideologiemi. Pro tuto nejednoznačnost Anderson navrhuje tezi, podle které se jedná o „*politické společenství založené na představách*“ (Anderson, 2008, s. 22) (někdy bývá používán pojem „*imaginární komunity*“ (Barker, 2006, s. 78), čímž akcentuje představu o sounáležitosti členů tohoto společenství a nutné podezíravosti a kontrole oproti Druhým. Definic existuje více a některé z nich poukazují na fakt, že nacionalismus bývá popisován v okamžiku, kdy je potřeba jej nějakým způsobem podpořit. Podle této teze již fáze nutné podpory nastala, neboť nacionalismus a identita jsou nyní stále častěji zkoumaným

tématem (Miller, 2007, Kivisto, Faist, 2008). Tmelícím prvkem těchto společenství založených na představách, resp. imaginárních komunit, je sdílení symbolů, diskurzů a představ o tom, s kým tyto symboly a diskurzy sdílíme a s kým naopak ne. Logika sdílení takových společenství je patrná i u menších celků, než je národ. U větších celků, jakým je například Evropa, nebyla dosud taková sounáležitost ve větší koherentní míře zaznamenána. Myšlenka národní identity, vázaná na koncepci národních států, je historicky mladou vymožeností moderních dějin jako následek průmyslové revoluce. Pojetí nacionalismu je odlišné pro každý jednotlivý národ, Anderson (2008) ale upozorňuje, že *„evropské národy mají tendenci k záměně nacionalismu za provincialismus vedeni představou, že vše, co je ve světě důležité a opravdu přínosné, má svůj původ, nebo přinejmenším kořeny v Evropě“* (s.13). Mezi evropskými státy pak tento výše popsáný odstup funguje také ve vztahu západních a „nových“ evropských států. Nacionalismus je tedy důležité vnímat jako formu diskurzu vzhledem k jeho propojení s politikou a mocí. Nacionalismus v sobě spojuje dva zdánlivě protichůdné proudy: jednak nacionalismus rozděluje svět na jednotlivé jeho národnostní prvky, jednak spojuje: vytváří systém, který legitimuje (a v důsledku též legitimizuje) institucionální řád jednotlivých států. (Anderson, 2008, s. 15).

Soudobé definice identity tak vycházejí z Andersonových tezí o mnohoznačnosti a upozorňují na neustálou reprodukci této identity diskurzivním jednáním, které je základem národní identity. Národní identita je založena tedy zejména na symbolech a diskurzech, jejich sdílení a současně neustálým konfliktům mezi jednotlivými prvky této identity. Je tak založena zejména na konstrukci pomocí narace národa, kde jednotlivé prvky (symboly, rituály, diskurzy, obrazy, příběhy) vytvářejí význam sdílení jak těchto prvků, tak celé identity (Barker, 2006, s. 131).

Závěry výzkumu ukazují, že německý zpravodajský diskurz FAZ je více historicky i kulturně nakloněn multiplicitní národní identitě, aktivně hledá cesty k zapojení všech minorit do společnosti a kolektivní identity. Jak v rovině německé – národní, tak německé – unijní je patrná potřeba dominance německé identity a německých symbolů, diskurzů a hodnot. S těmito prvky identity jsou potom poměřovány prvky ostatních subjektů sdílené identity nebo komunity (ať už v německé, nebo evropské rovině). Ve zpravodajském diskurzu Lidových novin je patrný despekt jak k začleňování minorit, tak k začleňování sebe sama do větších celků, jako je

například Evropská unie. Sdílení evropské identity je tak značně omezeno obavou, že nedojde ke sdílení *všech* identit, ale pouze identit vlastních západních států Evropské unie, zejména Německa. Při porovnání obou diskurzů jako premis pak lze dojít k hypotetickému závěru, že Německo sdílí konstrukt evropské identity, který není ovšem sdílen všemi členy společenství a *de facto* tak není reálnou evropskou, ale pouze německou konstrukcí identity.

Národní rovina je úzce spjata s občanstvím, byť se nejedná o totožné instituty (Barret, Flood, Eade, 2011, s. 9). U občanství je možné více druhů, je ovšem nutné rozlišit občanství formální a neformální. Jedinec může být občanem daného státu, ale přesto být v pozici cizince. Takzvané vnořené občanství (Faist In Kivisto, Faist, 2008, s.12), neboli supranacionální občanství Evropské unie je odlišně diskurzivně vnímáno v případě Němců a Čechů, jak ukázaly výsledky výše uvedené analýzy. Zatímco v německém kontextu je takové občanství reálným diskurzivním konstruktem, v českém kontextu je spíše právním popisem nových práv a povinností, není však reálným kulturním občanstvím, se kterým jsou obyvatelé ztotožněni. Kulturní občanství, které je sociokulturním konstruktem, je tak odtrženo od ekonomického a politického pohledu (Miller, 2007, s. 179).

Pro soudobou společnost jsou patrné dva trendy: vyzdvihování naší kosmopolitnosti a odvržení národní loajality jako něco dávno přežitého na straně jedné a snaha o definici národa a tím definici sebe sama na straně druhé (Mihejl, 2011). Tuto tezi potvrzují také neustálé předsudky proti migrantům či menšinám, patrné jak v reálném, tak v mediálním světě. Klíč (nebo alespoň jeden z hlavních klíčů) k rozluštění složitého vztahu mezi proklamovanými ideálními tvrzeními a každodenním viděním světa či dokonce každodenní realitou leží právě v oblasti médií. Mihejl (2011, s. 167) varuje před přílišnou dichotomizací témat: globalizovaný versus národní, „dobrý“ versus „špatný“ etnocentrismus atp., která vede ke zjednodušení a tím tedy k falešným neautentickým závěrům. V samotném výzkumu pak Mihejl (2011) kritizuje skutečnost, že navzdory přibývajícím případovým studiím z celého světa je velká většina současných výzkumů vedena etnocentricky bez dostatečné percepce jiných alternativ (s. 5). Narážíme tak na dlouhodobý problém dominantních paradigmat omezujících alternativní přístupy.

Odvrhnutí národa jako zastaralé koncepce není udržitelným a reálně uskutečnitelným řešením, neboť nacionalismus je nástrojem sociálního včlenění a solidarity (Mihejl, 2011, s. 166). Rozpad národních a občanských identit není rozpadem jako takovým, ale pouze rozpadem dosavadního přístupu, stejně jako současně dochází k rozšíření národních a občanských principů (Kivisto, Faist, 2007, s. 131). Na první pohled odstředivé tendence (eroze, vylučování i inkluze) tak současně působí na společnost a formují ji. Zatímco snahy o přijetí vycházejí z humanistické tradice a asimilace či jiná forma integrace je spíše moderním rysem společnosti, státy mají tendenci tíhnout k etnocentrismu, kdy při pocitu ohrožení odmítají odlišné kulturní formy: „*morální, náboženské, sociální, estetické - které se nejvíce vzdalují od těch, s nimiž se ztotožňujeme*“ (Lévi-Strauss, 1999, s. 15). Taková reakce je zcela přirozená a Lévi-Strauss (1999, s. 16) připomíná, že lidé mají tendence se takto vyhraňovat proti „divochům“, přitom sama tato reakce je do značné míry „divošská“, téměř až pudová. Takové vyhranění je mnohem více typické pro český mediální cizinecký diskurz než pro německý. Pro přijetí odlišných kulturních zvyků dochází nutně k jejich definici. Lévi-Strauss (1999) v této souvislosti upozorňuje, že „*čím více se pokoušíme stanovit rozdíl mezi kulturami a zvyky, tím více se ztotožňujeme s kulturami a zvyky, které se pokoušíme zavrhnout.*“ (s. 17) Takový přístup je patrný u křesťansko – islámského evropského dilematu, kdy je islám často zpodobněn jako násilný, genderově nevyvážený, a tedy jako barbarský (více v další části o orientalismu). Takovým postojem však přijímáme barbarské vidění světa a tedy jej takto spolukonstruujeme (Lévi-Strauss, 1999, s. 17).

Scruton (2006) navíc upozorňuje na falešné vnímání multikulturalismu, který nesměruje proti „*provinivším se příslušníkům přistěhovalecké menšiny*, ale ve svém důsledku proti *nevinným příslušníkům většiny*“ (s.8). Tento fakt vychází z určitého pocitu kolektivní viny, která je podle Scrutona (tamtéž) typická zejména právě pro Evropu. Tato potenciální vina je pozorovatelná spíše v případě Německa, kde může být motivem ovlivňující výsledný diskurz: diskurz pohlíží na integraci jako na národní povinnost a nesplnění této povinnosti považuje za selhání většinové společnosti.

Ve vztahu k národní identitě lze v případě FAZ a jeho německého diskurzu mluvit o otevřenosti, ale zároveň nadřazenosti německé hegemonie. V českém

diskurzu je patrný komplikovaný vztah k národní identitě vykazující znaky postoje *averze vůči vlastnímu domovu*, který Scruton (2006) nazývá „oikofobie“⁶³ (s. 12). Scruton považuje za důležité provázat jak snahu o integraci příslušníků přistěhovaleckých menšin, tak snahu o vymanění se z oikofobie (s. 15). Tato oikofobie se projevuje zejména v porovnání se západními zeměmi. Tento uvedený závěr odpovídá mediální konstrukci češství, jak ji popsala Šindelářová (2010, s. 61). Oproti této tezi je zajímavé její doplnění vycházející ze závěru práce, podle které se tato averze vůči vlastnímu národu a zdůrazňování negativních vlastností a národních rysů objevuje mnohem více ve vztahu se západní kulturou jako výsledek určitého komplexu méněcennosti.

4.1.2 Orientalismus

Orientalismus je sada západních mocenských diskurzů, kterými západní společnost konstruuje pohled, události a příslušníky tzv. Orientu (spojeného s arabským světem a islámem) a upevňuje tak dominantní pozici západní hegemonie (Barker, 2006, s. 136). Said (1979) konceptem orientalismu poukázal na nedostatečnou a zkreslenou kulturní reprezentaci islámu v západním mediálním diskurzu. Odlišení na základě barvy kůže není v historii ničím novým, prostřednictvím praktikování orientalismu se jedná o formu takového jednání „západního imperialismu formálním způsobem“ (Said In Orientalism as a Tool of Colonialism. In: Youtube [online]. 9:04 – 9:40). Mediální diskurz takového arabského *alter ega* je spojen s hrozbou, nedůvěryhodností, fanatičností, agresí a extremismem (Said, Orientalism as a Tool of Colonialism. In: Youtube [online]. 9:36). Nabízí se paralela s Foucaultovou tezí (2000), podle které je to jedna z podob války jakožto politiky vedené jinými prostředky (s. 120), nebo o „*boj proti nepřátelům tolerantní společnosti*“ (Chomsky, 1998, s. 139). Said (1978) dává orientalismus do souvislosti s identitou a tvrdí, že vytvoření a další udržování identity vyžaduje existenci „*odlišného a soutěžícího alter ega*“ (s. 331, překlad vlastní). V rámci orientalismu jsou arabské země konstruovány jako „*ideální protějšek*“ západní kultuře, a to jako homogenní celek, který je věčný – oproti heterogennímu dynamickému

⁶³ Vychází z oikofobického stádia vývoje jedince – adolescent (Scruton, 2006, s. 12), kdy pociťuje často averzi vůči domácímu prostředí.

západnímu světu (Said In Orientalism as a Tool of Colonialism. In: Youtube [online]. 6:55 – 7:10). Said (1978, Orlando In Nagi – Zekmi, 2008) tak s orientalismem odkazuje na poststrukturalismus a Foucaulta, když potvrzuje roli moci a vědění jako nerozlučných a určujících prvků pro výsledný diskurz, kde důležitou roli hraje také obava a strach (s. 11). Moc v případě orientalismu určitým způsobem nahrazuje vědění: aniž bychom se s arabskou kulturou fyzicky setkali, máme dostatek zkušeností (zprostředkovaného vědění), abychom si vytvořili vlastní stanovisko. Současně se orientalismus stal jednou ze základních postkoloniálních teorií pro zkoumání vztahu dominance (západní kultury) – subordinace (ostatních kultur) (Barker, 2006, s. 149).

Cizinecká diskurzivní konstrukce obsažená v deníku *FAZ* koncepci orientalismu zcela potvrzuje: příslušníci arabských zemí jsou zobrazeni jako fanatičtí, extrémní, spojení s hrozbou a násilím, přičemž tyto atributy jsou konstruovány jako kulturně podmíněné a dané. Konstrukce cizinců v *Lidových novinách* neobsahuje klasický odkaz na orientalismus v tak silné míře jako v případě německého zpravodajství. Konstrukce arabské kultury však odpovídá orientalistickému konceptu, kdy jsou cizinci označeni jako fanatičtí extrémističtí a nebezpeční. Mediálně je tak konstruována důvodná obava z arabského světa. Todorov (2011, s. 216) upozorňuje na sémantické nebezpečí zaměňování islámu, „čtrnáct století starého náboženství ukazujícího cestu duchovního naplnění“, s islamismem, politického programu muslimských militantních skupin, a současně islamismu s terorismem. Islamismus je přitom ideologie vedoucí k násilným trestným činům jen za některých konkrétních okolností, je manicheismem důrazně oddělující pravdu lež, příslušníky a protivníky (Todorov, 2011, s. 115 - 116).

Saidova koncepce orientalismu vysvětluje problematiku přijímání a vyrovnání se s cizími kulturami. Konflikt kultur je samozřejmou součástí konstrukce nejen společnosti, ale také jedince, kterého Todorov (2011, s. 65) nazývá ze své podstaty *plurikulturním* a argumentuje, že tato konfliktní konstruktivistická plurikulturalita je vlastní právě i konstrukci širších společenství. Orientalistická koncepce problematizuje vysvětlování světa „západní“ optikou a důsledně pojmenovává body, které jsou při vyrovnávání se s odlišnými kulturami, zásadní, stejně tak problematizuje manicheistickou konstrukci arabského světa a hledá manicheistické prvky v americko-evropské *civilizaci*. Jedním ze zásadních výchozích bodů je samotná definice barbarství, kdy v první sémantické rovině je barbar vnímán jako cizinec, v druhé – pro diskurz

zásadnější rovině, neboť v sobě obsahuje prvky moci, strachu a ovládní, je barbarství protikladem civilizace (Todorov, 2011, s. 35). Tato polarizovaná konstrukce připomíná myšlenku Lévyho-Strausse (1999, s.11), kdy barborem je „ten, který sám věří v barbarství“.

Todorov vysvětluje současný stav třemi základními charakteristikami západní společnosti: strach, zatrpkllost a nerozhodnost, které ústí v konflikt kultur uvnitř společenství, což demonstruje na příkladech zavraždění dánského režiséra Thea van Ghogha, příběhu Rebelky Ayaan Hirsí Alíové nebo papežovým projevem v Řeznu, ve kterém spojuje křesťanství s racionalitou a jiné náboženství tak implicitně označuje za iracionální (2011, s.14, s.144). Konstrukce kultury je poznamenána nejen tímto náboženským vnímáním, ale zejména společnou dějinnou zkušeností – proto lze vysledovat sdílenou západní zkušenost vůči odlišným náboženstvím, ze stejného důvodu lze také hodnotit evropskou identitu, zatíženou rozdílným uvědomováním si minulosti. Tento fakt považuje Todorov za zásadní pro obtížné budování společné evropské identity (2011).

4.1.3 Morální panika

Popsané chování, kdy média dávají negativní jevy ve společnosti do souvislosti s menšinami, se označuje jako *morální panika* (Hall, 1978).⁶⁴ Vlivem médií jsou běžné historicky všudypřítomné události a jednání jako například pouliční přepadení konstruovány jako novodobá hrozba (s. 29). Prostřednictvím vlivu médií má většinové obyvatelstvo pocit, že se setkávají s násilnými situacemi, přičemž vina je často dávana do souvislosti s minoritami. K takovým závěrům je často využívána interpretace statistik potvrzující například nárůst kriminality (s. 11). Hall (1978) se se svou koncepcí vztahu práva a pořádku (*law and order*) orientoval zejména na rasistický kontext ve vztahu k „černošským“ obyvatelům anglických měst, poznatky jsou však platné i při aplikaci orientálního modelu. Vyčleňování ze společnosti se děje jak označováním

⁶⁴ Tento koncept byl užíván již dříve, původně pro zkoumání deviace, subkultur a mládeže (Barker, 2006, s. 123), v oblasti masmédií jej uvedli Stanley Cohen a Jock Yung (1972 In Slobodová, s. 125).

v oficiálních vládních zdrojích a údajích (takový přístup je znatelný zejména v cizineckém diskurzu Lidových novin), tak obecným používáním vylučujících označení (např. plíživá islamizace, nebo „Arebelion“ jako pojem označení protesty v arabských zemích, FAZ). Samotný orientalistický pohled podporuje morální paniku, když zjednodušuje konstrukci arabských příslušníků na násilný a nevypočitatelný prvek. Morální panika je obsažena v ostatních jednotlivých dílčích diskurzích. V unijním diskurzu je morální panika svázána zejména s ekonomickým diskurzem: budování národní identity a společné Evropy stojí proti ekonomickým ukazatelům a nespolehlivým chováním některých evropských států. Takovou morální paniku podporuje nejen terminologie jako „dluhová krize“ nebo „nutná úsporná opatření“, ale také různé statistiky a krizové scénáře. Morální panika pak působí jako spouštěč: Německo se snaží stabilizovat situaci, aktivně ji řeší, současně však toto aktivní řešení má za následek další šíření terminologie morální paniky a další statistiky.

V českém kontextu je morální panika zastoupena v obecné rovině, kdy jsou s přítomností cizinců opakovány potenciální negativní atributy. Morální panika je ve vztahu k orientalistické koncepci vyjádřena zejména kumulací obsahů s násilnou tematikou paušálně vyobrazující příslušníky arabských zemí jako nebezpečné. Zajímavý je koncept České republiky a její identity jako „cizince v Evropě“ v rámci konceptu morální paniky. Tento pohled je poměrně složitý, neboť Česká republika vykazuje znaky určité bezbrannosti vůči jednání Evropské unie (viz výše zmíněná pasivita) a současně je patrný postoj vyhranění se vůči ostatním zemím. Jako charakteristický rys morální paniky lze chápat i diskurz pocitu nedostatečnosti vůči ostatním evropským státům. Česká identita tak staví sama sebe do postavení odsouzeného na popravišti, který prohlašuje svou vinu (nebo nedostatečnost) ve veřejném odpuštění – takový diskurz Foucault (2000) nazývá diskurzem popraviště (s. 109).

Závěr

Rigorózní práce „*Diskurzivní konstrukce cizinců ve zpravodajství v denících Frankfurter Allgemeine Zeitung a Lidové noviny*“ představila problematiku národní identity a kulturního občanství ve vztahu k cizincům. Práce měla za ambici určit diskurzivní konstrukci cizinců ve výše zmíněných denících. Pro tyto účely nabídla přehled konceptů z oblasti mediálních, kulturních a dalších sociálně-vědních studií a vytvořila tak interdisciplinární průřez oblastí ovlivňujících mediální diskurz konstrukce „cizince“. Práce se soustředila na dva státy, Českou republiku a Německo, které pojímá nejen jako politické útvary, ale také jako historické, kulturní a geograficky vymezené celky. Pro zpracování diskurzu byly zvoleny deníky Frankfurter Allgemeine Zeitung (dále FAZ) a Lidové noviny, které nejsou nejčtenějšími národními deníky, jsou však považovány za respektované. Zkoumaným obdobím bylo září - říjen 2011. Přístupem této práce je kritická analýza diskurzu (Critical Discourse Analysis), resp. kritické studie diskurzu (Critical Discourse Studies), které jsou van Dijkovým (2008) přesnějším označením tohoto přístupu. Kritické diskurzivní studie se používají pro analýzu vztahů moci, jejího zneužívání, dominance, nerovnosti a reprodukce těchto mocenských diskurzů do textů a promluv. Tento přístup navíc podporuje, ne-li přímo vyžaduje, použití interdisciplinárního přesahu do dalších vědních přístupů, proto je součástí práce také přiblížení problematiky plurality kultur, tzv. multikulturalismus, problematika nacionalismu a národní identity, kulturního občanství, a také historické a demografické přiblížení situace ve zkoumaných zemích, stejně jako mediální systémy obou zkoumaných zemí a představení konkrétních deníků Frankfurter Allgemeine Zeitung a Lidové noviny. Kritické diskurzivní studie umožnily ukotvení metody v širším kontextu interdisciplinárních věd. Jako metoda analýzy byla použita zakotvená teorie (grounded theory), která skrze induktivně – deduktivní přístup umožňuje tvořivější, ale metodologicky korektní postup při sledování diskurzivních konstrukcí. Analýza byla vytvořena podle daného postupu (Strauss, Corbin, 1999). Byly vytvořeny kategorie podle obsahů v textech, kategorie byly následně porovnány a podle nich vytvořeny závěry selektivního kódování. Závěry analýzy byly aplikovány na koncept národní identity, občanství, orientalismu a morální paniky. Tyto koncepty jsou pro práci stěžejní, neboť obsahují jak společné, tak odlišné prvky diskurzivní konstrukce cizinců v obou denících.

Pro výzkum byly stanoveny následující výzkumné otázky:

1. *Jaké atributy tvoří konstrukci cizinecké identity ve zpravodajství?*
2. *Jaké lze v použitém diskurzu určit mocenské tendence?*
3. *Jsou v diskurzu užity multikulturální premisy?*
4. *Lze ve zpravodajství definovat konstrukci evropského občanství a evropské identity?*

Atributy použité pro konstrukci cizinecké identity se lišily podle kontextu a českého, nebo německého diskurzu. V českém a německém národním diskurzu je shodným prvkem obava z konfliktu kultur, resp. z ohrožení hodnot vycházejících z kultury většinové společnosti. V německém diskurzu je hlavním dělicím atributem náboženství (křesťanství vs. islám), resp. hodnoty z něj vycházející. Německá většinová společnost se vyděluje zejména proti cizincům z islámských zemí. Podobné nábožensko - kulturní dělítko v českém diskurzu chybí, převládá spíše despekt a obava z čehokoliv cizího, co by potenciálně mohlo ohrozit hodnoty většinové společnosti. Spíše než o kulturní hodnoty se však v případě českého diskurzu jedná o ekonomické hodnoty a pracovní pozice. Zpravodajský diskurz Lidových novin je velice úzce zaměřen na domácí témata, a to jak politická, tak témata běžného života. Zahraniční prvek není často nastolovanou agendou.

V diskurzu FAZ je jasně patrný odkaz na diskurz evropské identity: konstruování cizinecké identity, národní identity a evropské identity je velice silně propojeno. V tomto evropském kontextu však FAZ vytváří relativně ambivalentní diskurz: na jednu stranu je patrná víra ve společnou evropskou identitu sdílející evropské hodnoty, na druhou stranu jsou patrné též pochyby o reálném fungování takové identity. Evropská identita je konstruována jako přenesení německé národní identity v evropském měřítku. Diskurz Lidových novin konstrukci evropské identity jasně neobsahuje a neodkazuje na ni – chybí podmínka *sdílení* takového diskurzu. Diskurz je citelně distancovaný, pohlíží na evropskou identitu spíše jako na politický projekt. V případě Lidových novin chybí patrná víra v takovou identitu, jako lze sledovat u Frankfurter Allgemeine Zeitung.

Mocenské tendence jsou přirozenou součástí diskurzu. V obecné rovině se ve FAZ a Lidových novinách objevují ve formě hegemonie, označování, nastolování agendy, framingu (rámcování), primingu (upřednostňování) (McCombs, 2009). Mocenské tendence jsou patrné skrze morální paniku (Hall, 1978), která se v případě FAZ váže především k příslušníkům arabských zemí, kteří jsou konstruováni orientalistickou optikou jako násilní, nevypočitatelní a fanatičtí. Tato konstrukce však není nikdy formulována explicitně. Diskurz obsahuje i kategorický požadavek společnosti (atribut moci), že pokud cizinci přijmou základní hodnoty společnosti a budou respektovat její kulturu a historii, mohou se integrovat do společnosti. Stále jsou však potenciální hrozbou, jejich cizinecká konstrukce se vytváří sice umírněněji, ale přesto jako cizinecká (tedy odlišná).

V případě Lidových novin morální panika odkazuje obecně k cizincům, vyjma cizinců západního světa. Ti naopak slouží jako mocenský normativ a určují tak správnost a normalitu ve vztahu k českému diskurzu. Tento západní cizinecký diskurz však nevychází přímo od jeho představitelů, ale z ideálních *představ* o takovém západním diskurzu. Diskurz tak obsahuje představu o jiném diskurzu. Morální panika odkazuje zejména k obavě z narušení hodnot. Silné mocenské atributy prokazují vztah moci a vědění: o co slabší je vědění (reálné povědomí o skutečných vlastnostech cizinců a jejich pozitivích či negativích pro společnost, nebo pro konkrétního jedince), o to silnější je moc a síla diskurzivní konstrukce, která tyto cizince popisuje jako společenskou hrozbu.

Multikulturální premisy jsou obsaženy více v případě Frankfurter Allgemeine Zeitung. Pluralita kultur je definována jako prvek moderní společnosti, německá kultura jako kultura většinové společnosti a její hodnoty a normy jsou představeny jako primární. Multikulturální diskurz FAZ staví na nabízení pomoci v integraci. Na druhou stranu v sobě obsahuje sadu hodnot zásadních pro akceptaci většinové společnosti: odkazují zejména k jazyku, vzdělání, aktivní účasti v ekonomickém systému, znalosti historie a respektu německých hodnot. Diskurz Lidových novin multikulturální premisy téměř neobsahuje, integrace cizinců a jejich kultury do společnosti není mediálním tématem, a to jak ve vztahu k cizincům, tak ve vztahu k evropské identitě.

Multikulturní implikace diskurzu ve FAZ ve vztahu k evropské identitě vykazuje aktivní snahu Německa o pluralitu kultur na evropské úrovni. Současně je patrná nevyváženost této plurality: Německo je součástí této identity, její představitel i její arbitr. V evropské rovině jde o dílčí pluralitu kultur svázaných stejnou náboženskou, kulturní i historickou tradicí.

Konstrukce evropského občanství je patrná v diskurzu FAZ. Evropské občanství a evropská identita jsou mediálními diskurzy FAZ, prostřednictvím kterých dochází k expanzi německých (a tedy evropských) hodnot a tradic. V diskurzu Lidových novin není konstrukce evropského občanství silná, naopak je akcentována rozdílnost jednotlivých zemí (jakožto identit).

V případě FAZ tak dochází k zajímavé situaci: cizinecký diskurz je konstruován na úrovni národa, který se snaží akceptovat příslušníky arabských zemí a tolerovat tak další kultury a náboženské vyznání (diskurz plurality kultur se silnou německou hegemonií), a zároveň se vyhraňuje proti akceptaci islámu při konstrukci evropského diskurzu (diskurz plurality kultur sdílející stejné hodnoty, tradice a historii). Lidové noviny nabízejí silný „oikofobní“ diskurz, tedy že příslušníci národa necítí pozitivní sounáležitost k národním hodnotám. Diskurz Lidových novin představuje českou identitu jako „cizince v Evropě“: je součástí projektů, kterých se aktivně neúčastní (ve smyslu budování evropské identity), pro budování „východní protiváhy“ se považuje za příliš západní. Z analyzovaného mediálního diskurzu vyplývá, že pocit nesounáležitosti s evropskou agendou je dán také pocitem nespokojenosti, který se právě projevuje v averzi vůči národním prvkům. Dílčí neúspěchy, nebo nedostatečnosti vůči ideálu jsou diskurzivně formovány jako negativní, ale autentická součást české identity.

Diskurzivní konstrukce cizinců v Evropě není jednomyslným konstruktem, liší se u jednotlivých národních diskurzů. Nejsilněji zastoupenou skupinou, která vykazuje cizinecké znaky, jsou příslušníci tzv. Orientu, kteří jsou stavěni do protikladu s evropskou kulturou. Současně ale tvoří obyvatele Evropy a formují ji tak zevnitř. Diskurzivní konstrukce cizinců využívá protikladné koncepce *My vs. Oni*: Oni – cizinci jsou často zobrazeni spíše jako hrozba, než příležitost. U cizinců je vyšší míra homogenizace (arabské země atp.). Tyto skupiny také nemají takový

prostor pro vyjádření jako zástupci většinové společnosti. Konstrukce se ale liší v případě FAZ i Lidových novin i vzhledem ke kontextu. Diskurzivní konstrukce cizinců na národní úrovni ve FAZ se zaměřuje zejména na orientalistickou skupinu cizinců spojených s islámem: kulturní pluralita, spočívající v praktikování umírněného islámu, není vítána, ale je tolerována, neohrožuje-li většinovou společnost. Diskurzivní konstrukce cizinců na evropské úrovni staví Německo do role lídra Evropy, který tuto roli pojímá jako povinnost. Nesplnění této povinnosti budovat a upevňovat evropskou identitu chápe diskurz jako selhání, a to nejen selhání Německa, ale selhání evropského projektu, vůči kterému si Německo podle diskurzu uvědomuje odpovědnost.

V rámci tohoto evropského diskurzu tedy Německo upevňuje hodnoty spojené s Evropou (odkaz na římskou historii, kulturní tradici, křesťanské hodnoty) a vyhraňuje se proti odlišným koncepcím, zejména postavených na islámských hodnotách (Said, 1978). Současně se v rámci národního diskurzu snaží o začlenění orientalistické kultury, která Německo již z části oficiálně tvoří prostřednictvím přistěhovalců. Toto dilema diskurzů vytváří v Německu rozpolcenost identit.

Diskurz cizinců obsažený v Lidových novinách také obsahuje prvky orientalismu (arabské země a jejich příslušníci jsou vyobrazeni západním způsobem jako neměnný protiklad západního systému hodnot), ale v českém sociodemografickém kontextu chybí reálná zkušenost. Nevzniká tak rozpolcenost jako v případě Německa. Cizinci jsou vyobrazeni jako hrozba, což může být důsledek nízkého vědomí o cizinců a minimálního osobního kontaktu. Diskurz vykazuje silnou míru oddělení cizineckých komunit od většinové společnosti, většinová společnost je vidí spíše jako přítěž. Diskurzivně zajímavé je *sdílení* hodnot: v diskurzu FAZ je sdílení německých hodnot cizinci obsaženo, v českém diskurzu takový prvek chybí. Tento závěr lze spojit s pasivním přístupem české společnosti k integraci: a to jak k integraci cizinců do společnosti, tak integraci do vyššího, tj. evropského celku. Diskurz vyděluje cizince ze západních zemí, kteří jsou konstruováni spíše jako přínos a normativní vzor.

Metoda zakotvené teorie poskytla odpovědi na výzkumné otázky, a také ukázala na propojení a vztahy mezi závěry. Jsou tak patrné i tendence české a německé národní identity ve vztahu k cizincům i k sobě samým. Práce nabízí možnost použití závěrů jako hypotéz pro další výzkum. Jednou z oblastí možného výzkumu je cizinecký

diskurz v porovnání s dalšími domácími deníky zemí, další možností je rozšíření výzkumu o další země. Pro srovnání s ostatními zeměmi Evropy, bylo původně bylo pro tuto práci uvažováno také o Francii. Aplikování závěrů na francouzský či britský zpravodajský diskurz či diskurz dalších zemí evropského společenství by bylo zajímavým přispěním k vědecké diskuzi o evropské identitě, její konstrukci a jejích hodnotách.

Při zaměření se na diskurzivní konstrukci cizinců v České republice by bylo vhodné práci rozšířit o další deníky, případně takové konstrukce mezi sebou porovnat. Jedna z možných hypotéz týkající se českého diskurzu může směřovat k postavení České republiky jako výše definované konstrukce „cizince v Evropě“. Další možná hypotéza může vycházet z reprezentace české národní identity, kterou nabídla tato práce. Potenciální výzkum se také může orientovat na postavení Německa a promítnutí evropského diskurzu do diskurzivní konstrukce německých národních hodnot.

Summary

The thesis *Foreigners in Europe: Discourse Analysis of Construction of „Foreigners“ in News in Newspapers Die Frankfurter Allgemeine Zeitung and Lidové noviny* presented the construction of *foreigners* within the German, Czech and European context. Having focused on the discourse of foreigner identity through the perspective of the Critical Discourse Studies, the aim of the thesis was to identify the discourse of this identity construction, to identify how the discourse is constructed and to apply the conclusions of the analysis to a number of social studies concepts. The interdisciplinary approach to the topic applied in this thesis is so far rather unique in the Czech media studies. The conceptual line of the thesis first introduced the theory of discourse, ideology and power as well as several cultural concepts such as multiculturalism and nationalism. The socio-demographic and media background of the two countries was also introduced. The grounded theory method of analysis was used which showed various categories of the discursive construction of *foreigners*. The conclusions of this analysis were applied to the interdisciplinary context based on which several hypotheses were postulated: There is no unique category of a *European foreigner*, however its construction is highly influenced by orientalism and by labelling people with another history, values beliefs as a threat, which mainly applies to the ethnic members of Arabic countries. There is a strong influence of the European identity discourse in the German media discourse. In the Czech context, on the other hand, the European identity is not a real topic of the Lidové noviny discourse. Foreigner discourse is influenced by the particular national identity. The awareness of the Czech national identity is rather low among its members as well as the awareness of the negative or positive aspects of integrating foreigners. These hypotheses could serve as subjects of a further academic research.

Použitá literatura

Diplomová práce - MIČKOVÁ, Barbora. *Cizinci v Evropě: Diskurzivní analýza konstrukce „cizinců“ ve zpravodajství v denících Die Frankfurter Allgemeine Zeitung a Lidové noviny*. Praha, 2013. 120 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Lenka Vochocová.

Knihy

ANDERSON, Benedict R. *Představy společnosti: úvahy o původu a šíření nacionalismu*. 1. české vyd. Překlad Petr Fantys, Miloslav Uličný. Praha: Karolinum, 2008, 274 s. Limes (Karolinum). ISBN 978-802-4614-908.

BAUDRILLARD, Jean. GANE, Mike. *Baudrillard live: selected interviews*. New York: Routledge, 1993 221 p. ISBN 04-150-7038-4.

BAUMAN, Zygmunt. *Tekutá modernost*. 1. vyd. Překlad S Blumfeld. Praha: Mladá fronta, 2002, 343 s. ISBN 80-204-0966-1.

BARRETT, Martyn D. FLOOD, Chris. a EADE. John. *Nationalism, ethnicity, citizenship: multidisciplinary perspectives*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Pub., 2011, x, 203 p. ISBN 14-438-2841-6.

BAUMAN, Zygmunt. *Society under siege*. Malden, MA: Blackwell Pub., 2002, vi, 256 p. ISBN 07-456-2985-7.

BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011, 439 s. *Žurnalistika a komunikace*. ISBN 978-802-4730-288.

BELL, Allan a Peter GARRETT. *Approaches to media discourse*. 1st ed. Oxford: Blackwell Publishing, c1998, xii, 287 s. ISBN 0-631-19888-1.

CHOMSKY, Noam, FOUCAULT, Michal, ELDERS, Fons; Člověk, moc a spravedlnost, Praha : Intu, 2005. 110s. [z anglického originálu Human nature: justice versus power, z knihy Reflexive water: the basic concerns of mankind přeložil Ondřej Slačálek]. ISBN 80-903355-3-5

CHOMSKY, Noam. *Perspektivy moci : úvahy o povaze člověka a společenského řádu*. Praha : Karolinum, 1998. s. 97. ISBN 80-7184-491-8.

BERGER, L. Berger, LUCKMAN Thomas. *Sociální konstrukce reality - Pojednání o sociologii vědění* (The Social Construction of Reality, a treatise in the sociology of Knowledge), Brno, CDK : 1999, 1.vydání, ISBN 80-85959-46-1.

FAIRCLOUGH, Norman. *Media discourse*. Reprint. London [u.a.]: Arnold, 2002. ISBN 9780340588895.

FAUBION. James D. HURLEY, Robert. *Power the essential works of Foucault, 1954-1984, volume 3*. United States: NEW PRESS (NY), 2000. ISBN 978-156-5847-095.

FAY, Brian. *Současná filosofie sociálních věd: multikulturní přístup*. Vyd. 1. Překlad Jana Ogrocká. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002, 324 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 24. ISBN 8086429105.

FOUCAULT, Michael: *Archeologie vědění*. Praha, Herrmann & synové : 2002, 1.vydání . 318 s. ISBN 80-239-0124-9.

FOUCAULT, Michel. *Diskurs: Autor ; Genealogie : tři studie*. Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1994, 115 s. Filozofie a současnost. ISBN 80-205-0406-0.

FOUCAULT, Michel. *Dohlížet a trestat. Kniha o zrodu vězení*. 1. vyd. Praha: Dauphin, 2000, 427 s. ISBN ISBN 80-86019-96-9.

FOUCAULT, Michel. *Slova a věci*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2007, v, 309 s. Eseje a studie. ISBN 978-80-251-1713-2.

GELLNER, Ernest André. *Národy a nacionalismus*. Překlad Jiří Markus. Praha: Josef Hříbal, 1993, 158 s. Poznání (Josef Hříbal), Sv. 2. ISBN 80-900-8929-1.

GITLIN, Todd. *Letters to a young activist*. New York: Basic Books, c2003, vii, 174 p. Art of mentoring series. ISBN 978-046-5027-385.

GLAZER, Nathan. *We are all multiculturalists now*. 4. pr. Cambridge, Mass. [u.a.]: Harvard Univ. Press, 2003. ISBN 9780674948365.

HALL, Stuart et col., *Policing the Crisis: Mugging, the State and Law and Order*, Palgrave Macmillan. 1978. 448p. ISBN 978-0333220610.

HALL, Stuart a Paul du GAY. *Questions of cultural identity*. 1st ed. London: Sage Publications, 2002, viii, 198 s. ISBN 0-8039-7883-9.

HALL, Stuart a Tony JEFFERSON. *Resistance through rituals: youth subcultures in post-war Britain*. 2nd ed. New York: Routledge, 2006, xxxv, 252 s. ISBN 9780415324366.

HALLIN, Daniel C & Paolo MANCINI. *Systémy médií v postmoderním světě: tři modely médií a politiky*. Vyd. 1. Překlad Tomáš Trampota. Praha: Portál, 2008, 367 s. ISBN 978-80-7367-377-2.

HAMPLOVÁ, Martina. *Migrační vlny ve Spolkové republice Německo po roce 1989 mezi severními a jižními spolkovými zeměmi*. Vyd. 1. Praha: Matfyzpress, 2011, 139 s. Teritoria, sv. 2. ISBN 978-80-7378-155-2.

HARCUP, Tony, *Journalism*, Sage Publications Ltd, 2003, 978-0761974994

HERMAN, Edward S. a Noam CHOMSKY. *Manufacturing consent: the political economy of the mass media*. New York: Pantheon Books, 2002. 412 s. ISBN 978-0375714498.

HOFÍREK, Ondřej, Radka KLVAŇOVÁ a Michal NEKORJAK. *Boundaries in motion: rethinking contemporary migration events*. 1st ed. Brno: Centre for the Study of Democracy and Culture (CDK), 2009, 223 p. ISBN 80-732-5191-4.

HUNTINGTON, Samuel P. *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*. Vyd. 1. Praha: Rybka, 2001, 447 s. ISBN 80-861-8249-5.

CHARAUDEAU, Patrick a Dominique MAINGUENEAU. *Dictionnaire d'analyse du discours*. Paris: Seuil, 2002, 661 s. ISBN 2-02-037845-0.

CHOMSKY, Noam, FOUCAULT, Michal, ELDERS, Fons; *Člověk, moc a spravedlnost*, Praha : Intu, 2005. 110s. [z anglického originálu Human nature: justice versus power, z knihy Reflexive water: the basic concerns of mankind přeložil Ondřej Slačálek]. ISBN 80-903355-3-5.

IYENGAR, Shanto: *Is Anyone Responsible?: How Television Frames Political Issues*, Chicago : The University of Chicago Press, c1991., 195 s., ISBN 0-226-38855-7.

JAKOUBEK, Marek, HIRT, Tomáš. *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit: (antropologická perspektiva)*. Editor Tomáš Hirt. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, 279 s. ISBN 80-868-9822-9.

JIRÁK, Jan a Martin SEKERA. *Masová média a národní identita: příspěvky k poznání role masových médií ve 20. století*. Sborník Národního muzea v Praze. Acta Musei Nationalis Pragae. Series C, Historia litterarum. Řada C, Literární historie. Praha: Národní Muzeum, 2010. č. 55. 3-4. 90 s. ISBN 0036-5351.

JØRGENSEN, Marianne. PHILLIPS. Louise. *Discourse analysis as theory and method*. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications, 2002, viii, 229 p. ISBN 0761971122.

JUNGIUS, Björn. *Pracovní migrace a systémy sociálního zabezpečení: Německo: Krize zaměstnanosti migrantů v Německu: zpráva o Německu*. Migrace Online. 2011, 14.7. Dostupné z: <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2310714>.

KALTER, Frank ed. *Migration und Integration*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, c2008, 569 s. Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie, Sonderheft 48/2008. ISBN 9783531150680.

KELLY, Mary, MAZZOLENI Gianpietro a et al. *The media in Europe: the Euromedia Research Group*. 3rd ed. London: Sage Publications, 2003. ISBN 978-076-1941-323.

KIVISTO, Peter, FAIST, Thomas. *Citizenship: discourse, theory, and transnational prospects*. Malden, MA: Blackwell Pub., 2007, vi, 166 p. ISBN 9781405105514.

KRAUS, Jiří. *Jazyk v proměnách komunikačních médií*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2008, 172 s. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze, 15. ISBN 978-802-4615-783.

KYMLICKA, Will. *Politics in the vernacular: nationalism, multiculturalism, and citizenship*. New York: Oxford University Press, 2001, 383 p. ISBN 01-992-4098-1.

KYMLICKA, Will. *Citizenship and Identity in Canada*, in: Bickerton, J. – Gagnon, A.-G. (eds.): *Canadian Politics*, Peterborough, Broadview Press, 1999. pp. 19 – 38. 978-1442601215

LEONTIEVA, Yana. NOVOTNÝ, Lukáš. *Jaká je naše společnost?: otázky, které si často klademe--*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010, s.216. ISBN 978-80-7419-025-4.

LÉVI-STRAUSS, Claude. *Rasa a dějiny*. Vyd. 1. Brno: Atlantis, 1999, 71 s. ISBN 80-710-8138-8.

McCOMBS, Maxwell: *Agenda setting*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. Preložil Vlastimil Nečas. 256 s. ISBN 978-80-7367-591-2.

McCULLAGH, Ciaran a Jo CAMPLING. *Media power: a sociological introduction*. New York: Palgrave, 2002, x, 218 p. ISBN 03-336-4341-0.

MIHELJ, Sabina. *Media nations: communicating belonging and exclusion in the modern world*. New York: Palgrave Macmillan, 2011, ix, 220 p. ISBN 02-302-31853.

MILLER, Toby. *Cultural citizenship: cosmopolitanism, consumerism, and television in a neoliberal age*. Philadelphia: Temple University Press, 2007, ix, 236 p. ISBN 1592135617.

NOELLE-NEUMANN, Elisabeth. *The Spiral of silence: public opinion - our social skin*. 2nd ed. Chicago, London: University of Chicago Press, c1993, xii, 269 s. ISBN 0-226-58936-6.

ORLANDO, Valérie. *Knowledge, Power and Fear: Edward Said and the "Mainstreaming" of Postcolonial Literary Thought*. In: NAGY-ZEKMI, Edited by Silvia. *Paradoxical citizenship: essays on Edward Said*. 1st pbk. ed. Lanham: Lexington Books, 2008, s.11. ISBN 978-0739132586.

PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006, 328 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-0871-3.

PŘIBÁŇ, Jiří. *Jací můžeme být?: podoby demokracie a identity v multikulturní situaci*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2004, 115 s. Post, sv. 8. ISBN 80-864-2930-X.

RANTANEN, T.: *The Media and Globalization*. SAGE Publications, London. 2005. 1. vyd. 180 s. ISBN 07619-7312.5.

REESE, D. Stephen, GANDY, H. Oscar, GRANT, E. August, Jr.: *Framing Public Life. Perspectives on Media and Our Understanding of the Social World*. Lawrence Erlbaum Associates, Inc., Publishers, 2003. 399 s. ISBN 0-8058-3653-5.

SAID, Edward W. *Orientalism*. 1st Vintage Books ed. New York: Vintage Books, 1979c1978, xi, 368 p. ISBN 03-947-4067-X.

SARRAZIN, Thilo. *Deutschland schafft sich ab: wie wir unser Land aufs Spiel setzen*. 10. Aufl. München: Deutsche Verlags-Anstalt, 2010, 461 p. ISBN ISBN 978-3-421-04430-3.

SCHEU, Harald, Christian. *Migrace a kulturní konflikty*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2011, 322 s. Teritoria, sv. 2. ISBN 978-808-7284-070.

SCHULZ, W., HAGEN, L., SCHERER, H., REIFOVÁ, I.: *Analýza obsahu mediálních sdělení*. Praha: Karolinum, 1998.

SCRUTON, Roger. *Imigrace, multikulturalismus a nutnost bránit národní stát*. Praha: Občanský institut, 2006, 15 s. Bulletin (Občanský institut). ISBN ISBN 80-86972-08-9.

STÖBER, Rudolf. *Deutsche Pressegeschichte: von den Anfängen bis zur Gegenwart*. 2. überarbeitete Aufl. Konstanz: UVK Verlagsgesellschaft, 2005. ISBN 978-382-5227-166.

TODOROV, Tzvetan. *Strach z barbarů: kulturní rozmanitost, identita a střet civilizací*. Vyd. 1. Překlad Jindřich Vacek. Litomyšl: Paseka, 2011, 237 s. ISBN 978-807-4321-115.

TESAŘ, Filip. *Etnické konflikty*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 251 s. ISBN 978-807-3670-979.

THOMAS W.I., THOMAS D.S. *The child in America: Behavior problems and programs*. New York: Knopf. 1928.

TRAMPOTA, Tomáš – VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. *Metody výzkumu médií*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. 293 s. ISBN 978-80-7367-683-4.

van DIJK, Teun Adrianus. *Ideology: a multidisciplinary approach*. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications, 1998, x, 374 p. ISBN 07-619-5655-7.

van DIJK, Teun A.. *Discourse and context: a sociocognitive approach*. 1. publ. Cambridge: Cambridge University Press, 2008b. ISBN 0-521-89559-6.

van DIJK, Teun Adrianus. *Discourse and power*. New York: Palgrave Macmillan, 2008a, xi, 308 p. ISBN 02-305-7409-2.

WILSON, Clint, GUTIÉRREZ, Félix, CHAO, Lena. *Racism, sexism, and the media: the rise of class communication in multicultural America*. 3rd ed. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications, c2003, xiii, 327 p. ISBN 07-619-2516-3.

WODAK, Ruth. *The discursive construction of national identity*. Překlad Angelika Hirsch, Richard Mitten. Edinburgh: Edinburgh University Press, 1999, x, 224 s. Critical discourse analysis series. ISBN 07-486-1080-4.

Příspěvek ve sborníku

DAWISHA, Adeed. *Nation and Nationalism: Historical Antecedents to Contemporary Debates*. International Studies Review. 2002, roč. 4, č. 1, s. 3-22. ISSN 1521-9488. DOI: 10.1111/1521-9488.00250. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/1521-9488.00250>

INGLIS, Christine. *Multiculturalism: New Policy Responses to Diversity*. UNESCO [online]. 2003, č. 4 [cit. 2012-12-09]. Dostupné z: <http://www.unesco.org/most/pp4.htm>

IZADI, Foad. SAGHAYE-BIRIA, Hakimeh. *A Discourse Analysis of Elite American Newspaper Editorials: The Case of Iran's Nuclear Program*. Journal of Communication Inquiry 31.2 (2007): 140-65.

JIRÁK, Jan. Masová média a národní identita. In JIRÁK, Jan a Martin SEKERA. Masová média a národní identita: příspěvky k poznání role masových médií ve 20. století. Sborník Národního muzea v Praze. Acta Musei Nationalis Pragae. Series C, Historia litterarum. Řada C, Literární historie. Praha: Národní Muzeum, 2010. č. 55. 3-4. 90 s. ISBN 0036-5351.

KYMLICKA, Will. *Multiculturalism: Success, Failure and the Future*. Washington DC: Migration Policy Institut. 2012, Dostupné z: <http://www.migrationpolicy.org/pubs/Multiculturalism.pdf>

KRAMER, Martin. *Coming to Terms: Fundamentalists or Islamists?*. In: Middle East Quarterly [online]. 2003 [cit. 2012-08-07]. Dostupné z: <http://www.webcitation.org/query?url=http://www.geocities.com/martinkramerorg/Terms.htm&date=2009-10-26+02:20:35>

KŘÍŽKOVÁ, Martina. *Cizinci, naši a média: mediální analýzy*. Praha: Multikulturní centrum ve spolupráci s UNHCR, 2007, 106 s. ISBN 80-239-8475-6. Dostupné z: <http://www.mkc.cz/cz/nase-publikace.html>

NORRIS, Pippa a Ronald F. INGLEHART. *Muslim Integration into Western Cultures: Between Origins and Destinations*. Political Studies. 2012, roč. 60, č. 2, s. 228-251. ISSN 00323217. DOI: 10.1111/j.1467-9248.2012.00951.x. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1467-9248.2012.00951.x>

POLONSKA-KIMUNGUYI, E. a P. KIMUNGUYI. *Media in the construction of pan-national identity*. International Communication Gazette. 2011-10-27, roč. 73, č. 6, s. 507-523. ISSN 1748-0485. DOI: 10.1177/1748048511412283. Dostupné z: <http://gaz.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/1748048511412283>.

REIFOVÁ, Irena. *Pojem populárního občanství jako teoretický rámec studia populární kultury v socialistické a postsocialistické společnosti*. In JIRÁK, Jan a Martin SEKERA. *Masová média a národní identita: příspěvky k poznání role masových médií ve 20. století*. Sborník Národního muzea v Praze. Acta Musei Nationalis Pragae. Series C, Historia litterarum. Řada C, Literární historie. Praha: Národní Muzeum, 2010. sv. 55. 3-4. s. 71. ISBN 0036-5351.

SLOBODOVÁ Beata. *Morálná panika*. In: *Masmediálna komunikácia a realita I. : masmédiá a sociálna konštrukcia reality : masmédiá a kultúrna identita* / Slavomír Magál, Miloš Mistrík, Martin Solík (eds.). - 1. vyd. - Trnava: Fakulta masmediálnej komunikácie UCM v Trnave, 2009. - ISBN 978-80-8105-124-1. - S. 125-132.

SCHLESINGER, Philip. *Europeanness: A New Cultural Battlefield?* In Hutchinson, J. and Smith, A.D. (eds) *Nationalism*, Oxford: Oxford University Press, 316-325. ISBN 0192892606.

ŠENKÝŘOVÁ, Lenka. *Konstrukce češství v českých tištěných médiích: Mladá fronta (Mladá fronta DNES) a Rudé právo v letech 1989 a 2002*. In JIRÁK, Jan a Martin SEKERA. *Masová média a národní identita: příspěvky k poznání role masových médií ve 20. století*. Sborník Národního muzea v Praze. Acta Musei Nationalis Pragae. Series C, Historia litterarum. Řada C, Literární historie. Praha: Národní Muzeum, 2010. sv. 55. 3-4. 90 s. ISBN 0036-5351.

van Dijk, Opinions and ideologies in the press In BELL, Allan a Peter GARRETT. *Approaches to media discourse*. 1st ed. Oxford: Blackwell Publishing, c1998b, s. 21 - 63. ISBN 0-631-19888-1.

TOŠNEROVÁ, Barbora. Mediální obraz cizinců v českém tisku za roky 2008 a 2009. In: *Migrace Online* [online]. 2010 [cit. 2012-12-30]. Dostupné z: <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2225285>

WODAK, Ruth. CHILTON, Paul. *A new agenda in (critical) discourse analysis: theory, methodology, and interdisciplinarity*. Philadelphia: J. Benjamins Pub. Co., 2007. ISBN 9789027227157.

WODAK, Ruth. 2003, '*Auf der Suche nach europäischen Identitäten: Homogene und/oder multiple sprachliche Identitäten*'. R de Cillia, H-J Krumm & R Wodak (eds), in: *Die Kosten der Mehrsprachigkeit : Globalisierung und sprachliche Vielfalt / The Cost of Multilingualism : Globalisation and Linguistic Diversity*. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Vienna, pp. 125-134.

Elektronické dokumenty

Anon. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. In: *Presseurop* [online]. 2012 [cit. 2012-12-10]. Dostupné z: <http://www.presseurop.eu/cs/content/source-profile/538-frankfurter-allgemeine-zeitung>

Anon. *Germany's Daily Newspapers*. In: *Goethe Institut* [online]. Nov 2011 [cit. 2012-12-12]. Dostupné z: <http://www.goethe.de/wis/med/pnt/zuz/en8418130.htm>

Anon. *Nicolas Sarkozy declares multiculturalism had failed*. In: The Telegraph [online]. 2011 [cit. 2012-12-09]. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/8317497/Nicolas-Sarkozy-declares-multiculturalism-had-failed.html>

Anon. *Qualität, Glaubwürdigkeit & Renommee*. Frankfurter Allgemeine Zeitung [online]. 2010, n.d. [cit. 2012-12-03]. ISSN 0174-4909. Dostupné z: <http://verlag.faz.net/mediaportal/f-a-z/frankfurter-allgemeine-zeitung-zeitung-fuer-deutschland-qualitaet-glaubwuerdigkeit-renommee-11835371.html>

AP, *Norway attack: at least 80 die in Utøya shooting, seven in Oslo bombing*. The Guardian [online]. 2011, 23/7 [cit. 2012-12-19]. Dostupné z: <http://www.guardian.co.uk/world/2011/jul/23/norway-attack-utoya-shooting-oslo>

AWA 2012: *F.A.Z. und F.A.S. erreichen über zwei Millionen Leser*. Frankfurter Allgemeine Zeitung [online]. 2010, n.d. [cit. 2012-12-03]. ISSN 0174-4909. Dostupné z: <http://verlag.faz.net/unternehmen/presse/pressemitteilung-awa-2012-f-a-z-und-f-a-s-erreichen-ueber-zwei-millionen-leser-11810801.html>

Canadian Multiculturalism: *An Inclusive Citizenship*. In: Citizenship and Immigration Canada [online]. 2012-10-19 [cit. 2012-12-09]. Dostupné z: <http://www.cic.gc.ca/english/multiculturalism/citizenship.asp>

Český statistický úřad. [online] Dostupné z: <http://www.czso.cz>

Čtenost deníků ve 3. čtvrtletí 2011 In Mediaguru [online]. 2011 [cit. 2012-10-11]. Dostupné z <http://www.mediaguru.cz/2011/11/ctenost-deniku-nizsi-vede-stale-blesk/#.ULy-qELE06U> [graf]

European Commission: *The Economy of Culture in The EU* [online]. 2012-10-19 [cit. 2012-09-09]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/culture/pdf/doc883_en.pdf

Goethe Institut [online]. Nov 2011 [cit. 2012-12-12]. Dostupné z: <http://www.goethe.de/wis/med/pnt/zuz/en8418130.htm>

Good-bye Multiculturalism — Hello Assimilation? In: *Migration Information Source* [online]. 2006 [cit. 2012-12-09]. Dostupné z: <http://www.migrationinformation.org/Feature/display.cfm?ID=540>

CHYTIL, Daniel. *Podíl cizinců na celkový počtu obyvatel Evropské unie* In: Český statistický úřad [online]. 2009 [cit. 2012-10-11]. Dostupné z [http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/c5cfebca9de6e905c125723a004180a6/0997d99760cfb4b5c12570820040b747/\\$FILE/oby09.pdf](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/c5cfebca9de6e905c125723a004180a6/0997d99760cfb4b5c12570820040b747/$FILE/oby09.pdf) [graf]

CHYTIL, Daniel. *Život cizinců v České republice*. In: Český statistický úřad, tisková konference ke 14.2.2012 [online]. 2012 [cit. 2012-04-25]. Dostupné z: www.czso.cz/sldb2011/redakce.nsf/i/.../50999191.ppt

IHT to publish F.A.Z. Weekly. In: NY Times [online]. 2002 [cit. 2012-11-15]. Dostupné z: http://www.nytimes.com/2002/06/24/business/worldbusiness/24iht-faz_ed3_.html

Jeder Vierte ist Türke. Der Spiegel [online]. 2009 [cit. 2012-10-11]. Dostupné z: <http://www.spiegel.de/images/image-140943-galleryV9-htim.jpg> [graf]

Lernen Sie unsere F.A.Z.- Leser kennen. Frankfurter Allgemeine Zeitung [online]. 2010, n.d. [cit. 2012-12-03]. ISSN 0174-4909. Dostupné z: <http://verlag.faz.net/mediaportal/f-a-z/auflagen-reichweiten/kurz-knapp-lernen-sie-unsere-f-a-z-leser-kennen-11842532.html>

Lidové noviny s přílohami. In: MAFRA [online]. n.d. [cit. 2012-12-10]. Dostupné z: http://www.mafra.cz/cs/default.asp?y=mafra_all%5Ccs_pro-inzerenty_lidove-noviny-s-magaziny.htm

Migranten werden Schwaben. Die Zeit [online]. 2012, č. 47 [cit. 2012-11-24]. ISSN 0044-2070. Dostupné z: <http://www.zeit.de/2012/47/Stuttgart-Auslaender-Integration>

More people with an immigrant background living in Germany. In: Expatica: News and Information for the International Community [online]. 11/03/2008 [cit. 2012-12-10].

Dostupné z: http://www.expatica.com/de/news/local_news/More-people-with-an-immigrant-background-living-in-Germany--.html

Multiculturalisme: «Sarkozy déplace le débat». In: La Liberation [online]. 11-2-2011 [cit. 2012-12-09]. Dostupné z: <http://www.liberation.fr/politiques/01012319475-multiculturalisme-sarkozy-deplace-le-debat>

Německo páchá sebevraždu. In: Academia [online]. 2010 [cit. 2012-12-15]. Dostupné z: <http://www.academia.cz/nemecko-pacha-sebevrazdu.html>

Právo [online]. 2012 [cit. 2012-12-09]. Dostupné z: <http://www.pravo.cz/inzerce/profil2.php>

Sčítání lidu v České republice: cizinci navýšili počet obyvatel ČR. Www.czech.cz [online]. 2012 [cit. 2012-09-25]. Dostupné z: <http://www.czech.cz/cz/Objevte-CR/Fakta-o-CR/Obecna-fakta-o-CR/Scitani-lidu-v-Ceske-republice---cizinci-navysili>.

Schweiz überwiegend bei EU-Bürgern beliebt. In: Schweizer Fernseher [online]. 2011 [cit. 2012-09-15]. Dostupné z: <http://www.tagesschau.sf.tv/Nachrichten/Archiv/2011/10/10/Schweiz/Schweiz-ueberwiegend-bei-EU-Buergern-beliebt>

Schweiz will Ausschaffungsentscheid entschärfen. Frankfurter Allgemeine Zeitung. 2011, 29/11/2010. ISSN 0174-4909. Dostupné z: <http://m.faz.net/aktuell/politik/ausland/auslaender-referendum-schweiz-will-ausschaffungsentscheid-entschaerfen-11068747.html>

FAZ

Frankfurter Allgemeine Zeitung. Frankfurt: Fazit – Stiftung. 2011 – září. ISSN 0174-4909.

Frankfurter Allgemeine Zeitung. Frankfurt: Fazit – Stiftung. 2011 – říjen. ISSN 0174-4909.

Články citované v rigorózní práci

Anon. *Alternative Nobelpreis für klimafreundlichen Chinesen*. Frankfurter Allgemeine Zeitung. 2011, č. 229. S.19 ISSN 0174- 4909.

Anon. *Briefe an die Herausgeber: Die Linken oder: Multikulti in Kalifornien*. Frankfurter Allgemeine Zeitung, 2011. Č.239. s.7 ISSN 0174- 4909.

Anon. *Imam in Oberbayern*. Frankfurter Allgemeine Zeitung. 2011, č. 207, s. 37. ISSN 0174-4909.

Anon. *Kurze Anmeldungen*. Frankfurter Allgemeine Zeitung. 2011, č. 206. s.17 ISSN 0174-4909.

Anon. *Nach Doppelmord von Krailling jetzt Anklage*. Frankfurter Allgemeiner Zeitung. 2011, č. 205.

Anon. Merkel: *Multikulti ist gescheitert*. 2011, č. 241. Dostupné z: <http://www.faz.net/frankfurter-allgemeine-zeitung/politik/merkel-multikulti-ist-gescheitert-11050740.html>).

BADENHOP, Peter, SATTAR, Majid, *OECD: Deutschland fehlt es an Hochqualifizierten*. Frankfurter Allgemeine Zeitung. 2011, č. 214, s. 1-2. ISSN 0174-4909.

BANNAS Güner., *Missionar der Vernunft*. Frankfurter Allgemeine Zeitung. 2011. č.222, s.3. ISSN 0174- 4909

BENEDIKT XVI. *Ökologie des Menschen*. Frankfurter Allgemeine Zeitung. 2011. č.222, s.8. ISSN 0174- 4909

DECKERS, Daniel. *Öffentliche Religion*. Frankfurter Allgemeine Zeitung. 2011. č.223, s.1. ISSN 0174- 4909

STURM, Peter. *Nach dem Euro- Austritt würden Lebensmittelknapp*. Frankfurter Allgemeine Zeitung. 2011, č. 213, s.17. ISSN 0174- 4909.

FAZ: Merkel: *Multikulti ist gescheitert*. 2011, č. 241. Dostupné z: <http://www.faz.net/frankfurter-allgemeine-zeitung/politik/merkel-multikulti-ist-gescheitert-11050740.html>).

HAUPT, Friederike. *Marie will ans Meer...* Frankfurter Allgemeine Zeitung. 2011, č. 213, s.6. ISSN 0174-4909

Hermann, Reiner., MARTENS, M. *Deutschland ist ein Einwanderungsland*. Frankfurter Allgemeine Zeitung. 2011. č.216, s.5. ISSN 0174- 4909

JÖRG, Thomas, TOEPFER, Stephan. *Papst enttäuscht Hoffnung auf Mehr Ökumene*. Frankfurter Allgemeine Zeitung. 2011. č.223, s.1. ISSN 0174- 4909

KOHLER. Berthold. *Uneuropäisch*. Frankfurter Allgemeine Zeitung. 2011. č.216, s.1. ISSN 0174- 4909.

PAPON, Kerstin. „*Tulpenkrieg*“ *zwischen Rumänien und Niederlanden*. Frankfurter Allgemeine Zeitung. 2011, č. 220. s.7. ISSN 0174- 4909.

MARTENS, Michael. *1000 mögliche Terroristen, 128 Gefährder in Deutschland: Friedrich warnt von Einzeltäter / Studie über Salafisten*. Frankfurter Allgemeiner Zeitung. 2011, č. 207, s.7. ISSN 0174- 4909.

MERTENS, Michael. *Imam in Oberbayern: Szenen aus Pensberg: Die Angst vor den Anderen*. Frankfurter Allgemeine Zeitung. 2011, č. 207, s.37. ISSN 0174- 4909.

MUSSLER, WERNER a MANFRED SCHÄFERS. „*Diese Krise ist existenziell*“. Frankfurter Allgemeine Zeitung [online]. 2010, 14/5 [cit. 2012-12-03]. ISSN 0174-4909. Dostupné z: <http://www.faz.net/aktuell/wirtschaft/europas-schuldenkrise/europaeische-wirtschaftspolitik-diese-krise-ist-existenziell-1982286.html>

Anon. *Nach einem Euro-Austritt würden Lebensmittel knapp*. Frankfurter Allgemeine Zeitung. 2011, č. 213, s.17. ISSN 0174- 4909.

Anon. *Norwegische Rechtspopulisten verlieren bei Kommunalwahlen*. Frankfurter Allgemeine Zeitung. 2011, č. 214. ISSN 0174- 4909.

OEHRLEIN, Joseph. *NATO meldet Erfolge in Afganistan*. Frankfurter Allgemeine Zeitung. 2011, č. 239. s.7. ISSN 0174- 4909.

KOLONKO, Petra. *Jetzt passt der Wein zur Comissatio*. Frankfurter Allgemeine Zeitung. 2011, č. 212, s.9. ISSN 0174- 4909.

RÜB, Matthias. *Kaliforniern ändert Einwanderungsrecht*. Frankfurter Allgemeine Zeitung, 2011. Č.235. s.7 ISSN 0174- 4909.

SHUSHACK, Dennis. *Tellerwascher statt Kellnern: Der junge Tunesier folgte der geliebten Schweizerin*. Frankfurter Allgemeiner Zeitung. 2011, č. 208

Anon. *Wachsende Furcht von Griechenlands Bankrott*. Frankfurter Allgemeine Zeitung. 2011, č. 213, s.27. ISSN 0174- 4909.

HEIL. Christiane. *Wie er sich mit einem Typen vergnügte*. Frankfurter Allgemeine. 2011, č. 212, s. 7. ISSN 0174-4909.

SÖLDT. Rüdiger. *Sie können alles ausser Hochdeutsch*. Frankfurter Allgemeine. 2011, č. 211, s. 4. ISSN 0174-4909.

MARTENES, Michael. *Schäuble verliert die Geduld mit Griechenland*. Frankfurter Allgemeine. 2011, č. 212, s11. ISSN 0174-4909.

WELTER, Patric. *Deutschland wird für alle garantieren müssen*. Frankfurter Allgemeine Zeitung. 2011, č. 213, s.17. ISSN 0174- 4909.

WELTER, Patric. *Deutschland wird für alle garantieren müssen*. Frankfurter Allgemeine Zeitung. 2011, č. 213, s.17. ISSN 0174- 4909.

Lidové noviny

Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011 - září. ISSN 0862-5921.

Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011 - říjen. ISSN 0862-5921.

Články citované v rigorózní práci

BEDNÁŘOVÁ, Veronika. *Proč mají liní rodiče šťastnější děti?* Lidové noviny. Relax. Praha: Lidové noviny, 2011, 21. října. s. II. ISSN 0862-5921.

BOUC, František: *Mýty o německém hospodaření.* Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 12. září. s.11 ISSN 0862-5921.

BYSTROVOVÁ Marta. *Koho opravdu zná svět?* Lidové noviny. Relax. Praha: Lidové noviny, 2011, 15. října. s.II. ISSN 0862-5921.

ČERNOHORSKÝ, Václav: *Němci lámou hůl nad Řeckem.* Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 12. září. s.13. ISSN 0862-5921.

ČERNÝ, Pavel. CHALOUPSKÁ, Markéta. „*Krejčíř řadí v africkém podsvětí*“, Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 1. října. s.8 ISSN 0862-5921.

Čtk. *Boxer Kličko chce být prezidentem,* Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 5. října. s.7 ISSN 0862-5921.

Čtk. „*Dodržujte pravidla demokracie*“: *Varování Ukrajíně.* Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 1. října. . s.6 ISSN 0862-5921

Čtk. „*Dodržujte pravidla demokracie*“: *Varování Ukrajíně.* Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 1. října. s.6. ISSN 0862-5921.

Čtk. *Češi skončili v Zambijské cele.* Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 24. října. s.4. ISSN 0862-5921.

Čtk. *Čína zmírnila věznění nositele Nobelovy ceny.* Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 5. října. s.6. ISSN 0862-5921.

Čtk. *Japonsko: Nové kapsle ochrání v případě tsunami.* Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 1. října. s.7 ISSN 0862-5921.

Čtk. *K žádosti Palestinců se vyjádří experti.* Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 1. října. . s.7 ISSN 0862-5921.

Čtk. *Kaddáfího mluvčí zatčen? Pochybuje i vláda rebelů.* Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 1. října. s.7 ISSN 0862-5921.

Čtk. *Policisté si smrt cizince odsedí, potvrdil soud.* Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 13. října. s.4 ISSN 0862-5921.

Čtk. *Při demonstracích zahynulo 11 lidí.* Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 1. října. s.7 ISSN 0862-5921.

Čtk. *Putinův nález amor v moři bylo divadlo.* Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 6. října. . s.7. ISSN 0862-5921.

Čtk. *Slovensko: Podnikatel zahynul při výbuchu vozu.* Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 1. října. . s.7 ISSN 0862-5921.

Čtk. *V arabské vesnici zapálili mešitu.* Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 5. října. s.7. ISSN 0862-5921.

Čtk. *V USA varuje před rakovinou prostatický Čech.* Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 12. října. s.7. ISSN 0862-5921.

Čtk. *Volby vyhráli lidovci. Chtějí omezit přistěhovalectví.* Praha: Lidové noviny, 2011, 24. října. s.6. ISSN 0862-5921.

FEŘTEK, Tomáš. *Musíme si pomáhat. Co si obyčejní Řekové myslí o příčinách krize, do níž se dostala jejich země*. Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 1. října. s.25. ISSN 0862-5921.

GRULICH, Tomáš. *Ještě jednou o migraci a české společnosti*. Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 15. října. s.11. ISSN 0862-5921.

HNÍKOVÁ, Eva. *V Sarajevu se prosadili Rumuni*. Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 17. října. s.20. ISSN 0862-5921.

JANOŠEK Petr: *Americký sen je mrtvý*. Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 5. října. s.7. ISSN 0862-5921.

JANOŠEK, Petr. *Hraje se hra fundamentalistů: Debata o integraci muslimské menšiny se v Německu zužuje jen na jeden atribut: víru, tvrdí jeden ze šéfů Zelených Cem Özdemir*. Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 3. října. s.6. ISSN 0862-5921.

JANOŠEK, Petr. *Němci slavili sjednocení a utvrzovali si víru v EU*. Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 4. října. s.7. ISSN 0862-5921.

JANOŠEK. Petr. *USA zabily dalšího teroristu*. Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 1. října. s.7 ISSN 0862-5921.

KABÁTOVÁ, Michaela. *Češi začínají brojit proti cizincům*. Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 11. října. s.4. ISSN 0862-5921.

KABÁTOVÁ. Michaela. *Čechů se rodí míň, ale lidí v zemi je víc*. Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 31. října. s. 2. ISSN 0862-5921.

KAISER, Daniel. Albrightová: *„Češi, už nejste problém“*. Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 4. října. s.4. ISSN 0862-5921.

KAISER, Daniel. *Vyrostla nám ztracená generace Romů*. Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 10. září. s. 11. ISSN 0862-5921.

KAMBERSKÝ, Petr. *Rozhovor s profesorem Petruskem: „Z univerzit nás brzy vyštípu stroje“*, LN, 15. října, s.27. ISSN 0862-5921.

KOHOUT, Pavel: *Mýty o německém hospodaření*. Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 12. září. s. 11 ISSN 0862-5921.

KVAČKOVÁ, Radka. *Češi, chodte víc do kurzů, vyzývá stát*. Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 4. října. s. 17. ISSN 0862-5921.

LARYŠ, Martin. *Zahnívání za Brežněva? Ano i ne?* Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 4. října. s.7 ISSN 0862-5921.

LUKEŠ, Zdeněk. *Mluvili Německy, Češi je zavrhli*. Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 1. října. s.31. ISSN 0862-5921.

MÁŠA, Pavel. *Putinovo snění o velkém Rusku*. Praha: Lidové noviny, 2011, 6. října. s.12. ISSN 0862-5921.

PALATA, Luboš. *Euro bojuje o život. Politici také*. Praha: Lidové noviny, 2011, 27. října. s.2. ISSN 0862-5921.

PALATA, Luboš. *Slovenská vláda padla kvůli euru*. Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 12. října. s.1 a 7. ISSN 0862-5921.

PALATA, Luboš. *Summit, nebo derniéra: Východní partnerství*. Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 1. října. s.2 ISSN 0862-5921.

PALATA. Luboš. *Kebab vítězí nad currywurstem*. Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 31. října. s.6 ISSN 0862-5921.

PALATA. Luboš. *Němečtí Turci volí zase německé Turky*. Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 31. října. s.6 ISSN 0862-5921.

PROCHÁZKOVÁ, Petra. *Tymošenková, téma i ve Varšavě*. Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 1. října. s.6 ISSN 0862-5921.

PROCHÁZKOVÁ, Petra. *Západ Ukrajiny chce vlastní čas*. Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 6. října. s. 7. ISSN 0862-5921.

Reuters. *Protest v Káhiře: Egypťané jsou nespokojeni s vládou*. Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 1. října. s. 7. ISSN 0862-5921.

ŘÍHOVÁ, Barbora. *Dobeš chce vychovávat k hrdosti*. Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 20. října. s.4. ISSN 0862-5921.

SCHUSTER, Robert. *Co s Evropou? Ptají se Němci po letech*. Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 6.září. s. 12. ISSN 0862-5921.

STINGLOVÁ, Helena. *Český „zázrak“: invalidé už nejsou invalidy*. Praha: Lidové noviny, 2011, 13. října. s. 3. ISSN 0862-5921.

STRAKOVÁ, Vladimíra. *Žertují o muslimech a líbí se jim to*. Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 14. září. s.24. ISSN 0862-5921.

ŠOUREK, Petr. *Danajský půldar aneb jak půjčit Řecku*. Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 10. října. s.31. ISSN 0862-5921.

ŠVIHEL, Petr. *Chůva stále žádanější zboží: Přibývá agentur, které chůvy nabízejí. Mezi oblíbené patří Filipínky, které mohou učit děti anglicky*. Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 3. října. s.13. ISSN 0862-5921

ŠVIHEL, Petr. *Rakušané chtějí české lékárníky*. Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 16. října. s.13. ISSN 0862-5921.

VLČKOVÁ, Eva. *Japonsko se drží při zemi: Profesor Hiroaki Akijama v Praze představil japonské plány na výzkum Vesmíru*. Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 1. října. s.26. ISSN 0862-5921.

WEISS, Martin. *Klaus: Češi na euro nemají. Nepracují jako Němci*. Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 4.září. s.1. ISSN 0862-5921.

ZLÁMALOVÁ, Lenka. *Slováci netuší, v jakém jsme ohrožení*. Lidové noviny. Praha: Lidové noviny, 2011, 1. října. . s.11. ISSN 0862-5921

Akademické práce

TŮMA, Ondřej. *Analýza mediálních obsahů zpravodajských deníků v České republice a Spolkové republice Německo k problému migrace*. Praha, 2009. Bakalářská práce. FHS UK. Vedoucí práce Karel Müller.

BARTŮŇKOVÁ, Tereza. *Reprezentace Vietnamců v českém tisku*. Praha, 2009. 101 listů. Vedoucí práce Tomáš Trampota.

KLUSOVÁ, Monika. *Mediální obraz Vietnamců v českém tisku*, Olomouc, Univerzita Palackého, Filozofická fakulta, 2008, vedoucí práce: M. Topinka

DVOŘÁKOVÁ, Zuzana. *Diskurz sociální site se zaměřením na virtuální komunitu Facebook*. Praha, 2010. Diplomová práce. FSV UK. Vedoucí práce Jiří Kraus.

Legislativa

ČESKO. Zákon č.326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (zákon o pobytu cizinců) . In: Sběrka zákonů České republiky, 1999.

Video

Orientalism as a Tool of Colonialism. In: Youtube [online]. 21.10.2008 [cit. 2012-11-11]. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=vdE18HdfanI>. Kanál uživatele AkliSelim34.

Seznam příloh

Příloha 1: Podíl cizinců na celkový počtu obyvatel Evropské unie **Error! Bookmark not defined.**

Příloha 2: Státní příslušnost cizinců. In: Der Spiegel [online]. 2009.**Error! Bookmark not defined.**

Příloha 3: Cizinci v České republice: Cizinci podle státního občanství (31. 12. 2010): Počty a složení cizinců ČR (Chytil, 2011, [online]) **Error! Bookmark not defined.**

Příloha 4: Podíl cizinců v České republice pocházejících ze členských zemí EU (Chytil, 2011, [online])..... **Error! Bookmark not defined.**

Příloha 5: Podíl cizinců v České republice pocházejících z nečlenských zemí EU (Chytil, 2011, [online]) **Error! Bookmark not defined.**

Příloha 6: Čtenost deníků ve 3. Čtvrtletí 2011, [online]. 2011.**Error! Bookmark not defined.**